वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

VOL. III AKOLA:— SATURDAY, ACTOBER 3. 1868 NO. 40

पुस्तक ३ अकोला, शनिवार तारीख ३ माहे आक्टोबर सन १८६८ इ० अंक ४०.

वऱ्हाडांतील विद्याखात्याचा रिपोर्ट.

मुलुख अमानी हैदराबाद म्हणजे वऱ्हाड प्रांत यांतील विद्याखात्याचा सन १८६७।६८ या हिशेबी सालाचा रिपोर्ट आर. एस्. सिंक्लेर इस्कोयर एल. एल. डी. डायरेक्टर यांनीं केला तो असिस्टंट रेसिडेंट हैदराबाद यांच्या उत्तरासहित छापून प्रसिद्ध झाला आहे. त्याची एक प्रत सिंक्लेर साहेबांनीं आम्हांकडे पाठविली ती स्वीकारून आम्ही त्यांचे आभार मानितों.

हा रिपोर्ट आम्ही सगळा वाचिला. आतां यांतील विशेष विशेष गोष्टींची माहिती आम्ही आपले वाचकांकरितां संक्षेपानें येथें लिहितों.

गुदस्त सालीं वऱ्हाडांत शाळा एकंदर १४७ होत्या त्या वाढून या रिपोर्टाचे सालअखेरीस २२४ झाल्या आहेत. यांत हायस्कुलें २, मिडलक्लास म्हणजे मध्यम प्रतीचीं स्कुलें ४४, लोअर क्लास म्हणजे हलके प्रतीचीं १६३, व फीमेलस्कुलें म्हणजे मुलींच्या शाळा १५ आहेत.

हायस्कुलें २ एक अकोल्यास व एक उमरावतीस आहे. यांची स्थापना सन् १८६१।६२ सालीं झालेली आहे. यांत मुलांची संख्या प्रत्येकीं ८४ आहे. अकोल्याचे स्कुलास सरकारांतून वर्षाचा खर्च ९४१३ ०१०८७ मिळाला व फीचें उत्पन्न ३०९ ०८ झालें. उमरावतीस ७८३१८७ सरकारांतून व २७००१० फी मिळाली.

मिडल क्लास स्कुलें— आकोला दोन, अकोट, जळगाव, मलकापुर, खामगाव, बाळापूर दोन, पिंपळगावराजा, नांदुरा, पातुरशेखबाबु, बारशीटाकळी, आणि तेल्हार मिळून आकोला जिल्ह्यांत १३ आहेत; उमरावती तीन, मोर्तिजापूर, तळेगाव, बदनेरा, आणि कुऱ्हे मिळून उमरावती जिल्ह्यांत ७; इलिचपुर तीन, दर्यापुर, बाभळी, आणि वरूड मिळून इलिचपुर जिल्ह्यांत ६; मेहकर दोन, देउळघाट, देउळगावराजा, चिखली, वाशीम, जानेफळ, डोनगाव, लोणार, सिंदखेड, धार, व शिरपूर मिळून मेहकर जिल्ह्यांत १२; व वणी, दारव्हा, पुंसद, उमरखेड, मुलामा, आणि यवतमाळ मिळून वणी जिल्ह्यांत ६ अशीं ४४ आहेत. मलकापुरचे स्कुलास या वर्षी खर्च ४३८६ रुपये लागला. इलिचपुर छावणीचे स्कुलास ३०४४, बाळापुरास २७९८, अकोट २६७६, जळगाव २६३७, खामगाव २५०७, देउळघाट २४५२, अकोलें शहर २३८०, मेहकर २३५६, देउळगावराजा २१८०, चिखली २०६६, वणी १९४१, वरूड १८६०, वाशीम १६१३ यवतमाळ १६०६, पिंपळगावराजा १४८० रुपये असे खर्च झाले आहेत. बाकीचीं स्कुलें याहून लहान खर्चाचीं आहेत या शाळांचा एकंदर खर्च७१७६०रु० झाला व त्यावर ३६०९ मुलांनीं अभ्यास केला.

लोअरक्लास स्कुलें १६३ आहेत. त्यांतून आकोलें जिल्ह्यांत ५४, उमरावतींत ३१, इलिचपुरांत १९, मेहकरांत ५०, व वणींत ९ आहेत. या सर्व शाळांमिळून ५१७९ मुलें शिकलीं व त्यांस ५३५४९ रुपये वर्षाचा खर्च लागला.

मुलींच्या शाळा या वर्षांत १५ झाल्या. पहिली मुलींची मराठी शाळा अकोल्यास नोवेंबर महिन्यांत स्थापन झाली त्या वेळेस कांपिटिटीव परिक्षेचे संबंधानें च्यारी डिपुटी इन्स्पेक्टर, व बहुत मास्तर लोक आलले होते. त्यांस प्रांतांत या प्रकारच्या शाळा स्थापन करण्याविषयीं सूचना झाल्या. त्यावरून हा उद्योग वाढला. या १५ शाळांचा तपशील असा—अकोलें तीन शाळा, उमरावती दोन, इलिचपुर दोन, मलकापुर, चांदुर, दर्यापुर, बाभळी, देऊळघाट, चिखली, देउळगांवराजा व वणी. या सर्व शाळां मिळून ३७१ मुलींनीं विद्याभ्यास केला व त्यांस ६५२ रुपये खर्च लागला.

या सर्व शाळांचा मिळून १,४३,७८९ रुपये खर्चाचा आकार झाला. शिवाय ४ डिपुटि इन्स्पेक्टर व एक इन्स्पेक्टर यांचा खर्च १३६२८ रुपये व डायरेक्टर साहेबांचा खर्च १९५८७ रुपये मिळून एकंदर १,७७,००४ रुपये बार्षिक खर्चाची बेरीज आहे.

एकंदर विद्याभ्यास करणारे गुदस्त सालीं ६६४४ होते व यासालीं ९३२७ आहेत. यांत हिंदु७७१५, मुसलमान१५८२, व इतर जातीचे ३० आहेत. वऱ्हाड प्रांताचे लांबीरुंदीचें जें प्रमाण आहे त्याच्याशीं पाहिलें असतां दर ७७ चौरस मैलांस एक शाळा असा हिशेब बसतो. व वऱ्हाडांत अजून पडीत जमिनी पुष्कळ आहेत त्यांचें मान १०० एकर लागवडीशीं १३२ एकर पडीत असें आहे.

हायस्कुलाची फी ५८०रुपये, मिडलक्लास स्कुलांची ६१६३ रुपये व लोअर क्लासची ५५७४ रुपये आहे. मुलींच्या शाळेला फी नाहीं. वऱ्हाड प्रांतांतील शिकणाऱ्या मुलांची व खर्चाची सरासरी पाहतां दर मुलास सुमारें साडेबारा रुपये खर्च येतो. हा मुंबई मद्रास व बंगाला येथील खर्चापेक्षां कमी आहे.

एक्झिबिशन्स म्हणजे पगारी विद्यार्थ्यांच्या जागा दोन्ही हायस्कुलांत पंधरा पंधरा आहेत. त्यांत निम ६ रुपये पगारवाले व निम ५ रुपयेवाले आहेत. युनिवर्सिटीचा अभ्यास करण्याकरितां वऱ्हाडचे विद्यार्थ्यांस सरकारी स्कालरशिप्स अजून दिलेल्या नाहींत. तथापि मि. कान्यांक साहेब काटन कमिशनर यांनीं आपले नावची दरमहा २० रुपयांची एक स्कालरशिप ३ वर्षांचे मुदतीची मुंबईस म्याट्रिकुलेशनमध्यें पास झालेल्या वऱ्हाडचे विद्यार्थ्याकरितां केली आहे.

अकोल्यास बुक डिपो आहे. त्याकडे इंग्लिश, मराठी, संस्कृत, हिंदुस्थानी वगैरे भाषेचे ९००७ रुपयांची ३६०९७ पुस्तकें खरेदी झालीं. व त्यांतून ३७५६ रुपयांचीं १९३७४ बुकांची विक्री झाली.

इन्स्पेक्टरची नेमणूक या वर्षांत नवीन झाली. मे०टेंपल साहेबानीं मि. म्याकिंटाश साहेब यांस त्या कामावर नेमून गेल्या डिसेंबर महिन्यांत इकडे पाठविलें. त्यांणीं, डायरेक्टर साहेबांनीं स्वतां, व ४ डिपुटी इन्स्पेक्टर रा. रा. श्रीराम भिकाजी जटार बि. ए., चिमणाजी राजाराम, नारायण वामन, व नारायण विनायक यांनीं प्रांतांत फिरून शाळांची [illegible] केली. त्याबद्दल रेसिडेंट साहेबांनीं त्यांची स्तुति केली आहे.

गेल्या नोवेंबर महिन्यांत मुंबईचे म्याट्रिकुलेशनचे परीक्षेस अकोला हायस्कुलांतील ५ व उमरावतीहून ३ विद्यार्थी गेले होते व अकोल्यापैकीं २ आणि उमरावती पैकीं १ असे तीन पास झाले. अकोल्यापैकीं सदाशिव गोविंद [illegible] यास काटन कमिशनरची स्कालरशिप आली होती परंतु त्यानीं कांहीं घरगुती अडचणीमुळें ती कबूल केली नाहीं पुढें ती उमरावतीचे बापूजी महिपत खारकर यास मिळाली. व ते मुंबईच्या एलफिनस्तन कालेजांत अभ्यासास गेले.

अकोल्याचे हायस्कुलावरील मास्तर मि० जेम्स स्कार्जो एफ. सी. एस. यांनीं रिपोर्ट केल्यांतील मतलब डा० साहेबाचे रिपोर्टांत आला आहे कीं या वर्षांत ६९ मुलें नवीं शाळेंत आलीं. व ७३ नीं शाळा सोडिली. महिना सरासरी ८५॥ हजर असतात, गुदस्तां ६५॥ असत. २१ मुलांस कमिशन आफिसांत, रेलवेकडे, विद्याखात्यांत, व्यापाऱ्यांकडे, लष्करी खात्यांत, बुकडिपोकडे, छापखान्याकडे, अशा नोकऱ्या लागल्या. ५ मुलें म्याट्रिकुलेशनमध्यें पाठविलीं होतीं. त्यांत दोन पास झालीं. दोघांस थोडे इंग्लिश मार्क कमी आले. कांपिटिटिव परीक्षा अकोल्यास झालीं तींत तीस एक्झिबिशनर निवडले त्यांत अकोला हायस्कुलांतील १६ होते. असिस्टंटमास्तर लोकांनीं मदत चांगली केली. त्यांत विशेषें मि० वामनराव प्रभाकर व सदाशिव गोविंद यांनीं साऱ्या वर्षभर उत्तम साह्य केलें.

उमरावती हायस्कुलचे मास्तर मि. एटकिन यांचे रिपोर्टावरून डायरेक्टर सा० लिहितात कीं तेथील दोन विद्यार्थ्यांनीं नकाशे काढून प्रदर्शनांत पाठविले होते. त्याबद्दल त्यांस सर्टिफिकेटें मिळालीं. मि. नारायण वामन यास्कुलांत असिस्टंट होते ते डिपुटि इन्स्पेक्टर झाले. व मि. कृष्णाजी गोविंद असिस्टंटमास्तर असतां अकोल्याच्या डिपुटि कमिशनरचे शिरस्तेदार झाले. बाकीचे असिस्टंट व शास्त्री यांनीं शिकविण्याचे कामीं चांगली मदत केली. मुलांचें आरोग्य चांगलें आहे. व शेकडा ८५ हजर असतात.

कांपिटिटिव परीक्षेला गुदस्तां १३ शाळांतून ७७ विद्यार्थी आले होते व या वर्षी २२ शाळांतून १८६ विद्यार्थी आले. मुलांस बक्षिसें वाटण्याचा समारंभ रेसिडेंट साहेबांचे परवानगीवरून प्रदर्शनाचे दिवसांत केला होता व त्या वेळीं बहुत साहेब लोक व नेटिव लोक आले होते.

सर रिचर्ड टेंपल साहेब रेसिडेंट वऱ्हाडांत आले होते तेव्हां त्यांनीं दोन्ही हायस्कुलें व दुसऱ्या कांहीं शाळा पाहिल्या. त्यांनीं म्हटलें कीं वऱ्हाडांत विद्या वाढत चालली आहे. मिडल क्लास स्कुलांचा अभ्यास तर चांगला चालला आहे. व्हिलेज स्कुलें म्हणजे लाहान गावांतून पुष्कळ शाळा आणखी झाल्या पाहिजेत—रेसिडेंट साहेबांनीं व्हिलेज स्कुलावर नजर ठेवण्याचे वगैरे कांहीं अधिकार डिपुटि कमिशनरांकडे दिले व त्याबद्दल डिपुटि इन्स्पेक्टरांचे रिपोर्ट त्यांकडे जाऊन आम्हांकडे येतात—कमिशनर, डिपुटि कमिशनर व त्यांचे हाताखालील नेटिव अफिसर यांनीं विद्याखात्याकडे चांगलें लक्ष दिलें.

इलिचपुर, उमरावती, अकोला, जळगांव आणि खामगांव येथें पुस्तकालयें झालीं. त्यांतून कांहीं चांगलीं चाललीं आहेत—इजुकेशनल रेकार्ड या नावाचें एक मासिक पुस्तक काढण्याचा क्रम गेल्या सपटंबर महिन्यापासून चालू केला आहे— कांपिटिटिव परीक्षा एक वर्ष अकोल्यास व एक वर्ष उमरावतीस करण्याचा विचार आहे—नोवेंबर महिन्याचे सातवे तारखेस वऱ्हाड प्रांताची खानेसुमारी झाली त्या कामीं बहुत मास्तर लोकांस मदत देण्याविषयीं हुकूम गेले होते त्याप्रमाणें त्यांनीं चांगली मदत दिली— कित्येक स्कुलमास्तर लोकांस डिपुटि पोस्टमास्तरचें काम देण्याचा विचार झाला. व त्या प्रमाणें २४ मास्तरांकडे तीं कामें दिलीं—मास्तर लोकांच्या नेमणुका व बदल्या मिळुन २४३ झाल्या—मि० नारायण विनायक साठे बी. ए. वणी जिल्ह्याचे डिपुटी इन्स्पेक्टर यांनीं राजिनामा दिला— इन्स्पेक्टर, च्यारी डिपुटी इन्स्पेक्टर, हाय स्कुलांचे मास्तर, व कांहीं मिडल क्लास स्कुलांचे मास्तर यांनीं आपआपलीं कामें चांगलीं केलीं.

याप्रमाणें डायरेक्टर साहेबांचे ६३ कलमी रिपोर्टाचें हशील आहे. आतां यावर रेसिडेंट साहेबांनीं जो अभिप्राय दिला आहे त्याचें तात्पर्य व आम्ही आपला अभिप्राय पुढील खेपेस लिहूं.

धर्मविवेचन.

या नावाचें लहानसें नवीन पुस्तक "एक जगद्वासी आर्य" यांनीं तयार केलें व रा. वासुदेव बाबाजी नवरंगे यांनीं छापून प्रसिद्ध केलें त्याची एक प्रत त्यांनीं आम्हांस नजर पाठविली ती आनंदानें स्वीकारून आम्ही त्यांचे आभार मानितों.

या पुस्तकांत पारमार्थिक धर्म आणि व्यावहारिक धर्म यांचें विवेकपूर्वक, निश्चयात्मक, व सारांश रूपानें कथन केलेलें आहे आणि हा विषय मोठा गहन व अवश्यक असा आहे सबब अशा पुस्तकाची आलीकडील तरुणांस फार जरूर होती यांत संशय नाहीं. ग्रंथकर्त्यांनें म्हटलें आहे कीं, प्रार्थनासमाज व इतर सर्व विचारी लोक यांस हा ग्रंथ विच्यार करण्याकरितां त्यांचा मित्र व शुभचिंतक ग्रंथकर्ता यांणें स्नेहपूर्वक सादर केला आहे. यांत धर्मसंबंधी ७ निर्णय आहेत त्यांतील मासल्याकरितां पहिला निर्णय ईश्वर एक व तोच पूज्य हा आम्ही आपले वाचकांस दाखवितों.

ईश्वर एक आणि तोच पूज्य.

या विश्वाचा स्रष्टा आणि नियंता जो परमेश्वर तो एकच आहे म्हणून वेदांचा व सृष्टींतील इतर सर्व परमार्थ प्रदर्शक शास्त्रांचा सिद्धांत होय. तो परमेश्वर षड्गुणैश्वर्यसंपन्न होय. यांत त्याच्या सर्वशक्तित्व, सर्वसाक्षित्व, सर्वज्ञता, नित्यता, दयाळुत्व, न्याय, अशा लोकप्रसिद्ध गुणांचा अंतर्भाव जाणावा. कित्येक जेव्हां जगत्कर्तृत्वादि गुणांपासून ईश्वर अलिप्त कल्पितात, तेव्हां त्यास निर्गुण ब्रम्ह असें म्हणतात, हें ब्रम्ह सच्चिदानंदरूप होय.

मनुष्यास ईश्वराच्या स्वरूपाचें साक्षात् व यथास्थित ज्ञान होणें त्याच्या अनुग्रहावांचून कठिण. व असा पूर्ण अनुग्रह या पापिष्ट आणि मायिक प्रपंचांत बद्ध असतां होणें अशक्य. कारण प्राचीनकाळापासून या पृथ्वीवर अनेक देशीं अनेक ज्ञानी पुरुष होऊन गेले, आणि त्यांस पुढें लोकांनीं महंत म्हणून ठरविलें, ते सर्व आपआपल्या मतीप्रमाणें, व जसा जेथें समजुतीचा ओघ चालत आला तदनुरूप, भगवंताच्या स्वरूपाचें, व या सृष्टींत ज्या ज्या लोकदृष्ट्या अपूर्व क्रिया घडतात त्या त्या सर्व साक्षात भगवल्लीला असें मानून त्यांचें वर्णन करित असतां शेवटीं जेव्हां ईश्वर संबंधीं सूक्ष्म ज्ञानाच्या खटपटींत पडायास गेले, तेव्हां ते लागलेच तेथें अटकले, आणि सर्वांस स्वीकार करणें प्राप्त जहालें कीं, ईश्वराचें स्वरूप व यथास्थित ज्ञान हीं मनुष्याच्या वाणीस आणि मनास केवळ अनिर्वाच्य व अगोचर होत.

असा जो वाङ्मनसगोचर परमेश्वर तो एक आहे. ब्रम्हा, विष्णु, शिव, शक्ति, इत्यादि जे पृथक् पृथक् ईश्वर म्हणून वर्णिले आहेत, तीं भक्तजनांनीं परमेश्वराचे जगत्कर्तृत्वादि गुण उद्देशून अंशरूपानें कल्पिलेलीं त्याचीं स्वरूपें होत;—म्हणजे या विश्वाचा समाष्टिव्याष्टिरूपेंकरून उत्पत्तिस्थितिलयकर्ता जो परमेश्वर त्याचें तत्तत्कार्यकर्तृत्वें उद्देशून अभिधान कर्तव्य असतां, ब्रम्हा, विष्णु, महेश, हीं त्यास नामें दिलीं आहेत. वस्तुत: यांस कांहीं स्वतंत्र सत्ता नाहीं. तसेंच इंद्र, वरुण, अग्नी, मरुत, इत्यादि ज्या आणखी देवांच्या कोटि, व त्यांचे त्यांचे लोक वर्णिले आहेत, ते सर्व आकाश, जल, तेज, वायु, इत्यादि जीं सृष्टिकार्यजननानिमित्तक जड भूतें, अथवा चक्षुश्रोत्रघ्राणादि जीं इंद्रियें, त्यांच्याठायीं तत्तत्कार्योत्पादक ज्या पृथक् पृथक भगवच्छक्ति, व त्यांची व्यापकता, यांचीं कल्पित स्वरूपें होत असें समजावें.

परंतु असे गुण व ह्या शक्ति अगणित आहेत, त्या सर्वांचीं स्वरूपें कोठवर कल्पित बसावें. बुद्धिविलासाकरितां कर्त्यांनीं व्हावीं असलीं तर मनोरंजनार्थ अशीं रूपकें रचावीं. परंतु या सर्व विश्वाचा आदिमध्यावसानरूप जो एक परमेश्वर, त्यास सोडून या अशा स्वकपोलकल्पित मूर्तींची उपासना सांगणें आणि करणें हा मार्ग श्लाघनीय नव्हे. या अशा अनेक कल्पित देवतांच्या उपासनेच्या खटपटींत पडलें असतां या सर्व सृष्टीचें आदिकारण,—ज्याच्या शक्तीनें पदार्थमात्रापासून त्यांचीं त्यांचीं नियमित कार्यें उत्पन्न होतात,—जसें अग्नीपासून तेज, दाहकत्व; उदकापासून आर्द्रता, शमकत्व, इत्यादि, असा जो एक परमेश्वर त्या मूळ पुरुषास, त्या आदिकारणास, मनुष्य हळू हळू विसरून, पुढें अगणित देवतांच्या कल्पना होऊन, अनेक मार्ग निघण्याचा संभव दिसतो. व याप्रमाणें आपआपल्या देवतांच्या अभिमानामुळें मतांतरें व भिन्न भिन्न सांप्रदाय होत गेले, म्हणजे स्वमताभिमान, त्यापासून दुराग्रह, त्यापासून द्वेष, द्वेषापासून कलह, कलहापासून मोठमोठीं दीर्घकालिक वैरें, त्यांपासून सर्व नाश, म्हणजे अनेक प्रकारचे शारीर क्लेश, अज्ञान, दारिद्र, इत्यादि सर्व प्रकारचे अनर्थ एका भगवंतास विसरून जे अनेक देवतार्चनें करणारे लोक त्यांमध्यें घडण्याचा दृढ संभव आहे. अतएव अनेक देवतांच्या उपासनेच्या खटपटींत न पडतां सर्व सृष्टीचें आदिकारण व सर्व जगाचा नियंता जो एक परमेश्वर, त्याच्याचठायीं मनुष्यानें आपल्या अंत:करणाची सप्रेमवृत्ति लागे असें त्याचे सर्वज्ञता, सर्व शक्तित्व, दया, भक्तवात्सल्य, इत्यादि गुण मानून अनन्यभावें त्याची भक्ति करावी, म्हणजे इहलोकीं नीतिपूर्वक चालून त्यासच शरण असावें.

THE DEFAMATION CASE AT TANNA.

Our Tanna correspondent the other day mentioned the result of a case which was tried there, in which Mr. W. J. Addis, C. E., the Local Fund Engineer, Northern Konkan, prosecuted Kassinath Vishnoo, the publisher of a vernacular Tanna paper called the "Aroonodaya," on a charge of defamation.

Mr. A. H. Plunkett, Full Power Magistrate, heard the case.

The following is a translation of the article which was the subject of the suit. It was published on the 28th June last (in Marathi) and was headed "Local Fund;"—

"What is Local Fund must be known to all. The works to be performed out of this Local Fund used to be executed for some days through the Executive Engineer. But of late, a separate Engineer has been appointed in this zillah to execute those works, and a considerably large establishment placed under him. There is extraordinary mismanagement in the Engineering Department itself. Much more so is there in this newly organized Department. The head Engineer appointed to this Department was contractor and became an insolvent in that business. We understand this from good authority. In the hands of such an insolvent person, Government have all at once placed the management of transactions of lakhs of rupees. As usual, tenders are not invited for works which are executed by this Department. Works of the value of thousands or lakhs of rupees are quietly let in a room in the house of this Saheb to some of his caste-fellows—that is, men with a fair skin. We know that this state of things has been going on for many days past. But we waited in hopes that Goverment would take notice of it, and seeing that no enquiry has yet been made into this matter, we give a short hint to Government. After reading the above account, can anybody help thinking that there may be some reciprocity of favours in this? It is the usual practice even to put work of the value of Rs. 200 to sale and to let it to him who offers to execute it at the lowest cost, and this practice has the full sanction of Government. Not only is this practice approved of by Government but the chief Government itself lets works from time to time in the same manner. This being the case, if such a practice prevails at this place only, is it or is it not possible that the man who lets those works may have some interest in doing so? We do not assert that the above Engineer actually embezzles money. But this much is certain that under such circumstances if a small amount of money were embezzled, there would be no likelihood of its ever coming to light. This Engineer having become insolvent, joined this appointment, and shortly afterwards got married, and immediately after two months went in grear pomp with his family to * * *. Now, it is clear that he was short of funds in consequence of his having become insolvent, because he is a moral * * *, and we cannot for a moment say that he became insolvent though possessed of money, and not long after he joined this appointment he reached a middle position and also went to * * *. We, therefore, see no objection to presume that he may have committed some peculation. We don't tell just now where such a state of things exists. But we shall be ready to afford information when Government takes this matter into consideration."

Another article, also in Marathi, appeared on August 9, as follows:—

"The article in our issue of the 28th June last, under the heading 'Local Fund,' is not editorial but a communication received from a friend. From the general talk, and from the report on the native press, we learn that the impression of the reporter and of the several men is, that so much of the article as relates to a Local Fund Engineer is about the Tanna Collectorate, but this confusion is owing to the omission of the heading "Communicated" over the article. We are, therefore, very glad to state for general information that the article was communicated, and that it does not relate to the Tanna Collectorate. We, at the same time, regret very much that it was such as to create unfavourable opinions about the Local Fund Engineer at Tanna."

Finding and Sentence of the Court.

(Delivered on the 12th September.)

The accused Kassinath Vishnoo Phudkey is charged under section 500 of the Indian Penal Code with defamation under the following circumstances:—

The accused is the publisher of a vernacular newspaper of Tanna, styled the "Aroonodaya." In the issue of this paper of 28th June last, appeared an editorial containing injurious imputations on the character of the Local Fund Engineer of the Tanna District. The complainant, Mr. Addis, was at the time the incumbent of the office of Local Fund Engineer, though absent on leave in England, having left India a short time previously. The language of the article, however, leaves no doubt that complainant only is the person at whom the imputations are directed.

The complainant returned from England towards the end of last month, and becoming aware of the article in question, laid a criminal information against accused in this Court for defamation. The case having come on for hearing this day, accused through counsel offered to tender an ample apology to complainant for the wrong done to him, and referred to an explanation made by accused in the issue dated 9th August 1868 of his newspaper in which regret was expressed at the appearance of the offensive article of 28th June, and alleging that it was not intended to apply to the Local Fund Engineer of Tanna.

Complainant finding that his position required that an enquiry should be made into the imputation cast on him in accused's newspaper of 28th June, declined the apology, thus submitting to an enquiry into the allegations, and giving accused the opportunity of substantiating them.

Complainant denies the truth of the allegations. For the defence it is urged that malice on the part of accused has not been proved; that accused took the opportunity (on 9th August) when he discovered that the article of 28th June had attracted attention, to offer an explanation in the columns of his newspaper; that complainant's identity with the person referred to in the article is doubtful; and that even admitting accused guilty, he did all he could to condone the article; that an apology has been rejected,—but notwithstanding no justification is offered.

Of complainants' identity with the person referred to in the article of 28th June, there can, the Court considers, be no objection. The harm done to complainant by the article of 28th june remains to be considered, and the punisnment which the end of justice require should be passed on accused for publishing an idle slander.

It is in evidence that the article attracted the attention of the Commissiener of the division in which Tanna is situated, through its substance being reported in a weekly English summary of the Vernacular Press published, under the authority of the Director of Public Instruction for Bombay, and circulated to heads of Departments. the Commissioner addressed the Collecter of Tanna (Mr. Robertson)on the subject on 31st July, and the latter officer replied on 6th August that on complainant's return from England, his attention would be called to it with a view to his taking steps to vindicate his character by an action at law. It is noticeable that the explanation in accused's newspaper of 9th August is only three days later than the Collecter's intimation to the Commissioner of the probability of proceedings being taken against the publisher for slander. The "explanation" by accused on 9th August is thus to be regarded as not altogether spontaneous, but proceeding probably from a dread of the consequences of an action at law which the Collector in his reply of 6th August to the Commissioner considered complainant would institute on his return to India, and of which it is possible accused contrived to receive information.

It is to be noted that the weekly English summary of the vernacular Press is widely circulated. Accused's newspaper has probably a fair circulation also. Accused has not entered upon any justfication, notwithstanding the rejection by complainant of the offer on the part of accused of an ample apology. A wanton slander has been published against complainant by accused—at all events, he is responsible for its appearance in his newspaper. And in the opinion of this Court, the ends of justice require that the offence should receive due punishment. By the Indian Penal Code defamation is punishable with imprisonment; but taking into consideration the contrition expressed by accused, and the humiliation and expence he has undergone by this trial, the Court will reduce the punishment to one of fine.

The Court finds that Kassinath Vishnoo Phudkey is guilty of the offence specified in the charge, viz., that Kassinath Vishnoo Phudkey has defamed William Judson Addis, Local Fund Engineer of the Tanna Collectorate, by publishing an article in the "Aroonodaya" newspaper of Tanna, containing imputations on the character of the said William Judson Addis, know-

ing that such imputations would harm the reputation of the said William Judson Addis, and that he has thereby committed an offence punishable under section 500 of the Indian Penal Code, and the Court directs that the said Kassinath Vishnoo Phadkey shall pay a fine Rs. 500, in default of payment to undergo three months' simple imprisonment.

Under section 44 of the Code of Criminal Procedure, the Court directs that should the fine be paid, one half of it be given to complainant as compensation for expenses of prosecution. *B. G.*

वऱ्हाड.

इलिचपुरचे स्मालकाज कोर्टास नगर अदालतीचे सेकंड क्लार्क मि. माधवराव हरी सहस्रबुद्धे यांस क्लार्क नेमिलें असें तिकडील पत्रावरून कळतें.

उमरावतीचे हायस्कुलांतील असिस्टंट मि. बळवंतराव पाटील रजेवर गेले. त्यांचे जागेवर मि० स्मिथ साहेब यांस नेमिलें असें हल्लीं कळतें.

चंद्रपुरचे हायस्कुलावर हेडमास्तर नेमलेले पंडित गोविंद रामचंद्र भागवत एम. ए. आपले जागेवर रुजू होण्याकरितां गेले. ते मित्र मंडळीस भेटण्याकरितां एक दिवस येथें उतरले होते.

सुबोधप्रकाशाचे समजण्यांत असें आलें आहे कीं, कर्नल स्टब्स सा० पूर्व वऱ्हाडचे कमिशनर, मे० बेल सा० उमरावती जिल्ह्याचे डिपुटी कमिशनर, मे० बुषबी सा० यवतमाळचे डिपुटी कमिशनर आणि मे० बुलक सा० इतके सरदारलोक विलायतेस जाण्याचे तयारींत आहेत.

अकोला.

रा. रा. श्रीकृष्ण नरहर अडगांवचे जुडिशियल एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर हे आजारी असूनउपचारार्थ येथें आलेआहेत.

मुनसिपाल कमिटीचें काम दुरुस्त चाललें आहे. शहराचे मध्यभागून पूर्व पश्चिम एक रस्ता मोकासदाराचे घरावरून खंडेराव देशपांडे याचे पिच्छाडीनें काढण्याचा विचार झाला आहे. व दुसरा एक रस्ता गंजाचे वेशीपासून उत्तरेस गांवकुसू फोडून मेंढ नदीवर येण्यास काढणार आहेत. व गोल दुकानापुढील पश्चिमेकडील रस्ता गंजाचे वेशींतून नवाबपुऱ्यांतून अक्कलकोटाकडे आणून पातुर सडक नवी होत आहे तिला मिळविणार आहेत. कमिटीचे सेक्रटरी मि. विष्णू सदाशिव पिसोळकर शहर सुधारणेचे कामीं चांगलें लक्ष देत आहेत हे पाहून संतोष होतो.

डाक्टर सिंक्लेर साहेब विद्या खात्याचे डायरेक्टर प्रांतांत फिरावयास गेले आहेत. व ते हल्लीं उमरावतीकडे आहेत.

मि. आयझेट साहेब एकझिक्युटिव इंजनेर हे दोन महिन्यांचे रजेवर मुंबईकडे गेले आहेत.

मि. बुलक साहेब डिपुटि कमिशनर तेल्हाऱ्याकडे गेले होते ते परत आले. यांस विलायतेस जाण्याकरितां २ वर्षांची रजा आलेली आहे पण दुसरे कांहीं कारणामुळें तूर्त ती तकुब आहे असें ऐकतों.

दस्तुर बहिमनजी जामासजी असिस्टंट कमिशनर यांची स्वारी प्रांतांत फिरावयास गेली आहे.

बाळनाथबुवा मेहकरकर आपले झोळी काठीसहित अकोल्यांतून निघून गेले.

एथील नदीस पूल बांधण्याचा विचार झाला आहे. व पुढील वर्षांत जीं कामें करावयाचीं त्यांत पूल करण्याचा ठराव केला आहे असें समजतें.

या आठवड्यांत एथें तीन मनुष्यें अपमृत्यूनें मेलीं. एका शिपायास ठेंच लागून तो तेथेंच मेला. एकजण मळ्यांत काम करून येऊन निजला तो मरण पावला. व तिसरा नदींत धूत असतां अधिक पाण्याकडे जाऊन बुडाला.

वर्तमानसार.

या महिन्यांत कलकत्याहून मुंबईस जातांना सर रिचर्ड टेंपल साहेब नागपुरास उतरतील याकरितां तेथील लोक मोठी तयारी करित आहेत.

काबूलचे शेर अलीखान यांनीं आपले सरदार लोकांचें दरबार भरविलें होतें त्यांत सांगितलें कीं ब्रिटिश सरकारचें व आमचें पूर्वी पासून सख्य आहे. परंतु ते आम्हाशीं आपली मैत्री असल्याचें कधींही दाखवित नाहींत. ते थोर आहेत यांत संशय नाहीं परंतु ते सेलफिश म्हणजे आपलपोटे आहेत. आम्हीं त्यांना कित्येक पत्रें लिहिलीं परंतु कांहीं उपयोग झाला नाहीं. व एकाही पत्राचें समाधानकारक उत्तर नाहीं. आम्हीं आपला एक विश्वासु मनुष्य त्यांकडे पाठविला परंतु त्याबरोबरही त्यांचें उत्तर नाहीं. ते अजीम खानाशींही असेच वागतात. त्यावर सरदारलोक म्हणाले कीं हें अगदीं खरें आहे. गरजेचे वेळीं ब्रिटिश सरकार कोणाचेही दोस्त होत नाहीं सबब त्यांच्याशीं याउपर पत्रव्यवहार राखणें व्यर्थ आहे.

डिसेंबर महिन्यांत गुजराथेंत भडोचेस प्रदर्शन होणार आहे त्यावेळीं मुंबईहून गवरनर साहेब व बडोद्याहून गायकवाड सरकार त्या समारंभास जाणार आहेत असें कळतें.

मद्रास रेलवेची एक शाखा निळगिरीचे पायथ्याशीं कोइमतुराकडून बांधित आणणार. हा विचार हिंदुस्थान सरकारास मान्य वून विलायतेस लिहून गेलें आहे.

कोर्टांतून इनसाफ होण्यास फार उशीर लागतो असा गवगवा आहे. त्या उलट दिलीग्याझेटांत एक गोष्ट लिहिली आहे कीं रोहिलखंडचे कमिशनर एका दिवसांत २०० मुलकी कामाचे निकाल करितात.

लेफटिनेंट ट्रेवर यांस हैदराबादेस कायम सेकंड असिस्टंट रेसिडेंट नेमिलें व ते परत आले.

असें वर्तमान आहे कीं हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल जानेवारी महिन्यांत विलायतेस जातांना मुंबईस येत नाहींत. परभाऱ्यां कलकत्यासच आगबोटींत बसणार.

अर्ल आफ मेयो हिंदुस्थानास गवरनरजनरल होऊन येणार म्हणून विलायतेंत त्यांस मानपत्रें वगैरे होण्याची तयारी चालली आहे.

सर राबर्ट मांटगोमरी यांस इंडिया कौन्सलचे मेंबर नेमिलें.

कोंकण जिल्ह्यांत माथेरानास पाऊस गेल्या महिन्याचे ७ वे तारखे पर्यंत ४३० इंच पडला. व महाबळेश्वरास २२६ इंच पडला.

पंढरपुरास महामारीचा उपद्रव सुरू आहे. १९ मनुष्यें मरण पावलीं. सोलापुरचे सब कलेक्टरांनीं जिल्ह्या जिल्ह्याचे कलेक्टरांस पत्रें लिहिलीं आहेत कीं कार्तिकीचे यात्रेस लोकांनीं अशा रोगकारक जागीं येण्यास न धजावें याबद्दल चोहोकडे जाहिरनामे लावून खबर द्यावी. सरकारानेंही याजबद्दल हैदराबादचे रेसिडेंटास व दक्षिण महाराष्ट्रचे पोलिटिकल एजंटास तारा यंत्रद्वारें ही गोष्ट कळविली आहे. यावरून दिसतें कीं साळमजकुरीं कार्तिकीचे येकादशीकरितां पंढरपुरास जाणें धोक्याचें आहे.

सिमल्यास गेल्या आठवड्यांत कला कौशल्याचें प्रदर्शन झालें व त्या समारंभास गवरनर जनरल सा० होते.

जाहिराती.

नोटिस—सर्व लोकांस कळविण्यांत येते कीं अकटोबर, नवंबर, व डिसेंबर, सन १८६८ या तीन महिन्यांत जो केरकचरा गावांतील व [illegible] त्याचा लिलाव करण्याची नोटिस [illegible] माहे आक्टोबर सन १८६८ [illegible] आहे तर ज्याची लिलाव [illegible] त्यांणीं सदर्हु तारखेस [illegible] गावांत लायब्ररींत हजर असावें.

अकोला मुनिसिपल कमिटी आफीस. तारीख ३ अक्टोबर सन १८६८ इ० [illegible] विष्णू सदाशिव सेक्रटरी.

नोटिस—केशव नानकराम आगरवाला दुकान कोल्हापुर हल्लीं खामगांव यास राजारामजी वल्लद लक्ष्मण सोनार वस्ती पहुर [illegible] याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं आमची व तुमची देन घेव बरेच वर्षपर्यंत चालत होती त्याजबद्दल बाकीचा उलगडा [illegible] सरासरी दोन वर्षे झालीं आम्हीं तुम्हापासून एक सोन्याचें कडें वजन तोळे ९॥ चें घेतलें होतें ते चोरीस गेल्यामुळें त्याचे किमतीबद्दल रुपये ९०४१२ आमचे नांवें पडले. नंतर आम्ही तुम्हांस मल्हारी सोनार याचे समक्ष रुपये ७५ दिले. व शिवाय एक चांदीचा कडदोरा वजन तोळे २४॥ किंमत रुपये ३० चा आमचा पुतण्या मारुती याजबरोबर देऊन त्याबद्दल तुमचे येथून चांदी आणण्याकरितां पाठविला. त्याची किंमत तुमचेकडून चांदी न आल्यामुळें तुमचे नांवें पडली. शिवराम भवानी यांचे नावचा रुपये २२ चा रोखा आपणाकडे रुपये वसूल करण्यास दिला होता याचे व्याजासुद्धां रुपये व याशिवाय पीर महंमद पिंजारी पातुरकर याजबरोबर तुम्हांस पाठविलेले रुपये ५० व मी खुद दिलेले ३० असे एकंदर तुमचेकडे आमचे घेणें सरासरी रुपये २१० निघतात. यांपैकीं आमचे नांवें असलेले रु. ९०४१२ वजा जातां बाकी ११९। आपणाकडे घेणें निघतात. गतवर्षीं तुह्मीं आम्हापासून रुपये १२६ चा खांदे रोखा लिहून घेऊन त्या ऐवजीं चांदी व सोनें वगैरे माल लागेल तसतसा देत जाऊं म्हणून कबूल केलें त्याप्रमाणें तुम्हीं माल न देतां रुपयेही दिले नाहींत आणि रोखा मात्र दाबून असला. रुईचे एक ओझ्याचा रुपये ४० चा सट्टा आम्हीं तुम्हांस लिहून दिला त्याचेही रु. तुम्ही दिले नाहींत. सदरील दोन दस्तऐवज तुम्हांजवळ मागितले असतां दिले नाहींत तर ह्या नोटिशीचे तारखे पासून १५ दिवसांचे आंत रोखे परत न दिल्यास कायद्याप्रमाणें तजवीज केली जाईल. व सदरील वेळांत वरील बाकीचाही उलगडा न केल्यास दरमहा दर शेकडा रुपये २ प्रमाणें व्याज व शिवाय नोटिशीचा खर्च आपणास द्यावा लागेल. कळावें तारीख २ अक्टोबर सन १८६८ इ.

(सही) राजारामजी वल्लद लक्ष्मण सोनार वस्ती पहुर. निशाणी हातोडा.

नोटिस—मि. शार्पसाहेब व्यालेस कंत्राटदार व भाऊ बीन बळी पाटील निसबत शार्पसाहेब यांस नोटिस देणार बळवंतराव देव नेवासे मुक्काम अकोलें तुम्हांस कळवें कीं तुम्ही अकोलें येथील रेलवेचे मोठे पुलापासून खडी फोडलेली दहा बांबूचे आंत तारेचे बाहेर नेऊन टाकण्याचें कंत्राट दर शभरफुटास २ रु० प्रमाणें ठराव करून दिलें तें काम तुमचे ठरावा प्रमाणें आम्ही एकंदर ९६०० फुट म्हणजे शहाणव बरास केलें पुढें शार्पसाहेब यांणीं काम मोजून घेतलें त्याचा पैसा रुपये १९२ आज बारा दिवस झाले आम्हांस मिळाला नाहीं सबब आठ दिवसांत आमचा पैसा आम्हांस देऊन तुम्हीं रसीद घ्यावी न दि त्यास नोटिसीचे खर्चासुद्धां तुम्हांवर कोर्टांत फिर्याद करून पैसा घेण्याची तजवीज करूं. भाउचे ऊकटयाचे सांगण्यावर आम्हास भरवसा न आल्या मुळे आम्ही त्यास घेऊन स्टेशनावर गेलों तेव्हा शार्प साहेब सेकंड क्लास गाडींत होते व त्यांनीं स्वमुखानें ठराव कबुल केला आहे.

(सही) बळवंत राव नेवासेकर.

नोटिस— बापु पाटिल आडगावकर व मगनीराम नागनाथ तेल्हारकर यांस कळावें कीं सैयद अमीन वल्लद सयद रसूल राहाणार हिवरखेड हा नादार आहे असा ठराव तारीख १ माहे अक्टोबर सन १८६८ इसवी रोजीं झाला आहे आणि तारिख १२ माहे सपटंबर सन १८६८ इसवी हा दिवस नादाराच्या ऋणकोनीं जमण्याकरितां व नादारानें आपले सुटके करितां दिल्हेला अर्जयाचा विच्यार करण्या करितां नेमिलाआहे.

नादाराचे सुटकेवर ज्या सावकारांची तक्रार सांगण्याची इच्छा असेल त्यांणीं आठ आण्याचे कागदावर जाहीर करावी. त्या अर्जांत तक्रारीचें कारण आणि साक्षिदार नमूद करावे. व सदरील तारिखेचे पूर्वी निदान तीन दिवस तरी अर्ज दाखल करावा.

नादारांनीं केलेल्या यादी पाहण्या करितां अफिशल असाइनीच्या कोर्टांत उघड्या ठेविल्या आहेत.

नादारावर ज्या कोणास दावे रजिष्टर करणें असतील त्याणीं आठ आण्याचे कागदावर दावे लिहून व प्रतिज्ञालेख करून अर्जदारानें सही करूनदावा रजिष्टरकरवा.

जे लोक दूरचे रहाणारे असतील त्याणीं वर प्रमाणें दावे आठ आण्याचे कागदावर लिहून एखादे जुडिसियाल अफिसरा पुढें खरेपणाविशीं शपथ लिहावी आणि ती यादी कोर्टांत टपालमार्गें पाठवावी म्हणजे दावे रजिष्टरांत दाखल होतील. तारीख १ माहे आक्टोबर १८६८ इ.

C. A. W. DAVIES
Assistant Commissioner of

हिंदूंतील कांहीं जातीविषयीं लग्नाचा कायदा.

कलकत्याचे लेजिस्लेटिव कौन्सिलांत एक हिंदुम्यारिएज या नांवाचा आक्ट ता० १ सप्टंबर १८६८ रोजीं झाला. या आक्टाचा नंबर सन १८६८चा २५ आहे. त्यांतील हशिल येणेंप्रमाणें.

सदर्हू नेटिवाच्या लग्नाचा कायदा हा हिंदुस्थानांतील हिंदु, मुसलमान, बुधीस्ट, पार्शी, या ज्ञातीस लागु केला आहे. लग्नाच्या वेळेस निदान तीन तरी भरंवशाचे साक्षीदार असावेत व त्यांचें काम असें आहे कीं नवरा आणि नवरी यांच्या तोंडांतून लग्नाबद्दलचे शब्द निघतील ते ते त्यांनीं ऐकिले असावेत कीं, मी ईश्वरा समोर सांगतो कीं, ही कायदेशीर लग्नाची माझी बायको आहे व वधूनें असें म्हणावें कीं, हा माझा कायदेशीर नवरा आहे. असें जे काय उभयतां बोलतील त्याबद्दल सदर्हू साक्षिदार असावेत. व नवऱ्याचें वय १८ वर्षांचें झालें आहे तसेंच नवरीचें वय १४ वर्षांचें झालेलें आहे मग ते उभयतां आईबापाच्या किंवा कोणी प्रतिपालन करणाराच्या ताब्यांत असतां

नाहीं त्याच्या परवानगी खेरीज जरी केलें तरी तें कायदेशीर समजावें. आणि त्याला सन १८६८ चा आक्ट २० प्रमाणें एक रजिस्टर नेमावा व त्या रजिस्टराचें नांव नेटिव रजिस्टर असें असावें व नवऱ्यानें या रजिस्टर करण्याबद्दल २ रुपये फी द्यावी आणि हें रजिस्टर केलेलें बूक सर्व लोकांनीं पाहावयाची मोकळीक असावी. असें ... करितां कोणी लग्न करील तर त्यास १०... रुपयांहून ज्यास्ती दंड नसावा. व ज... कोणी खोटें सर्टिफिकेट घेइल तर त्याणें खोटा कागद केल्या प्रमाणें गुन्हा होईल.

सदर्हू प्रमाणें लग्न झालेल्यापैकीं नवरा अगर बायको एकमेकांस सोडतील तर इं० पिनलकोडचें कलम ४९४ आणि ४९५ प्रमाणें शिक्षा होईल. ज्ञा० प्र०

Advertisements.
जाहिरखबरा.

नोटिस—गोविंदराव वलद लक्ष्मणराव देशमुख हाते तालुके बाळापुर यास खालीं सही करणार याजकडून देण्यांत येते कीं तुम्हांकडून किस्तबंदीचा ऐवज येणें असून ३ किस्ती सन १२७५ तागाईत सन १२७७ पावेतों भरून गेल्या त्याबाबद तुम्हांकडून रुपये ४०० येणें आणि त्याबद्दल तुम्हास अव्वल सालची किस्त भरले दिवसांपासून मागणें जारी असून तुम्ही करार करित गेलता. आणि ते करार तुमचे मातबरीवर व तुमच्या आमच्या स्नेहांत बिघाड न यावा या हेतूनें आजवर आम्हीं ऐकत गेलों परंतु तुम्हांकडून अदाई झाली नाहीं तेव्हां यावरून आतां तुम्हीं आपसांत ऐवज द्याल अशी आशा राहिली नसोन फिर्यादच करावयाची. परंतु एकवार नोटिशीनें कळवावें जाणोन ही नोटिस देण्यांत येत आहे कीं आजपासून ८ दिवसांत तुम्हीं भरले किस्तीचे रुपयांची आदाई करावी ह्या मुदतींत आदाई न झाल्यास ह्या नोटिशीचे खर्चासह तुम्हांवर फिर्याद केली जाईल. तारीख १ माहे अक्टोबर सन १८६८ इ०.

(सही) आबाजी खंडेराव वकील.

नोटिस—मि० दिनसाजी सोराबजी भाईसाहेब न्यायाच्या कोर्टाचें काम करणारे कोर्ट इलिचपुर यांस. खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं खालीं लिहिलेला नंबर ४६२ सन १८६८ इसवीचा मुकद्दमा फैसल केल्यांत "कपटानें रुपये ९० गाळण्याचा मतलब लिहिला असावा यांत संशय नाहीं." "सर्व रुपये मयताचे दस्तऐवजाबद्दलच वारीस प्रतिवादीनें दिले असें नजरेस येतें" "पावतींत जो मजकूर तोंडीं मयतानें कबूल केल्याविषयीं दर्शविला तो निःसंशय कपटाचा" असे शब्द लिहिले आहेत ह्याकरितां तो फैसला व ती पावती दोन्ही दस्तऐवज खालीं छापलेले आहेत.

फैसल.

विद्यापान मि० दिनसाजी सोराबजी जुडिशाल एक्स्ट्रा असिस्टंट कमिशनर कोर्ट इलिचपुर.

दिवाणी मुकद्दमा नंबर ४६२ सन १८६८.

फैसल तारीख १० माहे एप्रेल सन १८६८

वादी.

अमृतराव आबाजी वकील कमिशनर कोर्ट.

वादीचा वकील.

नारायण मल्हार.

प्रतिवादी.

मानाजी वल्लद नारायणजी पाटील मौजे सोनारखेड परगणें खोलापुर तालुके उमरावती.

प्रतिवादीचा वकील नाहीं.

दावा रुपये ९०.

तजवीज—वादीचा दावा प्रतिवादीचा बाप मयत मानाजी याणें अपील नंबर १६ सन १८६६ इसवी यांत वकील पत्र करवून बक्षिसीबद्दल दस्तऐवज रुपये १०० चा लिहून दिल्हा व त्यांत बाप मयत जाहाल्यावर प्रतिवादी याजे वसूल रुपये ९० दिल्हे ते जातां बाकी राहिलेले रुपये ९० प्रतिवादी कडून मिळावे म्हणून.

प्रतीवादी जबाबांत दस्तऐवज बापानें लिहून दिल्यास कबुल करून बाप मयत जाहाल्यावर वादीस दस्तऐवजाबाबदच आपण रुपये १०० वसूल देऊन रसीद रुपये १०० ची घेतली म्हणोन लिहून रसीद हजर केली व रसीदींत बापानें तोंडीं रुपये ९० कबूल केल्याचा मजकूर दर्शवून त्याजबद्दल रुपये ९० पावल्याविशीं तपशील वादीनें लिहिल्याचें आपल्यास माहित नाहीं, हल्लीं समजतें; परंतु आपण जे शंभर रुपये दिल्हे ते दस्तऐवजाबद्दल दिल्हे आहेत. सबब दाव्याबद्दल देणें नाहीं. कारण दस्तऐवज वादीपासून रुपये १०० देऊन परत मागितला तेव्हां दस्तऐवज सांपडत नाहीं असें सांगून रसीद दिल्ही म्हणून लिहून देत आहे.

वारिस प्रतिवादीनें, वादीनें दिलेली पावती हजर केली ती निशाणीची जागा कोरी पहातां ती शंभर रुपये पावल्याबद्दल वादीनें वारिस प्रतिवादीचे नांवची रसीद दिलेली असून त्याचे तपशीलांत मात्र मयत प्रतिवादीनें तोंडानें कबूल केल्याबद्दल रुपये ९० व दस्तऐवजाबद्दल रुपये ९० मिळून रुपये १०० पावले व दस्तऐवजाबद्दल रु० ९० बाकी राहिले म्हणून मतलब लिहिलेला आहे.

विच्यार पाहातां वादीनें वारीस प्रतिवादीकडून रुपये १०० घेऊन पावती दिली त्यांत मयतानें तोंडीं कबूल केल्याबद्दल म्हणून रुपये ९० वजा केल्याचा मतलब जास्ती उपयोग केला असें कोर्टाचे नजरेस येतें. कारण वादी हा सनदी वकील असून जर मयत प्रतिवादी हा तोंडीं रुपये ९० जास्त कबूल करिता तर जसा रुपये १०० चा दस्तऐवज वादीनें त्यापासून लिहून घेतला तसा रुपये ९० बद्दल मयताचा दस्तऐवजही जरूर लिहून घेता. तसा प्रकार न होतां तो मयत झाल्याचें समजून वारिस प्रतिवादीस उघड रीतीनें समजण्या माफक पावतींत कपटानें रुपये ९० गाळल्याचा मतलब लिहिला असावा यांत संशय नाहा, असें कोर्टाचे विचारास येऊन यांत जास्ती मुद्दा देऊन चौकशी वाढाविण्याचा उपयोग दिसत नाहीं. प्रतिवादीनें हजर केलेले पावतींत जे शंभर रुपये नमुद आहेत ते सर्व रुपये मैताचे दस्तऐवजाबद्दलच वारिस प्रतिवादीनें दिल्याचें सांगतो. तसे दिल्हे असावे असें कोर्टाच्या नजरेस येत असल्यानें पावतींत वादीनें जो मजकूर तोंडीं मयतानें कबूल केल्याविषयीं दर्शविला तो निःसंशय कपटाचा जाणून प्रतिवादीतर्फे डिक्री देणें मुनासब वाटतें.

सबब ठराव कि वादीचा दावा रद्द केला असे. कोर्टखर्च वादीचा वादीवर असे

ता० १७ जून सन १८६८ इ०
मुक्काम इलिचपुर द० खुद लागु
पुरती नक्कल पैकीं स्टाप असे
नारायण रामचंद्र नाजर.
बापुजी शेषाद्री सिरस्ते दार.

(सही इंग्रेजी) दिनसाजी सोराबजी जुडिशियल एक्स्ट्रा अ० क०.

रसीद.

राजश्री बाबुजी बल्लद मानाजी पाटील मौजे सोनारखेड प्रगणें खोलापुर तालुके उमरावती यास.

रसीद लिहुनदेणार अमृतराव आबाजी वकील कोर्ट कमिशनर पावती लिहून देतो ऐसाजे—

९०. मानाजी वल्लद नारायणजी याणें तोंडीं कबूल केले ते.

९०. मानाजी वल्लद नारायणजी याणीं दस्तऐवज रुपये १०० चा लिहून दिला त्यापैकीं बाकी ९० करितां दस्तऐवज —— आम्हाजवळे आहे.

१००.

सदर्हू शंभर रुपये आम्हीं घेतले ही रसीद लिहून दिली आहे तारिख १६ माहे नवंबर सन १८६६ इ. दस्तुर नारायण मल्हार वकील.

अमृतराव आबाजी वकील द. खु.

सदरच्या लिहिल्यावरून माझे धंद्यास (वकिलीस) लोकांत नापत होऊन फार नुकसान होणार आहे. यासाठीं असे शब्द न्यायाच्या दप्तरांत लिहून ठेवण्याचीं न्यायाधीशाचीं जीं कारणें असतील तीं त्याणीं आजपासून १५ दिवसांत मजला कळविलीं पाहिजेत. असें न केल्यास मनास दुःख आणि धंद्यास नुकसान होण्यासारखे शब्द लिहिल्याबद्दल त्या न्यायाधीशावर १००० रुपये नुकसानीबद्दल आणि जो दावा वडाला तो खर्चासहित, आणि या नोटिसीचा खर्च होईल तितकी फिर्याद दिवाणी कोर्टांत केली जाईल. तारीख २७ सप्तंबर सन १८६८ इ. मुक्काम अकोलें.

अमृतराव आबाजी वकील
कोर्ट कमिशनर.
पश्चिम वऱ्हाड डिव्हिजन् दस्तुर खुद.

वर्गणीदारांस विनंती.

गेल्या वर्षाचे आकटोबर महिन्यांत आम्ही अकोल्यास वऱ्हाडसमाचार पत्र सुरू केलें. त्यास वर्ष होऊन गेलें तर आगाऊ वसूल न दिलेल्या आमच्या प्रिय वर्गणीदारांनीं आपला वसूल या महिन्यांत सत्वर पाठवून आम्हांस मदत करावी. उशीर लावून त्यायोगें वारंवार पत्रें लिहविण्याची तसदी त्यांनीं आम्हांस देऊं नये व आपणास घेऊं नये, याकरितां नम्रतेनें आमची त्यांस ही विनंती आहे. व हिला मान्य करणारांचे आम्ही उपकार मानूं.

सर्व जुन्या वर्गणीदारांचे हिशेब सन १८६७ चे आकटोबर महिन्यापासुनच आम्ही एथें ठेविले आहेत. त्या मागीलचा इकडे कांहीं संबंध नसल्यामुळें कोणास मागणें होणार नाहीं. व रा० गणेश नारायण कोलटकर यांचा आमचा संबंध तुटला आहे तरी तारीख २० माहे जून सन १८६८ इसवीचे आंत वऱ्हाड समाचार खात्याबद्दल या चालू वर्षाबद्दलचा पैसा घेऊन आफिसच्या नांवानें त्यांनीं कोणास पावती दिली असेल तर ती त्यांनीं आम्हाकडे रुजू करावी म्हणजे तो पैसा त्यांस मजुरा देण्यांत येईल. सर्वांस कळावें.

खंडेराव बाळाजी फडके.
आबाजी खंडेराव वकील.

आक्ट.
सन १८६८चा ९वा
पेशे व धंदे यांवरील कराविषयीं
किंमत च्यार आणे.

जाहिरात.

खालीं लिहिलेलीं पुस्तकें रोख किंमत पाठविलीं असतां ताबडतोब पाठविलीं जातील.

१ हाइन्स समीकरणाचें सर्व पृथक्करण. किंमत टपालहशील सह ०॥१०
२ प्रश्नसमुदाय पृथक्करण. टपाल हशील सह. .... ०॥६
३ उजळणीचा भाग दुसरा. किं० ०॥२
४ व्यवहारोपगी तारतम्य. किं० ०॥२॥६

हीं पुस्तकें एकआणा हशीलांत सुमारें ३ पाठविलीं जातील.

किमतीचा पैसा आकोलें येथें खंडेराव बाळाजी व उमरावतीस वामन गोविंद रानडे यांजकडे किंवा मेहेकरास आमचेकडे पाठवावा.

(सही.) नारो रघुनाथ मोहोळकर
मास्तर मेहेकर.

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचार वर्तमानपत्र घेण्याचें बंदकरून ज्या लोकांनीं त्याजबद्दलची बाकी येणें असलेली पाठविली नाहीं. त्यांस कळावें कीं, ता० ३० माहे सपटंबर सन १८६८ इसवीचे आंत त्यांनीं बाक्यांचा उलगडा करावा. नाहींपेक्षां दरमहा दररुपयास अर्धआणा प्रमाणें त्यांस व्याज द्यावें लागेल. ता० १५ माहे सपटंबर सन १८६८ इ०. वऱ्हाडसमाराचे मालक.

नादारी प्रकरणीं नियम.

हें पुस्तक आमचे छापखान्यांत नुकतेंच छापून तयार झालें आहे. वऱ्हाडातील न्यायाच्या कोर्टांत हे नियम चालतात. किंमत ०॥६ सहा आणे व डाक हाशिल एक आणा पडेल. व. स. म्यानेजर.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to remind our subscribers, that their Subscriptions, for the present year, should be remitted as early as possible, otherwise, we would, however reluctantly, be under the necessity of ceasing to transmit the paper to their addresses. We believe that this reminder will not fail to arouse the sympathies of our Constituents in the country and bring about speedy remittances from defaulting Subscribers.

Proprietors of Berar Samachar

किमतीचे ठराव.	रु.	आ.
वर्षाची अगाऊ देणारास··· ···	६	०
साल अखेर ··· ··· ···	७	०
सहा महिन्याची अगाऊ ··· ···	३	८
सहामाही अखेर ··· ···	४	०
फुटकळ एक अंकास··· ··· ···	०	६

या शहरा बाहेरील लोकांस वर्षाचे ५२ आठवड्यांबद्दल टपाल खर्च अगाऊ पडेल तो ३ रु. ४ आणे व सालअखेर ३ रु. ८ आणे.

☞ आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारखेपासून २ महिने पर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही त्यांचा मागील हिशेब सरून नवें साल चालू होईल तेथून २ महिन्यांची मुदत समजावी.

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत··· ··· ··· १ रुपया
. १० ओळींवर प्रत्येक ओळीस ०॥१॥६

एकच मजकूर वारंवार छापणें झाल्यास दर ओळीस एक आण्याप्रमाणें किंमत पडेल.

हें पत्र आकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत मालकांकारितां छापून प्र०के०

वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

VOL. III AKOLA:— SATURDAY, ACTOBER 10, 1868 NO. 41

पुस्तक ३ अकोला, शनिवार तारीख १० मा॰ आक्टोबर सन १८६८ इ॰ अंक ४१.

दिपवाळीकरितां सुटी.

दिपवाळी बुधवारापासून शनिवारापर्यंत आहे व आमचे पत्राचा वार शनिवार आहे. आणि तें तयार करण्यास पूर्वी दोन तीन दिवस लागत असतात याविषयींची कल्पना वाचकांस असेलच. याजकरितां पुढील शनिवारचें आमचें वर्तमानपत्र निघणार नाहीं.

दसऱ्याचा सण शनिवारीं आला होता परंतु तो एकच दिवसाचा आणि पूर्वीदिवशीं त्याचा कांहीं खटाटोप नव्हता म्हणून त्यादिवसाचें वर्तमानपत्र काढण्यास आम्ही आळस केला नाहीं हें आमचे प्रियवाचकांचें लक्षांत असेलच.

एडिटर. व॰ स॰

वसूल.

	रु॰	आ॰	पै॰
मि. वोडहौस साहेब असि. क.	६		०
श्री. रा. मुधोळकर राजे.	८	१२	०
शेट दुलीचंद ओंकारदास साहू	९	४	०
शेट किसनदास नानुराम साहू	९	४	०
शेट केशवराम रामजस साहू	९	४	०
रा. रा. गोविंद कोन्हेर तहशि॰	५	२	०
" शिवराम मोरेश्वर मामले॰	५	०	०
" गोपाळ अमृत मुनसफ	८	१२	०
" नारो अमृत पेषकार	५	१३	४
" गोपाळ आनंदराव वकील	१०	८	०
" रा. केशव यादव वकील	६	०	०
" केशव सिताराम वकील	८	४	४
" नारायण गोविंद वकील	२	८	०
" पुरुषोत्तम गणेश मास्तर	१०	८	०
" भास्कर लक्ष्मण अभ्यंकर मास्तर.	११	०	०
" रावजी गणेश मोरगावकर. मास्तर.	६	०	०
" काशिनाथ विष्णू मास्तर	४	११	०
" गणेश भिकाजी मास्तर	६	५	०
" वामन गंगाधर मास्तर	२	१	०
" विष्णु आत्माराम मास्तर	९	४	०
" बाबाजी काशिनाथ मास्तर	५	१२	०
" मार्तंड रंगनाथ मास्तर	३	४	०
" बाळशास्त्री वासुदेव मा.	१	९	०
" कृष्णाजी दिनकर ओव्हरसियर	१३	०	०
" बाळाजी सदाशिव बुटी	३	१	०
" बाळाजी मुऱ्हार नाईक	५	४	०
बहुतशिंग व. फत्तेशिंग	३	१५	०
" शामराव जयराम पांडे	१०	४	०
" दाजी झिंगराजी	१९	६	०
" बलदेवसिंव्ह चीफ का.	६	०	०
" हरिश्चंद्रराव देशमुख	९	४	०
" बापुबलद दुर्गाजी पाटील	१०	८	०
" कडताजी पाटील शेगाव	८	५	०
" जानराव देशमुख	१०	८	०
नेटिव लायब्ररी पुसेसावळी	१०	०	०
नेटिव लायब्ररी भोर	५	९	०

वर्गणीदारांस विनंती.

गेल्या वर्षाचे आकटोबर महिन्यांत आम्ही अकोल्यास वऱ्हाडसमाचार पत्र सुरू केलें. त्यास वर्ष होऊन गेलें तर आगाऊ वसूल न दिलेल्या आमच्या प्रिय वर्गणीदारांनीं आपला वसूल या महिन्यांत सत्वर पाठवून आम्हांस मदत करावी. उशीर लावून त्यायोगें वारंवार पत्रें लिहविण्याची तसदी त्यांनीं आम्हांस देऊं नये व आपणास घेऊं नये, याकरितां नम्रतेनें आमची त्यांस ही विनंती आहे. व हिला मान्य करणारांचे आम्ही उपकार मानूं.

खंडेराव बाळाजी फडके.

आबाजी खंडेराव वकील.

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचार वर्तमानपत्र घेण्याचें बंदकरून ज्या लोकांनीं त्याजबदलची बाकी येणें असलेली पाठविली नाहीं त्यांस कळवितें कीं, ता॰ ३१ माहे आक्टेबर सन १८६८ इसवीचे आंत त्यांनीं बाक्यांचा उलगडा करावा. नाहींपेक्षां दरमहा दररुपयास अर्धआणा प्रमाणें त्यांस व्याज द्यावें लागेल. ता॰ १० माहे आक्टेबर सन १८६८ इ॰.

वऱ्हाडसमाराचे मालक.

वऱ्हाडांतील विद्याखात्याचा रिपोर्ट.

गेल्या अंकांत आम्हीं डा. सिंक्लेअर साहेब इकडील विद्याखात्याचे डायरेक्टर यांच्या वार्षिक रिपोर्टाचें हाशिल लिहिलें होतें, आज त्याविषयीं हैदराबादच्या रेसिडेंट साहेबांचा जो अभिप्राय प्रसिद्ध झाला आहे त्यांतील तात्पर्य लिहितों:—

वऱ्हाडांतील लोकांस विद्येची आस्था आहे. व त्यांनीं खुशीनें जमिनीवर शेकडा एक रुपया एज्युकेशनल सेस म्हणजे विद्याखात्या संबंधी कर कबूल केला व त्याप्रमाणें घडूनही आल्याचें दिसतें. लोकल सेसमधून ६२ मुलांच्या शाळा व १५ मुलींच्या शाळा झाल्या. दोन वर्षांपूर्वी १८८१ मुलें शिकत होतीं. आतां ९३२७ शिकत आहेत. तरी अजून हें काम बहुत वाढावयाचें आहे. [हल्लीं सारें ७७ चौरस मैलास एक शाळा व १००० मनुष्यांस ४ शिकणारे आहेत.] लहान शाळा वाढविण्याविषयीं डायरेक्टर साहेबांचा अभिप्राय आहे. तो रेसिडेंट साहेबांस पूर्ण संमत आहे. [साधारण लोकांत साधारण उपयुक्त विद्या फैलावण्याकरितां जे योग्य उपाय असतील ते सर्व करावे.

अकोला आणि उमरावती येथील हाय स्कुलें उत्तरोत्तर सुधारत चालली आहेत याजबद्दल रेसिडेंट साहेबांस आनंद वाटतो. उमरावतीच्या स्कुलांतील मुलांची संख्या कमी झाली आहे तरी नित्याची हजर संख्या बरीच वाटली आहे. वरील म्हणजे सिनियर क्लासांतील मुलांचा पूर्वीचा अभ्यास फार गडबडीनें झाला असल्यामुळें हाय स्कुलांतील हल्लींचे विद्यार्थ्यांस व त्यांचे शिकविणारांस मोठे श्रम पडतात ही अडचण खरी. जुनियर क्लासास इंग्लिश, मराठी व अंशतः संस्कृत विद्येचें ज्ञान होत आहे तें पायाशुद्ध असून युनिवर्सिटीच्या परीक्षेस त्यांनीं जाण्याचा काळ येई पावेतों पूर्ण होण्यासारखें आहे. हे व इतर प्रकार मनांत आणून रेसिडेंट साहेब म्हणतात कीं, दोन्हीं हाय स्कुलें मोठ्या होतकरू स्थितींत आहेत व त्यांवरील हेडमास्तर आस्थेवाईक व मेहेनती आहेत. आणि त्यांस असिस्टंट ही योग्य आणि पुरेसे आहेत.

[illegible] ल क्लास स्कुलें म्हणजे मध्यम प्रतीच्या शाळा २[illegible] होत्या [illegible] झाल्या. यावर्षीं इंपेरियल फंडांतील [illegible] या शाळांकडे वाटणीस [illegible] थोडी होती कीं, तिच्या [illegible] त्या शाळा कायम मात्र राहिल्या. त्यांच्या सुधारणेकडे आतां विद्याखात्याचें फार लक्ष आहे. तेव्हां आपुढें त्यांची चांगली सुधारणा होईल असा जो डायरेक्टर साहेबांचा अभिप्राय तो रेसिडेंट साहेबांस संमत आहे. ते म्हणतात कीं, या मध्यम प्रतीच्या शाळांपैकीं कांहीं शाळांची उत्तम स्थिति आहे. व त्यांचे पगार व स्थळें योग्य योजनेनें ठरविलीं आहेत. व या सर्वांतून इंग्लिश भाषेचा अभ्यास होत आहे ही मोठी समाधानाची गोष्ट आहे. यांपैकीं २ शाळांत हिंदुस्थानी शिकवितात. बाकी सर्व इंग्लिश मराठी आहेत. सरासरी दर शाळेंत ८५ मुलें आहेत. व सरासरी हजर ८२ असतात. ही संख्या वर्णन करण्या लायक आहे.

लोअर क्लास स्कुलें म्हणजे हलके प्रतीच्या शाळा १६३ आहेत व त्यांतून हजिर मुलांची सरासरी दर शाळेस ३२ याप्रमाणें आहे. या सर्व शाळा डिपुटी इन्स्पेक्टरांनीं फिरून पाहिल्या आहेत. व यांवर एक्झिक्युटिव कामदार म्हणजे डिपुटी कमिशनर यांचा आतां प्रत्यक्ष अधिकार झाला आहे व त्यापासून या शाळांस निःसंशय बहुत नफा झाला आहे. व समयानुसार आणखी कित्येक शाळा नव्या होतील असा रेसिडेंट साहेबांस भरवसा वाटतो.

मुलींच्या शाळा मराठी १० व हिंदुस्थानी ५ झाल्या. व साडेतीनशें मुली त्यांत अभ्यास करूं लागल्या आणि त्या शाळांची उमेद चांगली दिसत आहे. ही गोष्ट त्या कामीं प्रयत्न करणारे युरोपियन व नेटिव गृहस्थांस मोठी प्रतिष्ठास्पद आहे. स्कुलमास्तर आणि डिपुटी इन्स्पेक्टर व दुसरे प्रतिष्ठित लोक यांच्या कर्तबगारीनें हें काम आरंभींच इतक्या चांगल्या स्थितीस आलें आहे. आणि त्यांच्यानें [illegible] तें चांगलें वाढेल असें मनांत आणून रेसिडेंट साहेबांस आनंद होत आहे.

डायरेक्टर साहेबांकडून जीं पत्रकें आलीं त्यांत मराठी शाळांविषयीं कांहीं लिहिलेलें नाहीं. रिपोर्टांत मात्र लिहिलें आहे कीं आम्ही प्रांतांत फिरत असतां कांहीं गावठी शाळा पाहिल्या. त्यांत मुलें थोडीं असून त्यांचें शिक्षण चांगलें चालत नाहीं. रेसिडेंट साहेब म्हणतात कीं अशा प्रकारच्या शाळांची व त्यावरील मास्तरांची सुधारणा होईल व त्यांस उत्तेजन येईल असे कांहीं विशेष उपाय केले पाहिजेत. आपले पत्रकांत गांवठी शाळा दाखल कराव्या. आणि जेथें हरकत नसेल तेथें त्यांच्या नियमानें परीक्षा घ्याव्या. व जीं बुकें शाळांत शिकविण्याविषयीं त्यांची इछा असेल तीं तीं त्यांस बक्षीस देण्याची बुध्या मदत करावी आणि येकादे हाय स्कुलाला किंवा मिडल क्लास स्कुलाला नार्मल क्लास जोडण्याची तजवीज व्हावयाची आहे ती होईपर्यंत अशा शाळांवरील उमेदीच्या कांहीं मास्तर लोकांस थोड्या नेमणुका द्याव्या. इतर प्रांताप्रमाणें गावठी शाळांतील हुशार मुलांच्या परिक्षे वर फी द्यावयाची वहिवाट इकडे नाहीं तरी शाळा निवडून त्यांस शिक्षण पद्धतीविषयीं कांहीं हुकूम दिले व ते त्यांनीं अमलांत आणिले तर त्या शिक्षक लोकांस कांहीं महिने सरकारांतून दरमहा पैशांची कुमक करावी. व प्रथमतः एका जिल्ह्यास ही गोष्ट लागू करून अनुभव पाहावा. रेसिडेंट साहेब डायरेक्टर साहेबांस सुचवितात कीं या कलमाविषयींचे तुम्ही आपले विचार आम्हांस कळवावे. आणि नार्मल स्कुलाचे बाबदीत खर्चाची गोष्ट बाजूस ठेवून वऱ्हाडांत तें स्थापन करण्याविषयीं थाटामाट करून आपला हेतु आम्हांस कळवावा.

इंग्लिश शिकणारीं मुलें १०३० होतीं तीं १५४० झालीं. मराठी शिकणारीं ५७६७ होतीं तीं ७८४६ झालीं. संस्कृत शिकणारीं ४२३ तीं ७६० झालीं हिंदुस्थानी शिकणारीं ८७७ होतीं तीं १४४९ झालीं व सन १८६६ चे जून महिन्यापावेतों एकही हिंदुस्थानी शाळा वऱ्हाडांत सरकारी खर्चाची नव्हती. त्या हल्लीं ३२ झाल्या आहेत. हिंदुस्थानी शिकणारांची संख्या चांगल्या प्रमाणांत आहे. ४८७ हिंदु मुलांस मुसलमान १०० मुलें अशाप्रमाणानें शिकत आहेत. व वऱ्हाडांत लोकसंख्या मुसलमान १५४९५१ आणि हिंदु २०७५६२० अशी आहे. त्या मानानें पाहिलें असतां हिंदुपक्षां मुसलमान अधिक शिकतात हें पाहून रेसिडेंट साहेबांस समाधान वाटतें.

फीचें उत्पन्न मागीलपेक्षां वाढलें आहे हें अनुकूल चिन्ह होय. मागील सालीं फी ५१५२रु. होती ती आतां १२३१८रु. झाली आहे.

शाळेकडील सामानाची व नकाशांची वगैरे स्कुलमास्तर लोकांस जी अडचण आहे ती काढण्याचे कामीं डायरेक्टर साहेबांनीं चांगले प्रयत्न करावे.

शाळागृहें चांगलीं बांधलेलीं नाहींत ही मोठी अडचण खरी. आजपर्यंत सरकारी व लोकांच्या जाग्यांतून कशातरी शाळा ठेविल्या आहेत पण अलीकडे इंपेरियल फंडामधून बरीच रक्कम वाटणीस आल्यावरून अकोल्यास एक, खामगावास एक व जळगावास एक अशीं चांगलीं शाळागृहें बांधण्याचें काम चालविलें आहे. व दुसऱ्याही कित्येक शाळांकरितां इमारती बांधण्याचे नकाशे तयार झाले आहेत व ते इकडून मंजूर केले आहेत. लोकल फंडाकडील पैशाच्या धोरणाप्रमाणें त्यांचीं कामें सुरू होतील. व याकामीं आणखी कांहीं नवीन विचार डायरेक्टर साहेबांस कळविणें असेल तर त्यांनीं दोन्ही भागाचे कमिशनर यांच्या संमतानें लिहावें म्हणजे रेसिडेंट साहेब ती गोष्ट अगत्य पूर्वक मनांत आणितील. डायरेक्टर साहेबांनीं यांकामीं चांगल्या खुलाशानें रिपोर्टांत कांहीं लिहिलें नाहीं यांत त्यांनीं रेसिडेंट साहेबांची जरा निराशा केली. तर आतां त्यांनीं जलदी करून या कामीं काय आहे, काय पाहिजे, व कसें काय करावयाचें, याजबदल रेसिडेंट साहेबांस लिहावें म्हणून ते डायरेक्टर साहेबांस शिफारस करितात.

या वर्षांत एकंदर खर्च १७७००४ रुपये लागला. यांत लोकल फंडाकडील

पैसा शेकडा ७ रुपये प्रमाणें आहे. एकंदर पैशाचे हिशेबावरून आणखी असें दिसतें कीं, डायरेक्टर व इन्स्पेक्टर याकरितां यांतून शेकडा १८ रुपये, हाय स्कुलाकरितां शेकडा १० रुपये, मिडल-क्लास स्कुलाकरितां शेकडा ४० रुपये व लोअर क्लास स्कुलाकरितां शेकडा ३० रुपये लागले आहेत. यावरून गुदस्त सालपेक्षां या वर्षी जास्त खर्च लागला आहे असें दिसतें.

कांपिटिटीव परीक्षा, लायब्रऱ्या, मासिक पुस्तक, व डायरेक्टर साहेबांचे हाताखालचे कामदारांचीं कामें याविषयीं डायरेक्टर साहेबांनीं रिपोर्टांत जें लिहिलें आहे तें वाचून रेसिडंट साहेबांचें मनरंजन झालें.

डायरेक्टर साहेबांनीं आपले रिपोर्टांत शेवटले कलमीं लिहिलेले कामदार मिस्तर स्कार्जी आणि मि. एटकीन हाय स्कुलांचे मास्तर, मि. डी. जे. म्याकींटाश इन्स्पेक्टर, मेसर्स श्रीराम भिकाजी जटार बी. ए., चिमणाजी राजाराम पाटक, नारायण वामन देवभानकर, व नारायण विनायक साठे बी. ए. डिपुटि इन्स्पेक्टर यांनीं स्तुतिप्रद कामें केलीं व त्याकरितां रेसिडेंट साहेब त्यांची स्तुती करण्यांत आनंद मानितात. व ही गोष्ट डायरेक्टर साहेबानीं त्या सर्वांस कळवावी अशी इच्छा कारितात.

जिल्ह्याचे कामदारांनीं चांगली मदत केली याकारितां रेसिडेंट साहेब त्यांचे आभारी आहेत. तसेंच डाक्टर सिंक्लेर साहेब डायरेक्टर यांचे स्वतःचे उत्सुकतेबद्दल व मेहेनतिबद्दल रेसिडेंट साहेब खुष आहेत.

CENSUS OF THE HYDERABAD ASSIGNED DISTRICT.

A census of these districts was taken last November, and papers on the subject appear in the "Bombay Government Gazette" of the first instant. The papers include reports from West Berar; from the districts of Akola, Mehkur, Oomrawuttee, woon, and Ellichpore; and from Mailghat. In forwarding them to the government of India on 1st September 1868, the First Assistant Resident at Hydrabad (Mr. J. G. Cordery) remarked—

"The length of time occupied in frequent references from Hydrabad to Berar, and the fact that what generalization was necessary was limitted to two Commissioners' Divisions only, induced Sir Richard Temple to place the preparation of the General Report in the hands of Mr. A. C. Lyall, the Commissioner of West Berar, one of those Divisions, who volunteered his assistance in the matter, and who, from having been personally engaged and interested in carrying out the details of the measure, was peculiarly qualified to furnish it. The very able, lucid, and succinct manner in which the results of the measure have been summarized and tabulated by that Officer, appears to Mr. Saunders to render it unnecessary for him to trouble the Government with any detailed recapitulation of the results which have been already so well, reported, more especially, as he has in his Annul Administration Report, now under submission to Government, entered at some length on the subject in reviewing the arragements. The accuracy of the figures upon which his deductions have been based, depended mainly upon the forethought and care shown by the District officers in their preliminary arrangements. How they accomplished this duty is detailed in their reports, which are printed as Appendices to Mr. Lyall's. And the Resident may with confidence express his concurrence in the opinion that their exertions have been as successful as they were creditable; and that no material error will be discoverable in the returns. He would also bring to notice the commendable manner in which the Police, and the whole Educational Staff, together with all the rank and file of Government employes; co-operated with the Civil Officers both in preparing the minds of the people for the measure, and in actual work of enumeration. The absence of any panic or any opposition may be also quoted as speaking well for the general intelligence of the province."

Mr. Lyall's reports was as follows :—

Akola, 18th April, 1868,

Sir,— Ihave the honor to submit a Report of the Census taken in the Hydrabad Assigned Districts, under the orders conveyed by your letter, N0. 2064, 23rd august 1867. I also annex Tabular Statements in which the general results have been abstracted for each district, and in which the statistics thus obtained have been compared and classified.

2, I must explain that the orders above quoted were received by me while I was officiating as commissioner of the Hydrabad Assigned Districts; and that it was agreed subsequently between the Commissioner of East Berar and myself, that I should undertake the preparation of Abstract Tables for the entire Province. It was manifestly necessary that the whole business should be made over to one Office, because separate divisonal compilations would have increased the labour, while they would have been of much less real value. In fact, it would have been scarcely worth while to collate or generalize upon figures taken from one division only; and as the work of amalgamating the returns involved constant references to District Officers and original papers, it would not have been accomplished for the whole Province at Hyderabad without much difficulty and delay. But the Resident is, of course, aware that the conduct and superintendence of the actual taking of the Census, and of the preparation of District Returns were entirely managed by the Commissioner of East Berar for his own Division, and that I have drawn up this Report in consultation and concert with Colonel Stubbs.

3. A copy of the instructions issued to Deputy Commissioners was sent to your Office. The Census was made by nnmbering all the persons present in the Hyderabad Assigned Districts, during the night of the 7th and 8th November 1868. The enumeration was taken from house to house; the word "house" meaning a separate tenement or set of rooms inhabited by one family, and including a serai, temple, mosque, tomb, or any inhabited building; while persons sleeping in the open air, encamped, or moving along roads, were brought upon the return of the town, or village, within the area of which they were found. A separate return (in the form given in Appendix) was required from each village; several returns from the larger towns. The Tehseeldars prepared accurate lists of the number of returns to be collected from the villages in their respective Talookas, the larger towns were parcelled off into manageable subdivisions, and special arrangements were made with the Commanding Officer at Ellichpoor for taking the numbers in that Cantonment.

4. The persons appointed to be enumerators were the Village and Pergunnah Officers (Deshpandiahs, Patels, Putwarees, &.), assisted and superintended by the Police, the schoolmasters, and the whole rank and file of Government Officers. There were also a few paid enumerators employed for the towns. Before the night of the 7th November, all the houses in every township had been counted, the serial number had been marked on the wall, and the corresponding figure had been entered, with the owner's name and profession, in the printed return whichhad been given to each enumerator, who began to fill up the remaining columns immediately after dark on the evening of the census night. It was arranged to number all persons who should alight at railway stations within Berar from trains during that night; each English householder filled in a separate form; and from the heads of the Customs and Police, returns were obtained of the number of persons belonging to their departments.

5. Thus a vast majority of the people were numbered at night, but in wilder tracts of jungle or hill country, in outlying hamlets, or isolated huts, in camps of Brinjarees, or of wandering tribes, the census was made during the preceding day, and the persons so numbered were strictly enjoined remain at home for the night, In the letters which are attached to this Report, the Deputy Commissioners give detailed accounts of the manner in which they employed the means of which they could dispose for organising and carrying out this extensive and complicated undertaking. These details, with the descriptions of how the work was done, of what actually went on in each district during the numbering, and of the general feelings and behaviour of the people, seem to me sufficiently interesting and useful to deserve a place in any general report that may be submitted to the Government. I have, therefore, not attempted to give any sketch or narrative of these proceedings.

6. It will be seen that Return A gave the caste and calling of each person in every house. Enumerators were directed to enter castes or tribes in the fullest variety of detail, and of course the caste entry included the whole family (of persons akin), but under the column for callings were numbered only the adult males, and no females, except prostitutes. This was so ordered by me with the object of ascertaining exactly the number of effective males in each profession, but I now wish that it had not been attemped. Infants were defined to be persons *under* 13 years.

7. The enumeratots were placed in divisions under the superintendence of qualified Officers of the higher grades. When the returns had been given in the Assistant in charge of the Talooka with the Tehseeldar and the Superintendents above-mentioned, tested closely a good many of the papers by personal inquiry, taking houses at random and counting them. Mistakes were corrected, the addition of the figures in the Abstracts endorsed on each return was scrutinized, and then the papers where made over to the Tehseeldar for preparation of the Talooka Return B.

8. On the whole, I believe that the Deputy Commissioners have very good reason for stating that the census has been taken most accurately and comprehensively; and I submit that this result is very creditable to all the District Officers, by whose exertions it has been secured. They devoted to this work their time and attention for many days, they laid out their plans with careful forethought, and executed them with skill and success. I may also say that the good sense, good temper, and intelligence displayed by the people of Berar were very encouraging.

9. In framing the instructions for this census, I borrowed freely from the Circular Orders (partly adopted from the old North-Western Provinces' Census Reports) under which a census of the Central Provinces was taken in 1866. I re-cast and modified these orders adding some details, and I altered the form of the return to be filled up by each enumerator. This form tabulated the great divisions of sex, age, caste, and calling; and the Deputy Commissioners have compiled lists of the castes and callings in each district. They were also asked to add sketches of the principal classes, with any particulars that could be collected respecting the origin, social status, religious belief, or peculiar mode of life, of the tribes or sects mentioned in their returns. The information thus collected will be found in the letters appended, but in re-arranging this material for the general tables annexed to this Report, I have followed mainly my own conclusions or theories upon questions of caste or creed.

(*To be Continued*)

The "English man" hears from Hyderabad that the Nizam has fined the Minister ten thousand rupees for appointing such a set of men as the Moulvies who have been detected in taking bribes to the Adawluts, but that it is probable they will all be reinstated in a short time. The father of the Moulvie of the Supreme Court pays daily visits to the most influential persons about the Court, to endeavour to secure their interest on behalf of his son.

The Revd J. Aitkin, who is so well known tor his high literary acquirements, came up from Bombay yesterday morning to join his Inspectorship which is recently sanctioned bythe Resident — This Revd gentleman is likewise an excellent Scholar of the Murathi language, and doubtless he will be the means of elavating the present position of all the schools in his Circle.

Mr. Shreecrisna Nurhur, Extra Assistant Commissioner has been ill for some time past and as all the Medical aid he could procure here has not given him any relief he has made up his mind to go down to Poona on leave for two months to secure attendance and services of some able and experienced Doctor there—Messrs Vishnoo Sudasew Clerk of the Court, Bejenjee Ardaserjee Tuhusildar at Akola, and Ramraw Govind Tuhusildar at Chicklee who have been in

the Government service for some years past have discharged their duties ably and with zeal; and it appears that some one out of these would probably be appointed as extra Assistent Commissioner to officiate for Mr. Shreecrisna Nurhur during his brief absence.—

वऱ्हाड.

रा० रा० श्रीकृष्ण नरहर जुडीशियल एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यांची प्रकृती अजून दुरुस्त झाली नाही. व ते औषधोपचाराकरितां पुण्यास जाणार. सबब त्यांनीं दोन महिन्यांची रजा मागितली आहे.

यांचे जाग्यावर आतां कोणास नेमतात पहावें. अकोल्याचे तहशिलदार मि० बेजनजी भाई, व चिखलीचे तहशिलदार रा. रा. रामराव गोविंद, तसेच रा. रा. विष्णुसदाशिव क्लार्क आफ धि कोर्ट यांतून कोणास नेमिलें तर चांगलें होईल असें आम्हांस वाटतें.

खामगावांस स्मालकाज कोर्टाचे क्लार्कचे जाग्यावर काटन कमिशनरचे क्लार्क रा. रा. एकनाथ मोरेश्वर कान्हेरे यांस नेमल्याचें नागपुर अबझरवरमध्यें लिहिलें आहे.

रेवेरेंड जेम्स एटकिन साहेब वऱ्हाडांत एजुकेशनल इन्स्पेक्टर नेमल्याचें ऐकतों. व ते काल रोजीं मुंबईहून येथें आले आहेत. हे फार हुशार आहेत.

अकोला,

अकोला मुनसिपाल कमेटीच्या मार्फत गावांतील केरकचऱ्याचा लिलांव होण्याविषयीं आजच्या तारखेची जाहिरात दिली होती. परंतु कमिशनर साहेबानीं तें काम तहशिलदारास सांगितलें हें काम कमिटिच्या हक्कांतील असावें असें आम्हांस वाटतें. व याबद्दल कमिटीचे योग्य विचार करावा असें आम्ही इच्छितों. उदईक मुनसिपाल कमिटीची सभा आहे. काय ठरेल तें आम्हीं पुढें लिहूं

बुलढाणें जिल्ह्यांत अमडापुर येथें येका मनुष्यानें सांगितलें होतें कीं जर भाद्रपद वद्य अमावास्येस दिपवाळी कराल तर माहामारीच्या रोगाचा शम होईल. त्यावरून बिचाऱ्या बहुतेक लोकांनीं आपआपले दारापुढें दोन दिवस सायंकाळीं दिवे लावून दिपवाळी केली.

अकोल्यास पूर्वेकडून शहरांत जातांनां मोठ्या सडकेवर कमानीचीं दुकानें बांधिलीं आहेत तेथें मुंबईहून तीन भाटे व्यापारी येऊन त्यांनीं येथील व्यापाऱ्याशी शराकतदार होऊन तीन दुकानें नवीं उघाडिलीं.

क्या. हडलस्टन साहेब कमिशनर यांची या आठवड्यांत प्रकृति नादुरुस्त आहे.

ले. बुलक साहेब डिपुटी कमिशनर बुलढाण्यास गेले आहेत. सोमवारीं खामगावास येतील.

अकोला लायब्ररीचे कामीं या आठवड्यांत तहशिलदार कचेरींत सभा भरण्याची योजना झाली होती परंतु कित्येक कारणामुळें भरली नाहीं. उदईक सायंकाळीं पुन्हा सभा भरणार आहे. "विधवेच्या लग्नास १७०० विघ्नें" ही म्हण आमच्या लायब्ररीस लागू करण्याचा प्रसंग दिसतो.

NOTICE.

The Currency Office at Akola will be closed on the 14th and 15th instant on account of the Dewalee Festival

CHARLES, DAVES.
Assistant Commissioner.
Paper Currency.

तारिख १४ व १५ अकटंबर सन १८६८ इ० रोजीं प्रांत पश्चिमवऱ्हाड येथील पेपर करेन्सीचें आफीस दिपवाळीचे सणाचे सुटीबद्दल बंद राहील.

वर्तमानसार.

कराचीस नाताळाच्या सुटींत मोठी जत्रा भरविण्याचा बेत झाला आहे.

मुंबईचे हाये कोर्टास आक्टोबरचे १४ वे तारखेपासून नोवेंबरचे ९ वे तारखेपर्यंत सुटी मिळाली आहे.

मुंबईच्या नेटिव जनरल लायब्ररीस पुस्तकें खरेदी करण्याकरितां दोघां पारशी गृहस्थांनीं एक एक हजार रुपये दिले.

मुंबईच्या युनिवार्सिटीचे व्हाइस चान्सेलर डा. उइलसन साहेब होणार असें ऐकतों.

बोखाऱ्याचा अमीर मरण पावला. त्याचा मुलगा १७ वर्षांचा आहे. तो त्याचे गादीवर बसेल.

अमदाबाद जिल्ह्यांत नडियाद येथें स्मालकाजकोर्ट होणार.

स्पेन देशांत बंड झालें आहे. व त्याचा बराच जय आहे. इसाबेला राणीसाहेब फ्रान्स देशांत पळून गेल्या. तेथील नेपोलियन बादशाहानें त्यांस आश्रय दिला आहे.

विलायतेंतील इंडिया कौन्सलांत सर हेनरी रालिनसन साहेब कौन्सलदार होणार असें वर्तमान आहे.

ग्रेटब्रिटनचे सप्तंबर अखेर तिमाही उत्पन्नाचा तक्ता १५,१३,५०,००० रुपयांचा झाला आहे.

महाराणी साहेबांचे चिरंजीव डयूक आफ एडिंबरा हे खचित हिंदुस्थानांत येणार असा निश्चय झाला आहे.

सुएझ आणि सिकंद्राबाद यांचे दरम्यान नवी रेलवे लाइन सुरू झाली आहे.

म्हैसुरचे राजपुत्रास गादीवर बसविण्याचा समारंभ गेल्या महिन्याचे २२ वे तारखेस झाला.

पुण्याचे कलेक्टर मि. आलिफंट यांची मडम मरण पावली.

स्त्रियांसंबंधीं सांसर्गिक रोगाचा आक्ट नवीन झाला आहे तो लागू करण्याचे कामीं विचार करण्याकरितां मुंबईस एक कमेटी निवडली होती. व जानेवारीपासून तो मुंबई शहरास लागू करावा असें त्यांचें मत पडलेंसें दिसतें. मद्रास सरकारानें या महिन्याचे १५ वे तारखेपासून हा आक्ट चालू व्हावा अशा बाबें हिंदुस्थानसरकारास लिहिलें आहे.

दिल्लीकडे महर्गता फार झाली आहे. बंगाल मापें १३ शेर गहू रुपयास मिळतात. पावसाचें चिन्ह दिसत नाहीं.

गोदावरी नदीचा कालवा बांधण्याचें व जहाजें चालविण्याजोगें पात्र करण्याचें काम चालू आहे तें लवकरच पुरें होईल. व समुद्रापासून २३२ मैल आंत जमिनीकडे गोदावरींतून गलबतें येऊं लागतील.

पुण्याचे प्रसिद्ध बाळामांडे यांनीं एक ५०० रुपयांची नोट १०००० ची करून मुंबईस विकली. ती गोष्ट उघाडीस येऊन त्यांस पकड समान झालें आहे व ते फरारी झाले आहेत.

मद्रास सरकाराला असा हुकूम झाला आहे कीं एक घोडेस्वार पलटण व च्यार पायदळ पलटणी सागर येथें पाठवाव्या.

कोणी बेसनदी अफिसराच्या विधवा स्त्रीस वार्षिक नेमणूक मिळत असेल तिनें पुनर्विवाह केला असतां तिला त्यापैकीं अर्धें पेनशन मिळावें असा सरकारानें ठराव केला आहे.

गवरनर जनरल साहेबांचे दरबारांत राजे व संस्थानिक लोकांनीं जोडा अगर बूट कांहींच घालून जाऊंनये असा सन १८५९ सालीं लार्ड क्यानिंग साहेबांनीं नियम केला होता—परंतु लखनौचे माजी बादशाहा व त्यांचें घराणें म्हणतें कीं आमची बूट घालून सदहु दरबारास जाण्याची पूर्वापार वहिवाट आहे. याजकरितां तो आमचा हक्क आम्हांस मिळावा; व त्याकरितां त्यांनीं फिर्यादही मांडिली आहे.

पोलिसापैकीं कोणास कांहीं देणगी देणें झाल्यास स्टेट सेक्रटरीला पूर्वीं कळविल्या वांचून देऊं नये असा विलायतेहून ठराव होऊन आला आहे.

राजपुतस्थानांत सती जाण्याचें बंद करण्याविषयीं सक्तीच्या तजविजी योजाव्या असें हिंदुस्थान [illegible] आहे.

डिपुटी [illegible] कांहीं अधिकार [illegible] ढविण्याविषयीं [illegible] ला आहे.

जपानदेशां [illegible] आहे. तेथील [illegible] कायदा [illegible] आहे कीं ख्रिस्ती [illegible] अगदीं मनाई [illegible] कैद करावें, [illegible] हिवाट आहे. [illegible] लोक तिकडे [illegible] डाक आल्या [illegible] कळलें. [illegible] जुलमाची होय [illegible] इंग्लिश सरकारचें व युरोपांतील दुसऱ्या ख्रिस्तीधर्मी राष्ट्रांचें लक्ष्य जाईल असें आम्हास वाटतें.

मद्रास इलाख्यांत एका तुरुंगांतून १२ चिनी कैदी पळाले होते व त्यांचे शोधास गेल्यापैकीं ४ पोलिस शिपायांचा दोन महिने पत्ता नव्हता. [illegible] सांपडलीं आहेत. व त्यांचे हात तोडलेले आहेत.

अहमदनगरचे मुनसिपाल कमिटीचा गुदस्त सालचा हिशेब समजला आहेकीं तिची मागील शिलक ९९३[illegible] होती व नवें उत्पन्न [illegible] झालें. आणि खर्च [illegible] झाला. बाकी शिलक [illegible] या शहरची घरपट्टीची जमा [illegible] झाली.

अठरा पुराणांचें मराठी भाषांतर करावें अशा हेतूनें जगद्धितेच्छु यानावाचें एक पुस्तक प्रतिपंधरा दिवशीं पुण्यास पुढील सालचे आरंभापासून निघणार आहे. त्याची माहिती रावजी श्रीधर गोंधळेकर सदरहू छापखान्याचे मालक यांस विचारिली असतां कळेल.

नोटिस राघोजी [illegible] वस्ती [illegible] पुर तालुके अकोले [illegible] याजकडून नोटिस [illegible] गी गिरजी ही [illegible] परंतु तूं नपुंसक [illegible] साहेबांकडे अर्ज [illegible] आहेत.

आतां ह्या [illegible] देणें आहे ह्या [illegible] तूं नपुंसक नाहींस असा दाखला तुझे गांवचे लोक खेरीज करून वरकड ठिकाणचे जातवाल्यांचा आजपासून ८ दिवसांत आणून दे. नाहींतर तूं नपुंसक हें तुजकडून कबूल झालें असें समजून गिरजीस गंधर्व लग्न करण्यास तुझी परवाणगी आहे असें समजूं. ता. १० माहे अकटंबर १८६८

(सही) भवानी वलद जनाजी माळी व. उंबरी त. उगवे ता. अकोला.

नोटिस चिंतो परशराम ओव्हरसियर मुक्काम पारोळे तालुके मजकूर जि. खानदेश यास भगुलाल ताराचंद मयत वहिवाटदार बनसीलाल मुकुंदलाल रहाणार अकोला याजकडून देण्यांत येते कीं तुम्हाकडे आमची खातेबाकी येणें रु. ९५४८६ आणि खुर्दा १८२८६ येणें एकूण ९९५८.८३ आणें व याचें व्याज आपले नावें खातें घातल्यापासून आज तारखेपर्यंत व याशिवाय दौलतराव याजबद्दल रुपये १६ तुमच्या मार्फतीचे असे तुम्हाकडे आमचे येणें आहे तर नोटिस पावल्यापासून १५ दिवसांचे आंत मुद्दल रु. व व्याज आणि दौलतराव याचे हवाल्याबद्दलचे सोळा या रुपयांचा उलगडा करावा न केल्यास दिवाणी कोडतांत फिर्याद करून नोटिशीचे खर्चासुद्धां सर्व रुपये भरून घेतले जातील ही नोटिस लिहून दिली सही ता. ९ माहे अकटंबर सन १८६८ इ.

(सही) बनसीलाल मुकुंदलाल साहू.

नोटिस [illegible] हणमंतराव देशपांडे [illegible] बाळापुर मुक्काम परतवाडा [illegible] करनाजी वलद रामजी वगैरे देशमुख [illegible] तालुके बाळापुर याजकडून लिहून [illegible] येतें कीं, तुम्हीं तारीख २७ सप्तंबर सन १८६८ इसवीची परतवाड्याचे शुभेच्छप्रकाश पत्रांतून नोटिस छापून [illegible] दिली त्याचा जबाब—तुमचें आम्हीं देणें नाहीं. तुम्हांस परतवाडे मुक्कामीं सन १२७६ फसली सालास आमचे एकशें नव्वदचे वृत्तीचा [illegible] हणमंतराव जैवंत यासी व आम्हांसी होता त्याबद्दल तुम्हीं बोलला कीं, आम्ही तुमचा बंदोबस्त करून देऊं. त्याबद्दल तुम्हीं आम्हांस ३००१ रुपये द्यावे त्याजवरून तुमचें आमचें अपसांत बोलणें झालें त्यास तुम्हीं दस्तऐवज आम्हाजवळून लिहून घेतला ते समयीं आम्हीं म्हटलें कीं सालीम रुसुमाचा फैसल झाला म्हणजे तीनहजारएक रुपये देऊं त्यास तुम्हीं म्हटलें कीं दस्तैऐवजांत ही गोष्ट आंतली लिहिण्याची नाहीं. हें काम नाजूक आहे. खर्चास रुपये घेतल्या सारखा दस्तऐवज लिहून द्यावा की रुसूम मिळाल्यावर सदरहु प्रमाणें ऐवज देऊं. या प्रमाणें तुम्हीं दस्तैवज लिहून घेतला तो दस्तैवज लिहिल्यावर सदहू दस्तैवज आम्हीं आपले वकील जानराव विठ्ठल यांचे स्वाधीन केला कीं हा दस्तैवज खर्चाऊ झालेला बरोबर नाहीं. सबब वकील मजकूर यांणीं दस्तैवज आपले जवळ दप्तरीं ठेविला आणि ते गावीं गेले. आल्यावर वकील मजकूर यास तुम्हीं सांगितलें कीं, तुमचा फैसला आठ आणेचा होऊन आला याजवरून आपण त्याच्या मागें दप्तरांतून सदहू दस्तैवज काढून घेऊन वकीलास सांगितलें कीं तुमचे दप्तरांतील दस्तऐवजाचें कांहीं दुसऱ्यास दाखविण्याचें काम पडलें सबब तो आम्ही काढून घेतला त्याजवरून वकिलाची व तुमची तकरार होऊन तुम्हीं दस्तऐवज वापस न देतां दगाबाजी करून आपले जवळ ठेवून त्याजवरून तुम्हीं रुपये मागतां तर आम्हां तुमचे रुपये देणें नाहींत. दगलबाजी बद्दलची फिर्याद तुम्हांवर आम्हीं करणार आहों कळावें तारीख ७ माहे आकटंबर सन १८६८ इ.

(सही) करनाजी वलद रामजी-

Correspondence.

बाहेरून आलेलीं पत्रें.

रा० रा० वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांस—

महाराज आपली कीर्ती मी दूर देशाहून ऐकत होतों परंतु हल्ली आपल्या स्वदेशीं प्रसंग पाहून आलोआहे. पूर्वीं "एक फक्कड" या सहीचें उत्तरही मागील अंकांत आलें हें पाहून जास्ती स्नेह होण्यास इच्छून कांहीं मजकूर लिहितों तो आपल्या सुंदर पत्रीं लिहून प्रसिद्ध कराल अशी आशा बाळगतों.

कसबे चिखली हा गांव लहान असून येथील हवा ही बरीच आहे परंतु यामहिना दीड महिना पावेतों पाऊस न पडल्यामुळें लोकांचीं मनें अगदीं उडून गेलीं आहेत. व कांहीं अंशीं हवा ही बिघडत चालली आहे. येथें महामारीचा उपद्रव नसून आसपास म्हणजे सात कोसांवर आमडापूर येथें मात्र बाई साहेबांची स्वारी आहे परंतु पूर्वेकडून विश्रांती घेऊन आल्यामुळें फार समाधानी दृष्टी आहे. या गावांत एक विलक्षण रोग हुंदाडा, म्हणजे बाईसाहेबांचा बंधु, कृतीमध्यें बहिणी सारखाच असून जिवास धोका नाहीं असा आला होता. आतां तोहि रोग बहुधा कमी झाला आहे. देऊळगांवची जत्रा इकडून थोडी बहुत जाऊं लागली आहे. मात्र जालन्याचा रस्ता अगदीं बंद झाला आहे, तेणेंकरून देवाचें वीस पंचवीस हजार रूपयांचें नुकसान होणार असें वाटतें. या गावचे सुधारणुकीबद्दल येथील मुख्य अधिकाऱ्यांनीं फारच मेहनत घेतली आहे व हल्लीं घेतात, त्या योगानें हा गांव पूर्वींपेक्षां आतां फारच सुधारून कांहीं अंशीं शहरासारखा दिसतो. अशा जागीं एक सुंदर सभा स्थापन होऊन आजपावेतों तिची स्थिती ही उत्तम रितीनें चालली आहे. ती अशी कीं एथील तहशिलदार रा० रा० रामराव गोविंद हे दरसभेचे दिवशीं येऊन शाळेंतील मुलांस व गांवकऱ्यांस उत्तेजन देत असतात. पुढें याचप्रमाणें चालतील अशी आम्हांस आशा आहे.

दुसरें असें कीं, शाळेंकडील कांपिटिटिव परिक्षेस जाणारे मुलांचा अभ्यास येथील मास्तर रात्रंदिवस मेहनतीनें घेत आहेत, आतां ही परिक्षा उमरावतींत होणार असें आपल्याच पत्रद्वारें समजल्यावरून विनंती करितों कीं, पत्रकर्तेमहाराज सर्व शाळेंतील मुलें तेथें आलीं असतां जाग्याची व खाण्यापिण्याची फारच अडचण पडेल याजकरितां जशी मुंबईमध्यें म्याट्रिक्युलेशन परिक्षेचे मुलांकरितां सभा जमा होऊन खाणावळ केली होती त्याप्रमाणें जर तेथील हेडमास्तर व असिष्टंट तसेच दुसरे लोक आणि सिंक्लेर साहेब वगैरे लोकांनीं याबद्दल लक्ष पुरविलें असतां मुलांस फार चांगलें होईल. व मुलांची फार आबळ होणार नाहीं याविषयींची सूचना आपल्या पराक्रमी लेखणीनें निराळी केल्यास मांझे गरीबाचे लिहिण्यापेक्षां ज्यास्ती वजनदार होईल. व निराधारी विद्यार्थी आपले फार आभार मानतील. पत्रविस्तार न होण्याकरितां संपवितों ता० २५ सपटेंबर १८६८

एक निराधारी विद्यार्थी
चिखलीकर.

रा० रा० व० स० क० यांस.

वि० वि०. बरेच दिवस झाले आपली भेट न झाल्यामुळें व कांहीच सेवा न घडल्यामुळें फार दुःखी आहे ह्याकरितां माफी मागतों. आपली सेवा कर्ण्याच्या इरादानें थोडीशी निबंधी पुष्परोपें आपल्या सुगंधी बागेंत लावण्याकरितां खालीं लिहिल्याप्रमाणें ताबेदारीसह हजर करतों त्यांच्या पुष्पांच्या हारांनीं प्रिय वाचकांस आपण साजरे कराल अशी आशा आहे. देऊळगावराजाच्या जत्रेस जाण्याच्या इरादानें आम्हीं कापडानें २० हले लादून निघालों तो काल रोजीं म्हणजे ता. २३ सप्तंबरीं मेहेकरावरून जावें अशा हेतूनें कसबे डोणगावावरून जात असतां सावानींच भर दोन प्रहरीं आम्हांवर डाका घातल्यासारखीच गर्दीकरून पानास चुना न लागे अशा वेळांत १३२ चवल जबरदस्तीनें लुचाडले. तो मजकूर येणें प्रमाणें—सदहू रोजीं सु. १० वाजतां ह्या गावचे पूर्वेचे वेशीकडे जिकडे बहुतकरून पळसकरांचींच शेतें आहेत तिकडील बाजूस पाण्याचे आश्रयानें मध्यान्हकाळची आहुती देऊन विश्रांती घेण्याच्या इरादानें उतरलों व ओझीं उतरून जनावरें चरण्यास सोडलीं ना सोडलीं इतक्यांत व तेथें जवळच एक गवत राखलेलें शेत होतें त्यांत आमचा एक हल्या गेला ना गेला इतक्यांत व त्यांतील काडीमात्र नुकसानही झालें नसतां त्या शेतच्या कुणबटानें कोंडवाड्यांत घालण्याचे इरादानें तो हेला धरून गावाकडे चालविला तें आम्हीं पाहून तो सोडविण्याचे हेतूस्तव आमचें विनयपूर्वक भाषण त्यांशीं बरेंच झालें व पुढें मजल काढण्याची बहुत त्वरा असल्यामुळें सर्ते शेवटीं त्याशीं सामदान ही करून पाहिलें परंतु तो गावचे मोकदम व कमेटीचे सरपंच व कोंडवाड्यावरील कामगार बाळाजी पळसकर त्याचा थोडसा प्रिय व अगदीं निकट संबंधी असल्यावरून (गांवांत असल्याक समजल्यावरून) त्यानें त्यांचा नफा करून द्यावा या हेतूनें हल्या कोंडवाड्यांत घालून हा मजकूर बाळाजी मजकूर यास सांगितला तो ऐकतांच पाटिल बावांनीं जो थाट केला तो ऐका. त्यानें लागलीच सरकारी जागले १० | १२ महार आसामी बरोबर घेऊन मोठ्या त्वरेनें चढावू जुता करकर वाजवीत झरझर येऊन भरभर हले जमा करविले व धरेरेधर, बांधरेबांध, हाकरे हांक अशी जेव्हां गर्दी उडविली तेव्हां त्यांतील दर्दी आम्हीं नसल्यामुळें. आमचीतर पांचावर धारण बसली व कंबर खचून गेली. दरदरून घर्म आला व चरचरून काळीज धस्स होऊन थरथरून पाठीवर कांटा उभा राहिला. असें झाल्यावर आम्हीं म्हणालों अहो पाटील साहेब, मोटे योग्य. अहो महाराज आम्हांकडे कांहीं चूक नाहीं व आम्हीं कोणाचें नुकसानही केलें नाहीं मग उगीच जबराईनें आमचीं जनावरें वळून कां नेता असें बोलत असतां त्याविनंती कडे कांहीं दुर्लक्ष करून आनंदाच्या लहरींत लहरा मारीत जाऊन कोंडवाड्याची भरती केली तेव्हां आम्हीं मोठे पंचायतींत पडून विचारांत गढून गेलों व अक्कल गुंग होऊन उमरावती शहरचा बाणा विसरलों मग गावांत जाऊन चौकशी केली कीं येथें मोंगलाई आहे किंवा इंग्रजी आहे तेव्हां इंग्रजी आहे असें उत्तर मिळाल्यावर थोडा धीर आला व पाटीलबावाची दाढी धरून गुरें सोडण्याविषयीं बहुत प्रकारें विनविलें परंतु वज्रऱ्हदयी पाटीलबावास कांहींच द्रव येईना. वरचेवर वस्कन खेकाऊन आंगावर येत आणि आणा म्हणजे सोडतों असें उत्तर देत. शेवटीं आम्हांला पश्चाताप जहाला कीं दगडाला तरी घाम आला असतां आम्हीं व्यर्थ यानांवाचे माणसास विनविलें असें वाटून मग दफेदाराकडे गेलों होतों तेथें तर काय "आगींतून निघालों व फुपाट्यांत पडलों" ह्या म्हणीप्रमाणें झालें तेव्हां तर आम्हीं मुकेच राहून सुकेच मकानाबाहेर आलों. तों तिसरे एक दाढीवाले स्थूल व सभ्यसे भासल्यावरून कोण? म्हणून चौकशी करितां मोठे मास्तर व कमिटीचे चिटणीस कळले. त्यांसही विनंती केली परंतु व्यर्थ "उपड्या घागरीवर पाणी" ह्याप्रमाणें त्यांनींही तेंच सांगितलें. ठीकच आहे मास्तरचे हातीं काय आहे. मग पुन्हा पाटील मजकुराकडे जाऊन ध्या रीतीप्रमाणें दाम म्हणून वीस जिवांचे दाहा रुपये देऊं लागलों तों 'खाणावळ' ही द्या असें म्हणून कांहींसें आम्हाकडे पाहिलें. तेव्हां तर आम्हांला मोठें नवल वाटलें व म्हणालों अहो, अजून गुरें येऊन दोन तासही पुरते झाले नाहींत तों, चराई कशाची, तेव्हां "दिली पाहिजे नाहींतर रस्ता धरा" असें पुन्हा उत्तर मिळाल्यावरून नाइलाज होऊन १२॥ रुपये राजीखुषीनें व अक्कल हुशारीनें जवळून काढून वाजवून मोजून चारचौघांदेखत बजावून पाटील बुवास दिले. तेव्हां झाले एकदाचे थंड व दिली मोकळीक. इतक्या गोष्टीस अस्तमान झाला मग जिवावर आलेलें शेपटावरच गेलें अशी मनाची समजूत करून, व सामान सुमान गावांत आणून वस्तीस रात्रीचे राव राहिलों. प्रातःकाळीं पुढील मुक्कामास जाणार तों दुसरें एक अरिष्ट आलें त्याची मौज ऐका. तहशीलदारांच्या खात्रीचे व शिफारशीचे असे हे बाळोबा पाटील ह्यांनीं झालेला मजकूर मुरवावा व घेतलेला पैसा जिरवावा (१६॥- रु०) अशा इरादानें उकरून कळ काढली ती कोणती म्हणाल तर सदर कुणबी मजकूर त्याचाच विळा घेऊन तो मुद्दा करून आम्हांस म्हणाले ह्याच विळ्यानें ह्या शेतकऱ्यास ठार मारीत होता नाहीं? तर आतां जा मेहकरास व सांगा सरकारास, असें म्हणून तो विळा, रपोट, व जागल्या संगाती देऊन आम्हांस रवाना केलें. तेव्हां तर आमचें मन चरकन चरकलें व खरकन आमचा मोहरा उतरून चेहरा कोमून गेला. तथापि पाठविणें कसचें, मनांतून पानसुपारीचा बेत व त्याकरितांच येवढें ढोंग मातविलें आहे, असा विचार करित चाललों तों खरेंच आलें मागून पाटीलबुवा, व उमरावतीकर आमचाच एक मित्र संगाती आणून त्याला मध्यस्थीस घालून च्यार रुपयांवर तोडले खटलें. मग आम्हांजवळ पैसा नसल्यामुळें त्याच छकिलाल मित्राचा हवाला देऊन आम्हीं सुटलों एकदाचे वाघाचे दाढेंतून. प्रथम १२॥ रुपयांची पावती मागतां, वहिवाट नाहीं सबब देत नाहीं असा जबाब दिला. असो पण कां पत्रकर्ते महाराज; शिफारस केलेल्या मनुष्याची कृति पाहिली ना कशी आहे ती, कीं समुद्रांत जाऊन कोरडे. कायहो? जुलूमहा! उजेड असून आकाशांत अभ्र आल्यामुळें जसा काळोख होतो तसा इंग्रजी असून मोगलाईच आहे. असें असले कामगार असल्यामुळें होतें व न्याई राज्यास बट्टा लागतो पाटलानें स्वतां जाऊन वाटचे वाटसराचीं ढोरें धामधूम करून आणून कोंडवाड्यांत घालावीं व पैसा मिळवावा असा सरकारानें हुकूम दिला आहे काय? आम्हीं गावांत पाहिलें तों तेथें ही जोतो ह्याच्या नावानें रडत आहे. असेंच सर्व दिसलें. असो. एकासच नाहीं पण इकडून जाणाऱ्या प्रत्येक वाटसरांस व स्थाइकांस चांगलें सुख मिळावें म्हणून आम्हीं जत्रेस पोंचल्यावर डाकमार्गें बुलढाण्यास अर्ज पाठवून चांगली दाद मागून अशा भुट्या चोरांची चांगली तजवीज करविणार आहों तो मजकूर पुढें कळवूं. सध्या डि० कमिशनर साहेबांस शिफारस करण्याकरितां व अशा दरवडेखोरांचे दरोडेच बाहेर काढावे अशा करितां आपणास मध्यस्थ करितो तर येवढें यश ध्यावें अशी आपणास फार फार विनंती आहे. कायहो पत्रकर्तेमहाराज बाळाजीची नेमणूक होऊन अजून पुर्ते ६ मासही झाले नाहींत तों दुसऱ्याचें हाडमास अशा प्रकारें उगाळितात तेव्हां पुढें निभाव कसा? नुकतेच त्यांचे तक्षिमदार बडतर्फ जाले हें ते विसरले काय? असो पत्रकर्तेमहाराज कोळसा उगाळला तितका काळाच पण बाळाजीनें खुप समजावें कीं अशा कृत्यानें लवकर गळ्यांत येऊन मळ्यांत जावें लागेल. असो आतां बस करितो परंतु अति विस्तारास्तव आपण दुर्लक्ष न कराल अशी आशा आहे. दुर्लक्ष्य कराल तर आम्हांसारख्यांची पाठ कोणीं राखावी बरें? आपण तर आम्हांस सज्ञ असून मर्मज्ञ आहातच.— ज्याहावें असें नाहीं. बाकी राहिलेली ह्या निबंधी झाडांचीं कलमें आपल्या बागेंत लावण्यास पुढें पाठवीन. सध्या मला पुढील मुक्कामास जाण्याची त्वरा असल्यानें लेखणी बांधतों लोभ करावा हे विनंती.

कचक्यांत सांपडून त्रासलेला
एक
उमरावतीकर जत्रेकरू.

आक्ट.

सन १८६८चा ९वा
पेशे व धंदे यांवरील कराविषयीं
किंमत च्यार आणे.

जाहिरात.

खालीं लिहिलेलीं पुस्तकें रोख किंमत पाठविली असतां ताबडतोब पाठविलीं जातील.

१ हाडन्स समीकरणाचें सर्व पृथक्करण. किंमत टपालहशील सह ८१०
२ प्रश्नसमुदाय पृथक्करण. टपाल हशील सह. ८६
३ उजळणीचा भाग दुसरा. किं० ८२
४ व्यवहारोपगी तारतम्य. किं० ८२८६

हीं पुस्तकें एकआणा हशीलांत सुमारें ३ पाठविलीं जातील.

किमतीचा पैसा आकोलें येथें खंडेराव बाळाजी व उमरावतीस वामन गोविंद रानडे यांजकडे किंवा मेहेकरास आमचेकडे पाठवावा.

(सही.) नारो रघुनाथ मोहोळकर
मास्तर मेहेकर.

नादारी प्रकरणीं नियम.

हें पुस्तक आमचे छापखान्यांत नुकतेंच छापून तयार झालें आहे. वऱ्हाडांतील न्यायाच्या कोर्टांत हे नियम चालतात. किंमत ८६ सहा आणे व डाक हाशिल एक आणा पडेल. व. स. म्यानेजर.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to remind our subscribers, that their Subscriptions, for the present year, should be remitted as early as possible, otherwise, we would, however reluctantly, be under the necessity of ceasing to transmit the paper to their addresses. We believe that this reminder will not fail to arouse the sympathies of our Constituents in the country and bring about speedy remittances from defaulting Subscribers.

Proprietors of Berar Samachar

किमतीचे ठराव.	रु.	आ.
वर्षाची अगाऊ देणारास... ...	६	०
साल अखेर	७	०
सहा महिन्याची अगाऊ	३	८
सहामाही अखेर	४	०
फुटकळ एक अंकास	०	५

या शहरा बाहेरील लोकांस वर्षाचे ५२ आठवड्यांबद्दल टपाल खर्च अगाऊ पडेल तो ३ रु. ४ आणे व सालअखेर ३ रु. ८ आणे.

☞ आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारखेपासून २ महिने पर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही त्यांचा मागील हिशेब सरून नवें साल चालू होईल तेथून २ महिन्यांची मुदत समजावी

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत...	१ रुपया
१० ओळींवर प्रत्येक ओळीस	८१८६

एकच मजकूर वारंवार छापणें झाल्यास दर ओळीस एक आण्याप्रमाणें किंमत पडेल.

हें पत्र अकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत मालकांकरितां छापून प्र०के०

वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

VOL. III AKOLA:— SATURDAY, ACTOBER 24, 1868 NO. 43

पुस्तक ३ अकोला, शनिवार तारीख २४ माहे आक्टोबर सन १८६८ इ० अंक ४३.

बेकायदी मुलुख.

आमच्या वऱ्हाडप्रांताच्या कपाळीं बेकायदी मुलुख नावाच्या तप्तमुद्रेचा शिक्का आज पंधरा वर्षें झालीं लागलेला आहे. व तेणेंकरून त्याचें कपाळ भाजून काळें झालें आहे तें अजून गोरें होत नाहीं. ही मोठी दिलगिरीची गोष्ट आहे, हिजविषयीं आज आम्हीं थोडा विचार करितो.

बेकायदी मुलुख किंवा नानरेग्युलेशन प्राव्हिन्स याचा अर्थ असा आहे कीं तो मुलुख इंग्लिश सरकारचे राज्यास पूर्णत्वें जोडून खालसांतींत आणिला गेला नाहीं. जो मुलुख इंग्रज सरकार खालसांतींत व आपल्या पूर्णत्वें अमलांत आणितें त्याविषयीं एक कायदा करितें कीं हा मुलुख इंग्रज सरकारचे अमलांत आला. व तसें झालें नाहीं तोंपर्यंत त्या मुलुखास बेकायदी मुलुख किंवा नानरेग्युलेशन प्राव्हिन्स असें म्हणत असतात.

बहुत लोक म्हणतात कीं बेकायदी मुलुख म्हणजे त्यांत ठरीव कायदा कांहीं नाहीं. अधिकाऱ्यांच्या मर्जीस ज्या वेळेस जसें येईल त्या वेळेस तोच त्यांचा कायदा. व हें कित्येक कारणानें खऱ्यासारखें दिसतें. हें पुढें सांगण्यांत येईल. बाकी बेकायदी मुलुखांत सरकारानें ठरवून दिलेले कायदे नाहींत असा अर्थ नाहीं. हिंदुस्थान सरकारचे कायद्यापैकीं ठोकळ ठोकळ कायदे बेकायदी मुलुखास वहिवाटीकरितां ठरवून दिलेले असतात. व त्यांच्या धोरणानें अधिकारी कामें चालवितात.

"बेकायदी मुलुख" असें एकादे देशास विशेषण केव्हां येतें म्हणाल तर तो मुलुख दुसऱ्या राजाकडून इंग्रज सरकारचे दिमतीस आला म्हणजे येतें. व तो पूर्णत्वें अमलांत घेतल्या विषयीं कायदा करित तोंपर्यंत तें विशेषण त्या देशास चिकटून रहातें.

किती कालपर्यंत मुलुख बेकायदी रहावा याविषयीं इंग्रज सरकारचा संस्थापित कांहीं नियम आहे असें दिसत नाहीं. हक्काविषयीं खात्री झाली, वहिवाट हातानें घडली, मुलुखाचें स्वरूप समजलें, व राजकीय बातबेत जुळला म्हणजे मुलुख कायद्यांत घेतात असें दिसतें. व इतक्या गोष्टीस १०।१२ वर्षें लागतात असें सातारा वगैरेच्या उदाहरणा वरून कळतें.

बेकायदी मुलुखाची राजकीय व्यवस्था अशी दिसते कीं तिकडे बहुतेक लष्करी कामदार अधिकारी नेमितात. व एकाच दिवाणी, फौजदारी, मुलकी कामाचे अधिकार देतात. त्यांस पगार थोडा असतो. विद्या संपुष्टांत असते, कायद्याचें ज्ञान कोठें असतें, देशभाषा बरोबर समजत नसते, व मुलुखांतील प्रजेस इंग्रजी अमलाचें स्वरूप व आपले प्रजासंबंधाचे अधिकार कळत नसतात. मग बरीच भालेराई चालते. व ती गोष्ट श्रेष्ठ सरकारचे नजरे पुढें जाण्यास साधनेंही चांगलीं नसतात त्यामुळें देशास फार पीडा होते.

मुलुख कायद्यांत घेणें लांबणीवर टाकण्यांत सरकारचा एक हेतु दिसतो तो असा—सरकारास वाटतें कीं मराठी किंवा मोगलाई राज्यांतील प्रजा आपले अधिकाराखालीं नवीन आली. तिला आपला जुना धनी गेल्याबद्दल वाईट वाटत असेल. तसेंच परजातीचे व परदेशीचे आम्हीं आतां त्यांवर सत्ता करणार तेव्हां आम्हीं चांगले वाईट कसे निपजतो या विषयीं त्यांस काळजी असेल. व मागील वहिवाटीवरून ढिलेपणानें वागण्याची त्यांस सवय असेल तेव्हां अशा प्रजेंत इंग्रजी राज्यांतील बारीक मोठे सर्व कायदे एकदम अमलांत आणिले तर त्यांस वागण्यास मोठी पंचाईत पडेल. हें मनांत आणून कित्येक वर्षें कायद्याचा बोजा त्यांवर फारसा न लादतां हा धरसोडीचा प्रकार ठेविला आहे, व यांत प्रजेस सुख व्हावें हाच इरादा आहे.

आतां मुळांत ही गोष्ट कदाचित खरी असेल, परंतु वहिवाटींत तफावत झाल्यानें देशावर जीं संकटें पडत आहेत तीं अपरिहार्य होत. आमचें असें मत आहे कीं, परकी राजाचे सत्तेखालचा एकादा नवा मुलुख इंग्रज सरकाराकडे आला म्हणजे त्यांतील लोकांस इंग्लिश राज्याचें खरें सौख्य दाखवावयाचें आहे. व त्यांचीं मनें इंग्लिश राज्यनिष्ठ करावयाचीं आहेत तर त्या मुलखांत अधिकारी नेमण्याचे कामीं सरकारानें फारच विचार केला पाहिजे. व तो विचार हल्लींच्या वहिवाटीच्या केवळ उलट आहे. इंग्लिशराज्य इतर सर्व राज्यापेक्षां फार चांगलें व त्या राजसत्तेखालीं ईश्वरानें आपणास आणलें ही त्याची मोठी कृपा झाली असें त्या मुलखांतील सर्व रहिवाशांचे अंतःकरणांत ठसावयास यांतील कमिशनर, डिपुटी कमिशनर, असिस्टंट कमिशनर हे अधिकारी तरवार बहादर उपयोगी नाहींत. हे सिविलियन पाहिजेत, चांगले विद्वान पाहिजेत, मनाचे थोर पाहिजेत, चांगले अनुभविक पाहिजेत, व त्यांस पगार मोठमोठाले दिले पाहिजेत. आणि हें करणें इतर सर्व करण्यापेक्षां अधिक अवश्यक आहे असें आम्हांस वाटतें.

हिंदुस्थानच्या लोकांस ज्ञान नाहीं, पीळ नाहीं, आवेश नाहीं, तीं उगीच मेंढरें आहेत, पाहिजे तशीं चिरडावीं, व त्यांच्या हक्काचा फारसा विच्यार करूं नये असें इंग्लिश सरकारास या देशाचें राज्य फार दिवस करूं लागल्यापासून वाटूं लागलें असावें असें कोणाचे मनांत येईल तर तें सर्व गोष्टींत केवळ खोटें आहे असेंही म्हणत। येणार नाहीं. व त्यास प्रमाणें त्यांचीं त्यांनींच कित्येक करून ठेविलीं आहेत. पहा! सन १८१८ मध्यें पेशव्यांचें राज्य इंग्रजांनीं घेतलें त्यावेळीं जाहिरनामे फार सढळ लाविले. लोकांचे हक्काचे संरक्षणाविषयीं मन मोठें उदार ठेविलें. एलफिन्स्टन साहेबां सारखे योग्य व अनुभविक अधिकारी नेमले. व नजर ठेवून त्यांकडून उत्तम वहिवाट करविली. ८।९ वर्षांत कायदे करून मुलुख कायद्याखालीं घेतला; व जमीनबाबेखेरीज कराचें कसलें ओझें कोणावर फारसें लादलें नाहीं. व इनामाच्या चौकशा तर राज्यखालसा झाल्यापुढें ३०।३९ वर्षांनीं सुरू झाल्या. आणि हल्लीं आमच्या वऱ्हाडप्रांताची स्थिति पाहा! येथें कमिशनरी झाली न झाली तों इनाम कमिटी सुरू झाली व १९ वर्षें झालीं तरीं अजून मुलुख कायद्यांत घेत नाहींत. अधिकारी लष्करी सरदार ठरले आहेत. आणि कायद्या कानूकडे तंतोतंत लक्ष देणें व फिर्यादी तक्रारी वगैरे ऐकून न्याय करणें [illegible] किरीचें वाटतें. [illegible] एकाद्या मुद्यावर पकडून प्रकरणें निकालास लावितात. देशभाषा अधिकाऱ्यांस समजण्याची फारच पंचाईत असते व [illegible] मोठी दिवसाचे उजेडाप्रमाणें ढळढळीत दिसत असतां मुलुख सरकार यांकडे कानाडोळा करतें तेव्हां लोकांचा तरी सदरीं लिहिल्या प्रमाणें [illegible]

बेकायदी मुलुखांत लष्करी कामदार नेमण्याचे कामीं कोणी कोणी अशी कल्पना करितात कीं त्या पलटणींतील शिपाई व सरदार हे मुलुख काबिज करितात तेथें सरकार कमिशनरी अमल ठरवून त्या सरदार लोकांस श्रम परिहारार्थ व सुखसंतोषार्थ तो मुलुख कांहीं वर्षें अग्रहार करून दिल्यासारखा देतात व मग त्यांनीं पाहिजे तशी चंगळ करावी. परंतु ही कल्पना खरी नाहीं. कारण इंग्लिश सरकार शहाणें आहे तें ढळढळीत असें कधीं करणार नाहीं व वऱ्हाडप्रांत तरवारीनें घेतला आहे किंवा तो या पंजाबी सरदार लोकांनीं घेतला आहे असाही बिलकूल अर्थ नाहीं. तेव्हां सदरील कल्पना खरी नाहीं. वऱ्हाडप्रांतही निजामसरकारचा [illegible] आहे व तिच्यावर आमचें सरकार नामीबा होऊन बसलें आहे. पण हा वऱ्हाडविषयीं रक्षकपणा कांहीं कामाचा नाहीं. या पासून यांतील लोकांस सौख्य न होतां त्यांचा फार तोटा होत आहे. तर इंग्लिश सरकारांनीं निजाम सरकाराशीं पाहिजे असेल तर कांहीं अन्य शकल लढवून हा मुलुख तोंडांत टाकून लवकर कायद्यांत आणावा. हें अगत्याचें आहे.

आतां याची विशेष व्याख्या पुढील अंकीं करूं.

एक जज्ज व एक वकील.

कारवाडचे सेशन जज्ज मि. वेस्ट साहेब यांचपासमोर कांहीं दिवसांमागें कैदी शिवाजी खुशालतराव यावर कांहीं खटला होता. व त्यांत कैदीतर्फे रा. रामचंद्र अनंत यानावाचा वकील होता. त्यानें असा मजकूर लिहून दिला होता कीं हा खटला कमिट करणारे माजिस्त्रेटानें शेशन कोर्टाला खोटा तक्ता तयारकरून पाठविला आहे. त्या वेळेस सेशन जज्जानें वकिलास समजून सांगितलें कीं तूं असें करण्यानें आपणास धोक्यांत आणून घेतो आहेस. त्यावर वकील म्हणाला कीं याविषयीं माजिस्त्रेटाविरुद्ध पुरावाकरून देण्यास व आपली हकिकत खरी करून दाखविण्यास मी सिद्ध आहे. व लागलीच त्यानें साक्षीचे जाग्यावर उभें राहून प्रतिज्ञा घेऊन सर्वमजकूर सांगितला. त्यावरून सेशन जज्जानें हुकूम केला कीं, वकिल मजकूर याजवर खोट्या प्रतिज्ञेचा खटला करावा. नंतर त्या चार्जाप्रमाणें वकीलावर खटला होऊन तो सेशनात कमिट झाला. व मि० वेस्ट साहेबांपुढेंच त्याची चौकशी होऊन त्यांनीं आरोपितास अपराधी ठरवून शिक्षा दिली त्या हुकुमावर वकिलानें हायकोर्टाकडे अपील केलें. व त्यांनीं अपराधाची शाबिती आणि शिक्षा रद्द केली. व असें आपलें मत प्रदर्शीत केलें कीं, सेशन जज्जानें वकिलास प्रतिज्ञेवर साक्ष देण्याविषयीं सक्ती केली ही न्यायाचे कामांत फार मोठी चूक केली. व अशा योगानें वकिलांच्या स्वतंत्रतेविषयीं लोकांस उलटा भास होण्याचा संभव आहे. हें मत मि० वेस्ट साहेब सेशन जज्ज यांस कळविल्यावर त्यांनीं हायकोर्टाच्या जज्जास एक पत्र लिहिलें. त्यांत मजकूर कीं झालेल्या विचारांत एक मोठी मुद्याची गोष्ट विसरली गेली असें वाटतें. ती गोष्ट अशी कीं वकील प्रतिज्ञेवर जबानी द्यावयास आपण होऊन सिद्ध झाला. आणि असें आहे त्याअर्थीं फार मोठ्या चुकीचा जो आरोप आम्हांवर झाला आहे तो खरा नाहीं अशी हायकोर्टाची खात्री होईल. हायकोर्टानें त्या पत्राविषयीं विचार केला तो असा.

जज्जाचे अपराध शाबिदीचे ठरावावरून व शिवाजीचे खटल्यांतील कागदपत्रावरून वकिलास प्रतिज्ञेवर साक्ष देण्यास सेशन जज्जानें हुकूम केला असावा असा जो कोर्टास संशय आला होता तो दूर झाला. व बिगर हुकमी आपण होऊन वकील साक्ष देण्यास तयार झाला होता असें समजलें तेव्हां मि. वेस्ट साहेबांचा कांहीं अपराध नाहीं असें पाहून हायकोर्टास आनंद होतो. आतां जज्जानें वकिलास विचारिलें कीं, तुम्हीं या गोष्टीविषयीं प्रतिज्ञेवर साक्ष देऊं शकाल कीं काय? हें विचारणें देखील हमेष त्या शिरस्त्या बाहेर आहे. तरी एवढ्याच करितां फार मोठ्या चुकीचा जो आरोप मि. वेस्ट साहेबांवर झाला आहे तो शाबीद ठरवितां येत नाहीं. वकिलास त्याजवळ आलेल्या खटल्यांत आरंभापासून झालेल्या ज्या ज्या हकिकती कळतात त्यां त्याविषयीं त्यानें चांगली माहिती करून घेऊन त्या कोर्टापुढें ठेवणें हें त्याचें काम आहे. मग जज्जाचे मताशीं त्या मिळोत अगर त्यांत तफावत पडो. अशा गोष्टींतील अशा प्रासंगिक तकरारी विषयींचें वकिलाचें बोलणें कोर्टास समर्पक दिसल्यास कोर्टानें तात्काल ठराव करावा किंवा विचारा करितां अगर अधिक पुरावा मिळविण्याकरितां खटला तहकूब ठेवावा. कोर्टाच्या नेहेमीच्या पद्धतीप्रमाणें मि० वेस्ट साहेब या मुकदम्यांत वागते तर फार बरें झालें असतें असें हायकोर्टास वाटतें. तथापि मि. वेस्ट साहेब कशा घोटाळ्याच्या स्थितींत त्यावेळीं पडले होते तें हाय कोर्टास दिसत आहे. व त्यावरून त्यांनीं वकिलास, तुम्ही बोलता त्याचा प्रतिज्ञा घेऊन पुरावा करून द्यावा लागेल, असें सुचविण्यांत कांहीं वाईट केलें नाहीं असें हायकोर्ट समजतें. आतां जिवाजीच्या खटल्यांतील जज्जाचें प्रोसिडिंग व फाइंडिंग पाहिलें असतां त्यावरून असा अर्थ निघतो कीं कोर्टानें वकिलास प्रतिज्ञेवर जबानी देण्याचा हुकूम केला. तेव्हां अशा नेहमीच्या कोर्टाच्या पद्धतीबाहेर काम चालविण्याचे प्रसंगीं तरी कोर्टानें त्यांतील मुख्य गोष्ट प्रोसिडिंगांत लिहिली पाहिजे होती; व ती नाहीं लिहिल्या बद्दल हायकोर्ट मोठें दिलगीर आहे

ती गोष्ट ही कीं "शकेलानें अपखुशीनें प्रतिज्ञा घेऊन जबानी दिली." आणि ही मुख्य गोष्ट लिहिण्याचें वगळल्यानें त्यांसमोठी चुकी केल्याचा टपका आला होता; आणि ही गोष्ट लिहिली असती तर हाय कोर्टास या कामीं इतकें लक्ष देण्याचें जरूर झालें नसतें.

CENSUS OF THE HYDERABAD ASSIGNED DISTRICT

(To be continued.)

STATISTICAL TABLES.

10. No general returns beyond the Talooka Statement B were required from the districts, because I intended to have them prepared in my Office from the vernacular papers. But the Deputy Commissioners voluntarily compiled several useful abstracts and lists, of which I gladly availed myself in making up the series of tables which is now submitted :—

No. I.—Shows area, number of towns and houses, with the population, as it is distributed over the area.

No. II.—Shows the grouping of population in towns and villages.

No. III.—Is a table of the land revenue and cultivation, compared with area and population.

No. IV.—Shows proportions of sexes and ages.

No. V.—Classifies adult males according to their employments.

No. VI.—Gives the number of blind, lame, &c.

No. VII.—Gives some criminal statistics, and,

No. VIII.—With Appendices, shows the principal divisions of caste and creed.

11. I proceed to offer some comments upon the figures thus tabulated.

12. (Table 1.) The total population of Berar is 2,231,565, with an area of 17,334 square miles In Part I., Volume XI. of the Annals of Indian Administration, which gives statistics for all India, the population and area of Berar are set down as 1,535,935 and 17,334, so that the actual considerably exceeds the estimated population. We are still uncertain about the exact area of the whole province, for a part of Mehkur, and all the large district of Woon still remain to be surveyed, but for this table I have taken the accepted estimate

13. The average density to the square mile in Berar is 128; a number higher than in any division of the neighbouring Central Provinces, though far below the average for the North-West Provinces. This average indicates a paucity of population, which is remarkable when it is contrasted with the cultivated area. In the subjoined table I compare Berar with the districts of the North-Western Provinces, which come nearest to it in percentage of cultivation on area, and in average density on the square mile:—

	Percentage of cultivation.	Average density.
Banda (1853)	43.9	247
Lullutpore (1865)	17.1	127
N. W. Provinces Terraie (1865)	18.9	125
Berar (1867)	43.1	128

14. It will be seen that where the North-West Percentage of cultivation is the same, the average density is very much greater; and that where the average densities tend to coincide, the North-West percentage of cultivation is far lower. The percentage of not-agriculturists on the whole population of Berar is very nearly the same with the percentage on the total Hindu population of the North-West Provinces.—

Berar...387. North-West Provinces...3804 And almost all the cultivators in Berar must be Hindu.

15. Here I insert also a table borrowed from the Central Provinces' Census Repoart, the Berar statistics having been now added for comparison :—

Persons to the square mile in—	
Berar.	
Akola	191
Oomrawuttee including Ellichpoor	139
Mehkur	117
Central Provinces.	
Nursingpore	176
Nagpore	172
Wurdah	144
Punjab.	
Thaneysur	212
Lahore	209
Goojeranwalla	147
Bombay.	
Tanna	150
Ahmedabad	149
Sholapore	135
Madras.	
Cannanore	140
Vellore	123
Guntoor	119

16. Of the Hyderabad Assigned Districts, Akola has the largest total population, and the highest average per square mile, though it would rank very low indeed among the North-Western Districts. It contains also by far the largest agricultural population (71.6 per cent.), and very much the greatest number of houses. Here are fewer villages in all than Woon; but Table II. will show that Akola has more towns numbering above 5,000 souls than any other district, and the low average number in each house when compared with the high average per square mile indicates superior comfort and house room. On the other hand, Woon has the widest area with the lowest average per square mile, and the largest number of villages with the least proportionate number of houses. The average per house is nevertheless as high as elsewhere, and Table II. proves that all but 50 of the inhabited places contain less than 1,000 souls, so that we have for this district clear signs of a thin and poor population closely packed in petty villages. Yet the average of population to the square mile in Woon is well above the average for the Central Provinces, and the density in Chanda (which adjoins Woon on the east) is only 54 to 86 on this side of the Wurdah river.

17. Next to Akola in the total number of inhabitants, and in their average to the square mile, comes Oomrawuttee District, which contains the second largest town in Berar, and is strong in substantial villages, as will be seen from Table II.

18. Mehkur is the upland district lying beyond the range of hills which bound the poorna valley on the south, and slope down by steppes toward the Nizam's country; it is neither so well populated, nor so widely cultivated as the valley.

19. Ellichpore has some good towns in the plain under the Sautpoorahs, but this district includes the wild hill tracts of Mailghat, and these reduce its total average of people to the square mile very much below Akola and Oomerawuttee, which lie entirely in the valley, and contain the prime lands of Berar.

20. In Table II. Akola shows the greatest number of towns, as Oomerawuttee of substantial villages. Ellichpore is the largest town in the province, having 27,782 people, and the smallest habitation under a separate name is a village in Mailghat consisting of one hut, which is specifically recorded by Lieutenant Mackenzie. Ellichpore is a decayed Mahometan town of some antiquity, it was the seat of local Government under more than one dynasty; bnt the great trading marts of Berar are Oomerawuttee and Khamgaon, which contain respectively 23,410 and 8,472.

THE "Hindoo Patriot" informs his readers that Sir John Lawrence has saved during his Indian career sufficient to ensure him an income of £280,000 a year!

THE Government have recently discovered that in the Hyderabad Assigned Districts, and in some parts of Oudh, an old practice obtained by which Government officials received "Nuzzarana." The Resident of Hyderabad and Chief Commissioner of Onde have each been instructed to issue prohibitory orders on the subject.—*Ibid.*

THE "Bangalore Herald" has been informed that Sir Salar Jung has been fined Rs. 10,000 by the Nizam, for appointing a set of wholesale bribers to high offices in the State. It is said that the Nizam had repeatedly directed Sir Salar Jung to remove the Moulvies from office, that he himself had appointed them, and that one Moulvie had received in the way of bribes upwards of Rs. 3,40,000. The Nizam, it is added, has issued strict orders, that no Parsees, or Madrasees, should be employed in Government service, the latter especially being regarded by His Highness as a set of unmitigated rogues. The "Herald" can scarcely believe Salar Jung to be so much to blame as would appear from these statements to be the case.

WE hear from Hyderabad that "the machinery for the Nizam's Mint is nearly ready. The European Engineer who is to put it up has arrived. It is supposed that the new mint will issue rupees of the size and weight of those in circulation in British India. They will bear the Nizam's device. The Government will suffer to some extent in calling in the various denominations of rupees now current throughout the country.

"Mr. Cordery was so seriously ill that a Native Doctor was ordered to travel with him at the public expense.

"The system introduced by the Minister of issuing pay to the troops of the Contingent is very dilatory indeed. The pensieners, it is rumoured, are often upwards of two months in arrears.

"It is said the Resident will nominate Captain Tweedie as Officiating First Assistant, and Captain Campbell as Officiating Second Assistant. A useless expenditure has been entailed in consequence of the Governor-General having been induced to sanction a new dress for the cavalry of the Contingent.

"Unless the N. E. Monsoon favours the Deccan with some showers, the rice crops will fail, and the prospects of the spring crops be rendered most alarming. It is not generally known that when, two years ago, the pauper class were suffering very grievously, the Nizam distributed, among those of the city of Hyderabad, ten thousand rupees a day for several days.

Englishmen.

वऱ्हाड.

वऱ्हाड प्रांताचा सन १८६७।६८ सालचा रिपोर्ट छापून प्रसिद्ध झाला आहे. त्याविषयीं सविस्तर आम्ही पुढें लिहूं. आज वऱ्हाडची जमा व खर्च सांगतों.

जमा— जमीनबाब ४३,९९,०११ रुपये, जंगलाबद्दल ९३,४४७; अपकारी ८,७१,७७६, रुपये, जकात ९८,७०६ रुपये, मीठ ११७१८ रुपये; छापील कागद ३,४८;३०१ रुपये; कायदा आणि न्याय ४७४६९ रुयये; पोलिस ९६०८१ रुपये; विद्याखातें १३७९७ रुपये; व्याजखातें १६३३ रुपये; किरकोळ १७७७२ रुपये; लश्कर संबंधीं १२३२१ रुपये; व पब्लिक वर्क संबंधीं २८६१ रुपये; मिळून एकंदर जमा ९८,९०,८४३ रुपये आहे.

खर्च—सर्विस फंडाचें व इतर हिशेबाचें व्याज १७०० रु.; नेमणुका व परत रकमा ८४९० रु.; जमीनबाब. ६,१९,७१६ रु.; जंगल १८,३४९ रु.; जकात ४३,१८९रु. स्टांप कागद १३८०० रु.; राज्यकारभार संबंधीं व सार्वजनिक १,३३-४१८ रु.; कायदा आणि न्याय १,०३-२८४ रु.; पोलिस ४,३७,३९८ रु.; विद्या, शास्त्र आणि कला १२७.००३ रु.; धर्म संबंधीं १०८४१ रु. वैद्यक संबंधीं २६६४१रु. स्टेशनरी आणि कागद छापी २३२२९ रु. तहनाम्या बरहुकूम नेमणुका १,३०,१६७ रु. किरकोळ चाकऱ्या बद्दल ३२०६८ रु. शिवाय खर्च २२९९ रु. लश्करी खर्च २९,३०,५२७ रु. व पब्लिक वर्क संबंधीं खर्च ६,११,६२० रुपये मिळून एकंदर खर्च ९३,६९,६९१ रुपये आहे.

या वरून दिसतें कीं या वर्षांत वऱ्हाड प्रांताच्या जमेंत सर्व खर्च वजा होऊन ५,२१,१५२ रुपये शिलकेंत पडले.

हैदराबादेस निजाम सरकारानें एक टंकशाळा मांडली आहे. तिजवरील युरोपियन इंजनेर वगैरे तेथें येऊन दाखल झाले आहेत. या टंकशाळेंतून इकडील रुपयांप्रमाणें रुपये पाडणार. व त्यांवर नबाब साहेबांचा मुखवटा खोदणार आहेत असें म्हणतात.

मि० कार्डी साहेब विलायतेस जातांना इतके आजारी झाले होते कीं त्यांच्या बरोबर वाटेनें एक डाक्टर दिला होता.

क्या० टवुइडी साहेब आतां आफिशियेटिंग फष्ट व क्या० क्यांबेल आफिशियेटींग सेकंड असिष्टंट रेसिडेंट होतील.

खामगाव—(मित्राकडून) मेहेरबान दस्तूर बहिमनजी जामासजी सा० असि० कमिशनर जि० अकोलें यांची स्वारी येथें कांहीं पडित जमीनिचा लिलांव कर्ण्यास तारीख २१ रोजीं आली होती. सदरहुचा लिलांव २२०० रुपयांस होऊन ते तारीख २२ रोजीं वाडेगावास चालते झाले. पुढें बाळापुरास जाणार असें कळतें.

येथील स्मालकाज कोर्टाचें काम बरेंच चाललें आहे. व म्युनसिपल कमिटीचें काम जसें चालावें तसें चालल्याचें आढळत नाहीं जर प्रेसिडेंट चांगले लक्ष पुरवितील तर हल्लीं असलेली स्थिति पालटण्यास उशीर लागणार नाहीं.

कापसाचा हंगाम नजीक आल्या कारणानें मुंबईहून व्यापारी लोक उतरूं लागले आहेत.

च्यार पांच दिवस झाले येथील माहार लोकांच्या घरांस आग लागून सुमारें पांच घरांची अहुती तिच्या भक्षस्थानीं पडल्यावर ती शांत झाली मनुष्याचा वगैरे नाश झाला नाहीं.

मौलवीच्या बावर्दीत निजाम सरकारचा सर सालरजंग दिवाण साहेबावर खपा मर्जी झाली आहे ते लोक दिवाणांनीं नेमिले व ते लबाड आहेत सबब त्यांस का-

टून द्यावें अशाविषयीं सरकारानीं बहुत वेळां सांगितलें असून दिवाणांनीं काना डोळा केला सबब दिवाणास १००००रु. दंड केला. असें म्हणतात कीं एका मौलवीनें ३,४०,००० रुपये लाच घेतल्या चें प्रकर्ण उघाडीस आलें आहे. हल्लीं निजाम सरकारानें सक्तीचे हुकूम फिरविले आहेत कीं पारशी व मद्रासी लोक सरकार चाकरींत बिलकूल ठेवावयाचे नाहींत.

वऱ्हाड प्रांतांत सरकारी कामदार नजराणे घेतात असें सरकारचे नजरेस आल्या वरून ती चाल मना करण्याविषयीं रेसिडेंट साहेबास हिंदुस्थान सरकारांकडून लिहून गेलें आहे.

हैदराबादेकडे पाऊस लवकर पडला नाहीं तर तांदळांचे पिकास मोठा धोका येईल. दोन वर्षांमागें महागाई फार झाली होती तेव्हां कांहीं दिवस पर्यंत निजाम सरकार शहरांत दर रोज दाहा दाहा हजार रुपये भिकाऱ्यांस वाटित होते.

अकोला,

रा० रा० श्रीकृष्ण नरहर अडगांवचे जुडिशियल एकस्त्रा असिस्टंट कमिशनर आजारी पडून एथें आले होते व दोन महिन्याचे रजेचा त्यांनीं रिपोर्ट केला होता. पण रजा पास होऊन येण्याचे दरम्यान त्यांस आपली प्रकृती बरी झाल्यासारखी वाटून रजा रहित करून ते अडगावांस परत गेले व कामावर रुजू झाले.

विद्याखातें—डाकतर सिंक्लेर साहेब डायरेक्टर अजून परत आले नाहींत. महिना अखेरीस येणार असें ऐकतों.—रेवरेंड एटकिन साहेब इजुकेशनल इन्स्पेक्टर आपले कामाचा चार्ज घेऊन बाहेर गेले आहेत. ते आजच येतील. त्यांस पश्चिमवऱ्हाडास व मि. म्याकिंटाश यांस पूर्व वऱ्हाडास नेमिलें आहे. एटकिन साहेबांस पगार ५०० रुपये व म्याकिंटाश साहेबांस २५० रुपये मिळणार म्हणतात—नवीन नेमलेले डिपुटी इन्स्पेक्टर रा. रा. बजाबा रामचंद्र प्रधान येथें येऊन दाखल झाले. यांस १२५ रुपयांवर वाशिमास नेमणार आहेत. हे मुंबईहून यावयास निघाले तेव्हां यांचे हाताखालील विद्यार्थ्यांनीं यांचा मोठा गौरव करून ७५ रुपयांचें एक वाच (घड्याळ) दिलें व अभंग वगैरे नवीन कविता करून त्या गाइल्या. दैवसेनी नांवाचे पुस्तकाची गोष्ट कविताबद्ध करून बजाबानीं छापिली आहे इत्यादि कारणावरून हे हुशार व बुद्धिवान दिसतात—दुसरे डिपुटी इन्स्पेक्टरचे जागेवर आमचे डायरेक्टर आतां कोणास आणितात पहावें. इकडील लोकांत हुशार निवडून या जागा भरल्या गेल्या असत्या तर विद्वानास हुरूप रहाती व खालच्या लोकांस बढती मिळाली असती. आणि असें न करण्यांत दुर्लक्ष झालें तें त्यांस जरी निर्दोष वाटत असेल तरी सर्वांस तसें वाटण्याचा संभव दिसत नाहीं. इंदुप्रकाशच्या एका बातमीदारानें लिहिलें आहे कीं सिंक्लेर साहेबांनीं आतांशा नारसिंव्ह अवतार धारण केला आहे. म्हणजे ते सामान्य गोष्टीसाठींही दंड, बडतर्फी वगैरे शिक्षा करूं लागले अहित. हें काय असेल तें असो. आम्हीं आमच्या वृध्द डायरेक्टर साहेबांस शेळीप्रमाणें गरीब समजतें होतों आणि ते जर नारसिंव्ह अवतारासारखे उग्र झाले असतील तर आतां शरभावतार कोणी धारण करील कीं काय? अशी आम्हास शंका येते.—जामोदचे स्कुलमातर [यांनीं पत्र पाठविलें आहे त्यावरून समजेल कीं, शिक्षे करितां मास्तरानें मुलास कणगींत घातल्या [illegible] मुलगा साप चावून मेला असा जो [illegible]ला आहे तो समूळ खोटा आहे.

येथील ताजनापेठेंतील हिंदुस्थानी शाळेचे मास्तर मि० सलाउदीन यांस उमरावतीस हिंदुस्थानी शाळेवर मास्तर नेमिले आणि येथें नांदरें मि० वासुदेवराव यास नेमिलें.

—शाळाखात्याची कांपिटिटीव परिक्षा उमरावतीस होणार म्हणून तेथील केत्येक शेटसावकार लोकांनीं विद्यार्थि मुलांचा जेवणा खाणाची गैरसोय न व्हावी यजकरितां एक फंड केला आहे. व यांतून बिनखर्चानें मुलांस जेवूं घालणार. हा बेत चांगला आहे.

वाशिमास जानेवारी महिन्यांत गुरांचें प्रदर्शन होणार आहे. त्या बद्दल तपशिलवार पुढें समजेल.

येथें कोठें कोठें जुगार खेळतांनां कांहीं लोक आढळतात. याविषई कांहीं बंदोबस्त झाल्यास बरें पेडल.

या आठवड्यांत ३।४ ठिकाणीं आगलागून गवती घरें जळालीं.

नदीकडुन येणाऱ्या टेंपल रस्त्यावलि मोठ्या दुकानापैकीं ऐका दुकानांत चोरी होउन २०० रुपये गेले. व दुसरेही येके ठिकाणीं चोरी झाली. पोलिसानें चांगला बंदोबस्त ठेवावा.

मुनसिपाल कमिटी आजचे पत्रांत दुसरे ठिकाणीं मुनसिपाल कमिटीचे प्रोसिडिंगांतलि एके कलमाचा उतारा केला आहे तिकडे वाचकांनीं लक्ष द्यावें. त्या विषयीं आम्ही आपलें मत पुढील अंकांत लिहूं.—मि. लेडला साहेब लोकलफंड इंजिनियर यांस नवीन मेंबर नेमिलें आहे. अगरवेशीकडे डरण बांधण्याकारितां सालाबादप्र० २०० रुपयांचें सांगशन मिळालें. गावचे पश्चिमभागास दक्षिणोत्तर नवा रस्ता कमिटीनें काढिला आहे. त्या ची कमिशनर सा० व डिपुटी कमिशनर साहेब यांनीं तारीफ केली.

वर्तमानसार.

कैलासवासी रामराव कुंजर तिसरे प्रतीचे सरदार यांचे कुटुंबास ७०० रुपयांची वार्षीक नेमणूक हिंदुस्थान सरकारानें मंजूर केली.

अमेरिकेंतील एकत्र संस्थानास जें राष्ट्रीय कर्ज आहे त्याचा अजमास एका पत्र कर्त्यानें केला आहे कीं सर्व कर्जाचे डालर करून त्यांची एक उभी ओळ घातली तर ती ३९८ मैल उंच आकाशांत जाईल.

मि० चापमन साहेब मुंबई सरकारचे चीफ सेक्रटरी विलायतेस रजेवर आहेत ते डिसेंबर महिन्यांत परत येणार आहेत.

सुरतेस रयतेकरितां एक सुंदर बागकरण्याची तजवीज चालली आहे. त्याकरितां सरकारानें १०००० रुपये बक्षीस दिले आहेत. लोकलफंडांतून ५००० रुपये मिळाले, व मुनसिपाल कमिटीनें ५००० रुपये दिले. तरी आणखी १५००० रुपयांची गरज आहे व त्या करितां सरकारास मागणें केलें आहे.

स्पेन देशचें राज्य पोर्तुगालचे राजाचे बापास देण्याचा विच्यार आहे.

ब्रम्हदेशांत इंग्लिश सरकारचें राज्य आहे. तिकडे सोन्याच्या खाणी थोडथोड्या आढळतात म्हणून त्यांचा शोध करण्याचे कामीं ६०० रुपये खर्चाचें विलायत सरकाराकडून सांगशन मिळालें आहे.

हिंदु पेट्रिएट पत्रामध्यें लिहिलें आहे कीं सर जान लरेन्स हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल यांनीं हिंदुस्थानांत कमाई केली तिचा अजमास सालीना २८ लक्ष रुपयांचा आहे.

मद्रास इलाख्यांत कापसाचीं व निळीचीं पिकें सालमजकुरीं फार चांगलीं आहेत.

अशी बातमी आहे कीं गवरनर जनरलसाहेब पेशावरास दरबार भरून काबुलचे अमिर शेर अल्लीखान यांची मुलाखत घेणार.

बडोदा रेलवेचा नर्मदा नदीवरील पूल तयार झाला.

या महिन्याचे ३१ वे तारखेस विलायतेहून जी आगबोट निघेल तींतून लार्ड नेपिवर मुंबईचे कमांडर इन चीफ साहेब मुंबईस येणार आहेत.

हिंदुस्थानांतील स्त्रीशिक्षणाचे कामीं झटून पराकाष्ठेची मेहनत करणाऱ्या परोपकारी मेरी कार्पेंटर बाई साहेब विलायतेहून पुन्हा हिंदुस्थानांत यावयास १८ वे तारखेस निघाल्या आहेत. त्या लवकरच येतील. व अमदाबादेंत स्त्रियांचें नार्मल स्कूल स्थापन करण्याचे समारंभाचा पुढारीपणा स्वीकारितील. हो मोठी आनंदाची गोष्ट आहे.

पंडित महादेव गोविंद रानडे यांस मुंबईचे एलफिन्स्टन कालेजांत इंग्लिश लिटरेचरचे असिस्टंट प्रोफेसर नेमिलें.

मि. जे. बी. पील यांस मुंबई इलाख्याचे विद्याखात्याचे डायरेक्टर नेमिले—व ते विलायतेहून रजेवरून परत येईत तोंपर्यंत मेजर वार्डिंगटन साहेब त्यांचें काम पाहातील.

अयोध्या प्रांतांतील बलरामपुरचे महाराज दिग्विजयसींग यांस हिंदुस्थान सरकारचे कायदे कौसलांत मेंबर नेमिले.

अहमदनगर— मेहेरबान ह्यावलाक साहेब रिविन्यु कमिशनर प्रांत दक्षिण यांची स्वारी पुढील आठवड्यांत येथें येणार असें समजतें.

येथील कायम कलेक्टर मेहेरबान डायली साहेब यांस मुंबईचे प्रेसिडेन्सींत ३ रिविन्यु कमिशनरची जागा होणार ती मिळणार असें ऐकण्यांत आहे.

असें समजतें कीं येथील सेकंड असि० कलेकटर मेहेरबान क्यांडी साहेब यांस कारवार येथें अकटिंग असिस्टंट जज्ज नेमल्यां बद्दल त्यांनां तारायंत्र आलें आहे.

वृ. वै.

नोटिस— कडतांजी वल्लद महादाजी पाटील गणेश कसबे शेगांव तालुके बाळापुर यास होलासराव भवानीदास दुकान कसबे शेगाव तालुके मजकूर—तुम्ही आमची शराकतिची रस्त्यांतील दुकान मारुती भगवानचे नांवची असून त्याचा हिशोब तोट्या नफ्याचा संवत १९२० सन १२७३ फसली पासून संवत १९२४ सन १२७७ फसली साल सालवारीपर्यंत आमचा हिशोब तक्षिमचा समजून घावा पुढें संवत १९२५ सन १२७८ फसली सालवारी सालीं तुमची आमची तक्षिम नाहीं. तोटा नफा झाल्यास आमचा संबंध नाहीं सदहू संवत १२७३ तागाईत सन १२७७ फसली पावेतों हिशोब करून रुपये पोचऊन द्यावे. रुपये राहिल्यास दर शेकडा दीडरुपयाप्रमाणें व्याज भरून घेऊं. ही नोटिस लिहून दिली सही. तारीख २१ माहे अक्टोबर सन १८६८.

(सही) होलासराय भवानीदास दुकान शेगांव,

Correspondence.

बाहेरून आलेलीं पत्रें.

जामोद ता. १४ अकटबर

रा. रा. वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांस:—

वि. वि. सुमारें एक महिना होत आला तेव्हांपासून अशी एक गप्प उठली आहे कीं कसबे जामोद तालुके जळगाव जिल्हा अकोला प्रांत पश्चम वऱ्हाड येथील सरकारी मराठी इंग्रजी शाळेंतील मास्तर यांणीं एका मुलास तो शाळेंत नेहमी येत नसे म्हणोन धरून आणून शाळेंत एक कणगा होता त्यामध्यें त्यास टाकूं लागले ते वेळेस तो मुलगा म्हणाला या कणग्यांत सर्प आहे मजला टाकूं नका परंतु तो मुलगा खरें बोलत असेल असें न वाटून त्यास कणग्यांत टाकलें. लागलीच त्या सर्पानें मुलास डंश केला व मुलगा मेला. ही बातमी सर्व वऱ्हाडभर पसरलेली आहे व पुष्कळ मोठमोठ्या संभावित लोकांनींही ही गोष्ट झाली असेल असें कबूल केलें असें वाटतें. यावरून आपणास विनंती करितों कीं आपण सर्वांस वरील मजकूर अगदीं खोटा आहे त्यांत खरेपणाचा लेश देखील नाहीं असें कळवावें. ही बातमी अकोल्याचे डेपुटी इन्स्पेक्टर रा. रा. श्रीराम भिकाजी जठार यांस कळल्यावरून त्यांणीं जळगावचे हेडमास्तर रा. रा. वामन गणेश परांजपे यांस याविषयीं पक्की हकिकत कळवावी म्हणून लिहिल्यावरून त्यांणींही चौकशी करून ही बातमी खोटी आहे असें त्यांस कळविलें यावरून सरकारतर्फेंही यागोष्टीची चौकशी झाली. हें ही आपण सर्वांस कळवावें.

जामोदचे शाळेचा हेडमास्तर मी सुमारें एक वर्षावर आहे जामोदची शाळा गढींत आहे तेथें वस्ती नसल्यामुळें कणगा असण्याचा बिलकूल संभवही नाहीं. आतां ही बातमी कशी व कोणी उठविली याचा पत्ता लागत नाहीं. परंतु द्वेषबुद्धीनें काढली असेल व द्वेषबुद्धीनेच इतक्या विस्तारास पोंचली आहे हें स्पष्ट आहे. इकडील लोकांच्या म्हणण्याप्रमाणें नीळ नासली म्हणूनच नसेल कशावरून, असो. आपण सदरील मजकूर आपल्या जगप्रसृत पत्रांत अतिशय लवकर छापाल व मजगरीबावरील आरोप दूर कराल ही उमेद बाळगून हें पत्र लिहिलें आहे कळावें हे विनंती.

कृष्णाजी मोरेश्वर केळकर हेड स्कुल मास्तर मराठी इंग्रजी शाळा कसबे जामोद.

रा० रा० वऱ्हाडसमाचारपत्रकर्ते यांस.

वि० वि० खालीं लिहिलेल्या चार ओळींस आपल्या सुंदर पत्राच्या येत्या अंकांत जागा द्याल अशी आशा बाळगून हें पत्र पाठविलें आहे तर कृपाकरून हें प्रघट करण्यास अनमान करूं नये.

या वऱ्हाडांत फिरतां फिरतां कसबे धार येथें मागें कधीं झाला नाहीं व पुढें कधीं होणार नाहीं असा चमत्कार अवलोकनांत आला तो असा कीं. येथें एक ब्राम्हणाच्या सकेशा विधवा स्त्रीस अन्यवीर्यापासून एक मूल झालें व त्याचे बारशास कित्येक ब्राम्हण ही भोजनास गेले असें मी परस्परें ऐकतों असो. नंतर थोडक्याच दिवसांत ती स्त्री मरण पावली तेव्हां तिचे डोक्यावरचे केस तसेच होते. पुढें संस्थान शिवने येथून आबासाहबशास्त्री यांजकडून विधी पूर्वक दहन करण्याकरितां मत्त घेऊन त्या प्रेतास यथानुशाक्ति संस्कार करून दहन केलें. नंतर कित्येक ग्रामस्थ, वतनदार, जोशी वगैरे संस्थानीं गेले तेव्हां धर्माधिकारी माहाराजानीं त्या सर्वांस तद्दोष लिप्त सांसर्गीक दोषी ठरवून सरसकट ग्रामस्थ ब्राम्हण अपंक्त केले आहेत. तेणेंकरून पुष्कळांस तऱ्हे तऱ्हेचीं संकटें पडलीं आहेत. शिवनेकर माहाराज यांस या प्रांतीं ब्राम्हण्याविषयीं कांहीं खलश पडल्यास, तो तोडण्यास जगद्गुरू शंकराचार्य यांणीं तद्वंशीं गादी स्थापित केल्या मुळें सर्व प्रकारें अधिकार आहे. तेव्हां हाही ते लौकरच तोडतील अशी अशा आहे. त्यांच्या विच्यारास येईल तेव्हां हिकडील पार्डे तिकडे सहज होऊं शकतें.

इकडे टपाल खात्याविषयीं इतकीच बरी व्यवस्था झाली आहे कीं. आज पत्र पोंचावेंतें पंधरा दिवशीं तरी पोंचतें पण पोंचतेंच! कालचा "वसमाचार" "ज्ञानप्रकाश" "इंदुप्रकाश "नेंटिवओपिनियन" या प्रत्येकांचे दोन दोन अंक एकदम पोंचले. पुणें व नागपुर येथील आमच्या मित्रांचीं पत्रें कित्येक मे महिन्यांतील असून तींही आजच पावलीं. वा! काय त्वराहो! तारायंत्रापेक्षां टपालाची विशेष त्वरा दिसते!

येथील इंग्लिश मराठी स्कुलास क्षयरोग लागत चालला आहे असें दिसतें. इंग्लिश मास्तर सदरील रोगचा परिहार करण्यास नानातऱ्हेचे उपाय करितात परंतु ते सर्व अपादच होतात. तथापि येथील मोठ मोठे म्हणविणारे देशमुख, देशपांडे वगैरे, मास्तर यांस कांहींच मदत देत नाहींत ही मोठी वाईट गोष्ट नव्हे काय ? तेव्हां त्यांस ही विद्येची अभिरुची नाहीं असें उघड दिसतें कळावें ता. १० अक्टोबर. S.

अकोला मुनसिपल कमेटीचे प्रोसिडिंगांतील उतारा.

अकोलेशहरांत व पेठेंत केर टाकण्याचे जे गड्डे आहेत त्यांत आक्टोबर, नवंबर, व डिसेंबर महिन्यांत जो केर सांचेल त्याचा लिलांव तारीख १० आक्टोबर रोजीं लायब्ररीचे जागेवर होईल असा विचार मागील सभेंत ठरून तो ठराव मेहेरबान डिपुटि कमिशनर साहेबांकडे अवलोकनार्थ पाठविण्यांत आला. लिलावाबद्दल माहिती सर्वत्रांस व्हावी या हेतूनें वऱ्हाडसमाचारांत नोटिस देऊन छापीव नोटिसा प्रसिद्ध ठिकाणीं डकवून आणखी इतर उपाय केले. हा लिलांव कमेटी आपलेकडून करणार होती त्याप्रमाणें सर्व सिद्धता झाल्यावर आणि योग्य उपाय योजल्यावर तारीख ९ आक्टोबर रोजीं मेहेरबान तहशिलदार तालुके अकोलें याजकडून व मेहेरबान असिस्टंट कमिशनर साहेब इंच्यार्ज अकोलें यांजकडून कमिटीस समज मिळाली कीं मेहेरबान कमिशनर साहेबांचे तोंडी अखेरून असा हुकूम देण्यांत आला आहे कीं, केराचा लिलांव तहाशिलदारानीं आपण स्वत: तहाशिल कचेरींत करावा. यावरून तहशिलदारानीं हुकुमाअन्वयें लिलांव कर्ण्याची तजवीज केली. हें पाहून कमिटीस फार वाईट वाटण्यास कारण झालें. म्युनसिपल कमिटीचे वर्तणुकीकरितां जे नियम घालून दिले आहेत त्यांत असें लिहिलें आहे कीं, गावचे सुधारणुकीसंबंधीं जो विचार कमिटीस योग्य दिसेल तो त्यांणीं डिपुटि कमिशनर साहेबांस सुचवावा. कमिटीस गांवातील केराचा तनिमाही म्हणजे आक्टोबर, नवंबर, आणि डिसेंबर यांचा लिलांव कमिटीनें करावा असा विचार योग्य वाटून तो मेहेरबान डिपुटि कमिशनर साहेब यांचे अवलोकनार्थ पाठवावा. हो रिपोर्ट लिलांवाचे नेमलेल्या तारखेपूर्वीं पुष्कळ दिवस रवाना झाला होता. आतां जर कमिटीचा विचार गैर आहे अगर तो नामंजूर करणें आहे असें डिपुटीकमिशनर साहेबांस वाटलें असतें तर त्यांणीं त्यां तारखेपूर्वीं कमिटीस आपला हेतु प्रदर्शीत केला असता, परंतु ज्या अर्थीं त्याणीं तसा हेतु प्रदर्शीत केला नाहीं त्याअर्थीं असें समजलें पाहिजे होतें कीं, त्या विच्यारास त्यांची मंजुरात होती असें असून मेहरबान कमिशनर सोहब यांचे तोंडी हुकुमावरून कमिटीचा ठराव ज्यास डिपुटी कमिशनर साहेबांची ग्राह्यरूप मंजुरात असतां कसा फिरविला हें पहाणें विच्यारार्चे आहे. आणि जर कमिटीचा असा प्रत्येक विच्यार रद्द होण्यास पात्र होईल तर, त्या कमिटीचे हातून चांगलें होण्याची आशा करणें नको. दुसरें असें समजण्यांत आलें कीं, पूर्वीं केराचा मक्ता झाला होता तेव्हां तो मक्ता कमिटीचे सल्यावांचून अगर मान्यतेवांचून झाला नाहीं आणि असे बाबतींत कमिटीस अनुकूळ असा डिपुटी कमिशनर साहेबांनीं तोंडीं हुकूमही दिल्याचें समजतें. या सर्व कारणावरून हल्लीं कमिशनर साहेबांचे तोंडी हुकुमानेंच हा ठराव रद्द होण्यास पात्र होत नाहीं. दुसरें या हुकुमावरून असाही अर्थ निष्पन्न होऊ पाहतो कीं, कमिटी आपलें काम कर्ण्यास नालाक किंवा गैरहुशार आहे. परंतु कमिटीकडे असा प्रत्यक्ष दोष लाविल्यावांचून तिचे कायदेशीर उपायानें योजलेले ठरावास विरुद्धता आणणे बरोबर दिसत नाहीं असें ती समजते. जर सांप्रतची कमिटी नालायक किंवा गैरहुशार असेल तर ती बंदकरून तिचे जागीं दुसरी कर्ण्याचा अधिकार वरिष्ठ कामगारांस आहे परंतु तिचा अन्याय नसतां तिनें योजलेला योग्य उपाय रद्द झाल्यानें तिची नाउमेद होऊन सुधारणुकीचीं कामें कीं ज्यांची आवश्यकता सर्व कबूल करतील तीं होणार नाहींत. मग ती केवळ नामधारी कमेटी होईल. यास्तव पुढें असें न व्हावें व आपलेकडे नामधारी कमेटीचा दोष न लागावा आणि आपल्या अंगीं योग्य स्वातंत्र्य यावें या हेतूनें सदरील मजकूर लेखनेंकरून पुढें सुरळीत कामें चालावीं म्हणोन खालीं लिहिलेल्या गोष्टींची मंजुरात ती कमेटी मागते.

१ कचऱ्याची व्यवस्था करणें, गोळा करणें, विकणें.
२ बेवारस इमारती पाडणें व विकणें.
३ रस्त्याची पाहिजे तशी दुरस्ती करणें
४ नवीन रस्त्यावर घरवगैरे आड आल्यास तें पाडणें व त्याचे कांपेनसेशन ठरविणें व घरवाल्यास मोबदल्यानें कमेटीस योग्य दिसेल ती जागा मुफत देणें.
५ नवीन भिंत अगर घर बांधणें याविषयीं परवानगी देणें.
६ गांवांतील जागा विकणें.
७ नवीन रस्ता करणें.
८ लोकांचे मालास अगर शरिरास इजा न होईल असे रितीनें मालकाकडून जमीनीची व्यवस्था सक्तीनें ठेवणें. या बाबतींत क्रिमिनल प्रोसिजर कायद्यांतील कलम ३०८। ३०९। ३१०। ३११ यांत जो अधिकार आहे तो कमिटीस असावा. फक्त कलम १८८ विषयीं जो मजकूर कलम ३११ यांत सांगितला तो खेरीज करून.

या शिवाय आणखीं गोष्टी आहेत त्या मागाहून कळविण्यांत येतील याप्रमाणें अधिकार मिळाल्यास कमिटीचे काम सुरळीत चालून तिचें महत्व राहील नाहींपेक्षां ती निरुपयोगी होईल.

नोटिस—रामदत्त हरजस दुकान आकोट हल्लीं वारीस रामदत्त किसनदयाळ दुकान अकोले याजकडून नोटिस देणार डालुराम बनसिलाल दुकान दहीगांव तालुके अकोट वहिवाटदार रघुनाथदास मगणीराम तुम्हांकडेस रु० ७५०० व्याजा सुद्धां आहेत त्यास तुम्हांस तगादा केला तर तुम्हीं दहिगावास येऊन दिपवाळीचे पंचमीचा करार केला कीं, आम्हीं शेगावी येऊन तुमचे रुपयाची अदाई करून देऊं तर तोही करार गुजरला परंतु तुम्हीं येऊन रुपयांची अदाई कांहीं अदाप केली नाहीं त्यास हल्लीं नोटिस देण्यांत येते कीं आज तारखेपासून आठ दिवसांचे आंत रुपयांची अदाई करून द्यावी. नाहींतर दिवाणीकोर्टांत फिर्याद करून नोटिसीच खर्चासुद्धां रुपये भरून घेतले जातील कळावें तारिख २१ माहे अक्टोबर सन १८६८ इसवी.

(सही) डालुराम वहिवाटदार रघुनाथदास मगणीराम दस्तुर बापुजी गुमास्त बनसीलाल.

नोटिस खसिदास सुरजमल मारवाडी दुकान झोडग तालुके मलकापुर जिल्हा बुलढाणें यास खेशिदास शिवलाल दुकान खरबडी तालुके मजकूर याजकडून देण्यांत येते कीं तुम्हांकडे आमचे खातेबाकीबद्दल रुपये घेणें आहेत ते आज तारखेपासून आठ दिवसांत येऊन सफाई करावी. न केल्यास आम्हीं तुम्हांवर दिवाणी कोडतांत फिर्याद करून कोडत खर्च व नोटिसीचा खर्च आणि निवेळ ती बाकी सर्व भरून घेऊं कळावें तारीख २० माहे अकटोबर सन १८६८ इसवी.

(सही) खेशिदास शिवलाल दुकान खरबडी.

नोटिस—राजाराम वलद लक्षुमण सोनार वस्ती पहुरजीरे तालुके बाळापुर यास नोटिस देणार केशव नानकराम दुकान गोजापुर तुम्हीं आम्हांस तारीख २ अक्टोबर सन १८६८ इसवीचे वऱ्हाडसमाचार पत्रांत नोटिस दिली. त्यांत आमचें देणें जातां बाकी रुपये ११९। घेणें आहेत ते १५ दिवसांत परत द्यावे म्हणून आहे त्यास आम्हांत तुमचें देणें कांहींएक नाहीं. उलट आमचे घेणें आहेत ते.

१९५॥ तुम्हांकडे आमची बाकी संवत १९२३ पौष शुद्ध १२चे दिवशीं तुम्हीं हिशेब करून आपलेकडे जिम्मेस घेतली ती.

१९५॥

पैकीं वसूल रुपये ४७ जातां बाकी रुपये १४८॥ राहिले पुढें तुमचे नांवें संवत १९२३ श्रावण शुद्ध १२ रोजीं रुपये ८०॥ येकूण रुपये २२९ निघाले त्यांत वसूल रुपये २५ जातां बाकी रुपये २०४। यांत तुम्हीं रुपये १५० चा सवाईसुद्धां खांदा डून आम्हांस सदर्हू मितीस खांदेखत लिहून दिलें व बाकी राहिले खातें बाकींत रुपये ४० चें ओझें रुईचें १ लावणी लाविलें व खातेबाकी रुपये १४ व्याजीं राहिले येकून रुपये २०४ मागील बाकी होती त्यांत खांदे खत व रुईचें ओझें लाविलें सदर्हू दोन्ही दस्तऐवजाबद्दल तुम्हास भरणा पावलाअसून विनाकारण दुकानाची नालिश केली याजबद्दल तुम्हांस जबाबदारी द्यावी लागेल. पुढें तुम्हांस ओझें कराराशीर न मिळाल्याकारणानें त्याचें रुपये ६० तुम्हीं भाव खडून नांवें मांडून घेतले. त्यांत रुपये पिरणाचे मार्फत रुपये ५० आलें बाकी रुपये १० व व्याजीं रु० १४ आणि खांदाबद्दल रुपये १५० येकूण रुपये १७४ व करदोडा चांदीचा वजन तोळे २४। रुपये १८ व रोख रुपये २८८१३ वजा जातां निवळ बाकी आज मितीपर्यंत रुपये १२७८३ व शिवाय व्याज तुम्हांकडे बाकी निघत आहे ती या नोटिशीचे तारखेपासून १५ दिवसांत द्यावी. न दिल्यास शिरस्तेप्रमाणें फिर्याद करून नोटिशीचे खर्चासुद्धां भरून घेण्यांत येईल. रुपये ७५ या सालांत तुम्हांकडून वसूल बिलकूल आला नाहीं. तारिख २३ आक्टोबर सन १८६८ इसवी.

(सही) केशव नानकराम दुकान गोजापुर.

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचार वर्तमानपत्र घेण्याचे बंदकरून ज्या लोकांनीं त्याजबद्दलची बाकी येणें असलेली पाठविली नाहीं त्यांस कळावें कीं, ता० ३१ माहे आक्टेबर सन १८६८ इसवीचे आंत त्यांनीं बाक्यांचा उलगडा करावा. नाहींपेक्षां दरमहा दररुपयास अर्धआणा प्रमाणें त्यांस व्याज द्यावें लागेल. ता० १० माहे आक्टोबर सन १८६८ इ०. वऱ्हाडसमाराचे मालक.

वर्गणीदारांस विनंती.

गेल्या वर्षाचे आकटोबर महिन्यांत आम्ही आकोल्यास वऱ्हाडसमाचार पत्र सुरू केलें. त्यास वर्ष होऊन गेलें तर आगाऊ वसूल न दिलेल्या आमच्या प्रिय वर्गणीदारांनीं आपला वसूल या महिन्यांत सत्वर पाठवून आम्हांस मदत करावी. उशीर लावून त्यायोगें वारंवार पत्रें लिहविण्याची तसदी त्यांनीं आम्हांस देऊं नये व आपणास घेऊं नये, याकरितां नम्रतेनें आमची त्यांस हो बिनंती आहे. व हिला मान्य करणारांचे आम्ही उपकार मानूं.

खंडेराव बाळाजी फडके.
आबाजी खंडेराव वकील.

आक्ट.
सन १८६८चा ९वा
पेशे व धंदे यांवरील कराविषयीं
किंमत च्यार आणे.

नादारी प्रकरणीं नियम.

हें पुस्तक आमचे छापखान्यांत नुकतेंच छापून तयार झालें आहे. वऱ्हाडांतील न्यायाच्या कोर्टांत हे नियम चालतात. किंमत ०६ सहा आणे व डाक हाशिल एक आणा पडेल. व. स. म्यानेजर.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to remind our subscribers, that their Subscriptions, for the present year, should be remitted as early as possible, otherwise, we would, however reluctantly, be under the necessity of ceasing to transmit the paper to their addresses. We believe that this reminder will not fail to arouse the sympathies of our Constituents in the country and bring about speedy remittances from defaulting Subscribers.

Proprietors of Berar Samachar

किमतीचे ठराव.	रु.	आ.
वर्षाची अगाऊ देणारास... ...	६	०
साल अखेर	७	०
सहा महिन्याची अगाऊ	३	८
सहामाही अखेर	४	०
फुटकळ एक अंकास	०	५

या शहरा बहिरील लोकांस वर्षाचे ५२ आठवड्यांबद्दल टपाल खर्च अगाऊ पडेल तो ३ रु. ४ आणे व सालअखेर ३ रु. ८ आणे.

☞ आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारखेपासून २ महिने पर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही त्यांचा मागील हिशेब सरून नवें साल चालू होल तेथून २ महिन्यांची मुदत समजावी

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत...	१ रुपया
१० ओळींवर प्रत्येक ओळीस	०।०६

एकच मजकूर वारंवार छापणें झाल्यास दर ओळीस एक आण्याप्रमाणें किंमत पडेल.

हें पत्र अकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत मालकांकरितां छापून प्र० के०

वऱ्हाडसमाचार.

The Varad Samachar or News of Berar.

VOL. III AKOLA:—— SATURDAY, ACTOBER 31, 1868 NO. 44

पुस्तक ३ अकोला, शनिवार तारीख ३१ माहे आक्टोबर सन १८६८ इ० अंक ४४.

अकोल्याची मुनासिपल कमिटी.

गेल्या आठवड्याच्या आमचे पत्राच्या चवथ्या पृष्ठावर एथील मुनासिपल कमिटीच्या प्रोसिडिंगांतलि एका कलमाचा उतारा आम्हीं लिहिला होता, तो आमच्या प्रिय वाचकांस आठवत असेल. व त्या कामीं पुढें व्यवस्था काय झाली ती कळण्याकडे त्यांतून कित्येकांचें लक्ष्य लागलें असेल, म्हणून तोच विषय आज आम्हीं प्रथम घेतों.

शहरांतलि केरकचऱ्याची व्यवस्था करण्याचा अधिकार कमिटीचा असल्यावरून कमिटीनें अमुक तारखेस कचऱ्याचा लिलांव आम्हीं करणार आहों असे जाहिर नामे प्रसिद्ध केले असतां कमिशनर साहेबांनीं मध्यें च तोंडी हुकुम देऊन तो लिलांव तहशिलदाराकडून करविला ही कमिटीची मानहानी कमिटीस सहन न झाल्यावरून तिनें त्याबद्दल योग्य धीटपणानें डिपुटि कमिशनर साहेबांकडे गाऱ्हाणें केलें. व वास्तविक रीतीनें पाहिलें असतां त्यांनीं कमिटीची गोष्ट मंजूर ठेवावयाची; परंतु लिहिण्यास चमत्कार वाटतो कीं तेही कमिशनर साहेबांच्या बाजूस वळले. व "गुळाचा गणपति आणि गुळाचाच नैवेद्य "याप्रमाणें त्यांनीं कमिशनर साहेबांच्या तोंडी हुकुमाचा पुस्तपन्हा केला.

डिपुटी कमिशनर साहेबांनीं जबाबांत लिहिलें आहे कीं कचऱ्याचा लिलांव तहशिलदाराकडेसच झाला पाहिजे. कारण त्यांची कचेरी प्रसिद्ध आहे, व मुनासिपल-कमिटीचे कचेरीची जागा कोठें मुकरर नाहीं. दुसरें, मुनासिपलकमिटी दररोज भरत नाहीं. व तहशिलदार कचेरी भरते. तिसरें, तहाशिलदार प्रसिद्ध आहेत, तसे मुनसिपल कमेटीचे कोण मेंबर व कोण कामदार आहेत हें लोकांत प्रसिद्ध नाहीं. चवथें, मुनसिपल कमिटीकडे एकच शिपाई आहे आणि तहशिलदाराकडे पुष्कळ शिपायी आहेत यामुळें लोकांस बोलावण्यास वगैरे त्यांकडून मदत मिळेल. इत्यादि कारणावरून कचऱ्याचा लिलांव तहशिलदाराकडूनच करविणें फायद्याचें आहे. हातां याजबाबा विषयीं आपण थोडा विच्यार करूं.

तहशिलदार कचेरी प्रसिद्ध आहे आणि मुनसिपल कमिटीची जागा अप्रसिद्ध आहे हें कमिटीचें न्यून दाखवून तिचा अधिकार कमी करण्यांत डिपुटी साहेबांस काय अधिक वाटलें तें आम्हांस कळत नाहीं. बाकी तहशिलदार जसे पब्लिक कामाकरितां आहेत तशीच मुनसिपल कमिटी पब्लिक कामाकरितां सरकारांतून नेमलेली आहे. म्हणून तहशिलदारास जशी कचेरी बांधून दिली आहे तशी कमिटीस दिली नाहीं यांत अधिकाऱ्यांचेंच दुर्लक्ष व गैरव्यवस्था दिसून येते, असें आम्हांस वाटतें.

दुसरें कारण, मुनसिपल कमिटी दररोज भरत नाहीं असें लिहिलें आहे. त्यास कमिटीचे मेंबर हे मेंबर या नात्यानें तहशिलदारासारखे सरकारचे चाकर नाहींत. व त्यांनीं दररोज जमण्याचें अगत्य आहे असें ही नाहीं. तथापि कमिटीचें काम दररोज कांहीं चालत नाहीं असेंही नाहीं. सेक्रटरीकडून मेंबराकडे हमेषा चक्री यादी फिरत असतात, जाब जबाबी काम पुष्कळ चालतें, व कामाकाजा संबंधीं मक्ते घेणारे, सामान खरेदी घेणारे वगैरे बहुत लोक त्यांजकडे नित्यशः जातही असतात, असें असतां कमिटी नित्य भरत नाहीं म्हणून तिचे हक्कांतलि एकादें काम तिच्या सल्ल्या वांचून दुसऱ्यावर सुपूर्द करणें हें बराबर नाहीं असें आम्हास वाटतें.

दक्षिणेंत पुणें, नगर, सातारा, वगैरे जिल्ह्याचे जागीं मुनासिपल कमिट्यांचीं मोठमोठालीं आफिसें आहेत. व त्यांतून हेड कारकून, कारकून, दरोगे, शिपाई वगैरे मोठें इस्टाब्लिशमेंट असतें. व मुंबईचे मुनसिपल कमिटीकडे पाहिलें तर छाती दडपून जाते. म्हणजे आठवड्यास सुमारें अर्ध्या लाख रुपयांची घडामोड मुनसिपल कमिशनरर्मार्फत होते. व सुमार हजारपांचशें कामदार त्यांचे हाताखालीं आहेत. आणि एथील मुनसिपल कमिटीस एक झोपडें बांधून देण्याचें अधिकाऱ्यांचे मनांत येत नाहीं. तसेंच बिचारा एक भला मनुष्य कमिटीच्या क्लार्काचें काम फुकट करण्यास कबूल झाला होता त्याविषयीं कमिटीचे प्रोसिडिंगांत लिहिलें असतां डिपुटिसाहेब म्हणतात कीं, त्याची जरूर नाहीं, सेक्रटरीनींच आपलें लिहिणें लिहावें. तसेंच कमिटीकडील कामें कांहीं वाढल्यामुळें थोडे दिवस हंगामी एक शिपाई ठेवण्याचा कमिटीनें ठराव केला होता व त्याबद्दल वेगळें सांगशन मागविलें होतें असेंही नाहीं. पण डिपुटी साहेबांस तें बरें वाटलें नाहीं व त्यांनीं दुसरा शिपाई नको म्हटला अशी तर इस्टाब्लिशमेंटाची चंगाळ आहे; आणि द्रव्याविषयीं पाहिलें तर महिन्यास पाउणशें टिकल्या कमिटीचे हतावर टाकितात त्यांत तिनें सर्व सुधारणा कराव्या, असा बेत. तेव्हां अशा या सुदामदेवासारख्या संसारी काटकसरीनीं कमिटीच्या आफिसाची व कारखान्याची प्रसिध्धी झाली नाहीं तर त्याबद्दल कमिटीकडे काय दोष आहे? आणखीं आम्हास ठाऊक आहे कीं कमिटी भरण्याची जागा नेमली आहे व ती डिपुटी कमिशनर साहेबांस कळविलीगेलीही आहे. अस्तु.

तिसरें एक कारण डिपुटी साहेबांनीं अशा अर्थाचें लिहिलें आहे कीं तहशिलदार प्रसिध्ध आहेत तसे कमिटीचे अधिकारी नाहींत. याचा अर्थ आम्हांस चांगलासा समजला नाहीं. आम्ही म्हणतों कीं तहशिलदार प्रसिध्ध आहेततसे कमिटीचे सर्व मेंबर प्रसिध्ध आहेत. व कमिटीचे सेक्रटरी कमिशनर साहेबांचे क्लार्क आफ दि कोर्ट हे असल्यानें, व कमिटीचे प्रेसिडेंट दस्तुर बहिमनजी जामासजी साहेब असिस्टंट कमिशनर हे असल्यानें आम्हांस वाटतें कीं तहशिलदारापेक्षां हे उभयतां गृहस्थ अधिक प्रसिध्ध आहेत. मग ते कचरा खरीद करणाऱ्या लोकांस म्हणजे इंजिनियर साहेबांस वगैरे ठाऊक नसावेत हें म्हणणें कसें संभवतें? " कमिटीचे सेक्रटरी" याअष्टाक्षरी मंत्राचें सामर्थ्य एवढें आहे कीं ते कोणासही कळल्यावांचून राहाणार नाहींत. बाकी कांहीं प्रकारच्या पोषाकावरून किंवा विशेष चिन्हांवरून ओळखण्याची प्रासिध्धी असावी असा भावार्थ असेल तर तो दोघांसही (तहशिलदारास व कमिटीचे सेक्रटरीस) लागू नाहीं.

चवथें कमिटीकडे एकच शिपाई असल्याच्या अडचणींपैकीं एक कारण, हें काम तहशिलदाराकडे देण्यास डिपुटी साहेबांनीं, योजिलें आहे. त्यास सदरीं कमी शिपाया बद्दल आम्ही लिहिलेंच आहे. व एथें आणखीं असें सांगतों कीं कमिटी तेवढ्याच एकट्या शिपायाकडून तें काम करणार होती व दुसरीं किरकोळ कामें करितील आहे म्हणून या सबबीत कोणता अर्थ दिसत नाहीं

इत्यादि प्रकारावरून पाहतां डिपुटि कमिशनर साहेबांनीं व कमिशनर साहेबांनीं कमिटीचें हें काम फिरवावयास योग्य नव्हतें असा आमचा अभिप्राय आहे.

आतां कमिटीनें त्याप्रोसिडिंगांत दुसऱ्या ७।८ गोष्टी लिहून त्यांची मंजुरात मागितली होती त्याविषयींही जो निषेधपक्षीं जबाब मिळाला आहे त्याबद्दल लिवावयाचें होतें परंतु हाच भाग विस्तृत झाला म्हणून पुढील आठवड्यावर तकूब ठेवितों.

वऱ्हाड प्रांताची खानेसुमारी.

[CENSUS OF BERAR.]

वऱ्हाड प्रांताच्या खानेसुमारी विषयीं रिपोर्ट प्रसिद्ध झाला आहे त्यावरून कळतें कीं,

वऱ्हाडचें क्षेत्रफळ चौरस मैल.	१७,३३४
एकंदर गांवें.	५६९४
एकंदर घरें.	४,९५,७६०
लोकसंख्या.	२२,३१,५६५
दर चौरस मैलास सरासरी वस्ती.	१२८
प्रत्येक घरास माणसाची सरासरी	४

वऱ्हाडांत इतर जिल्ह्यांपेक्षां अकोले जिल्ह्यांत वस्ती फार दाट आहे व वणी जिल्ह्यांत फार कमी आहे. वऱ्हाडांत वस्तीच्या मानानें गावांचे विभाग केले आहेत ते असे.—

एक हजारा पेक्षां कमी वस्तीचीं गावें.	५,४२४
एक हजारापासून पांच हजार वस्तीचीं गावें.	२४०
पांच हजारापासून दाहा हजार वस्तीचीं गावें.	२३
दाहा हजारापासून पंन्नास हजार पर्यंत वस्तीचीं गावें.	७

या सात गावांचीं नावें:—आकोलें, अकोट, बाळापुर, उमरावती, कारंजें, इलिचपुर, छावणी परतवाडें. वऱ्हाडांतील सर्वांत मोठाल्या चार गांवांतील वस्ती येणें प्रमाणें आहे:—

१ एलिचपुर २७,७८२; २ उमरावती २३,४१०; ३ अकोलें १४,६०६; ४ अकोट १४,००६; इलिचपूर हें वऱ्हाडांत सर्वांहून मोठें शहर परंतु तें हल्लीं मोडकळीस येत चाललें आहे. या प्रांतांतील व्यापाराचीं मुख्य ठिकाणें उमरावती व खामगांव हीं आहेत. खामगांवांत वस्ती ८,४७२ आहे.

वऱ्हाडांत जमीनीच्या लागवडीचा आकार सांप्रत आहे तो:—

लागवड केलेली जमीन एकर	४७,०३,६१८
लागवड होण्या सारखी परंतु पडीत जमीन.	२०,८१,२०४
जंगल नापिक	४१,३१,९७५
एकंदर	१,०९,१६,७९७

लागवडी पैकीं कापसाची पेर शेंकडा तेवीस याप्रमाणें म्हणजें सुमार चौथा हिस्सा आहे. दर एकरास सारा सरासरीनें १४ आणे ५ पै द्यावा लागतो. या प्रांतांतील शेती करणाऱ्या कुटुंबांतील लोकांची संख्या १३,६७,५७६ आहे व अवांतर लोकांची ८,६१,९८९ आहे.

बायका, पुरुष, मुलगे व मुली यांचें मान पुढें लिहिलें आहे. १३ वर्षांच्या वयाच्या आंतील मनुष्यांची गणती मुलांत केली आहे.

पुरुष.	७,३१,१४२.
मुलगे.	४,२२,०५५.
बायका.	७,०४,२३२.
मुली.	३,७४,१३६.
	२२,३१,५६५.

या कोष्टकांत मेळघाटांतील राहणारे लोक धरले नाहींत. या प्रदेशांत वस्ती गोंड, भील, वगैरे जंगली लोकांची आहे.

निरनिराळे धंदे व रोजगार करणारे लोकांचें मान पुढें लिहिल्याप्रमाणें आहे:—

१. रोजगारी वगैरे.	
सरकारी नौकर.	२,७५६
शिपाई.	६,२०३
स्वतंत्र धंदा करणारे विद्वान.	१,१७८
	१०,१३७
२. खाजगी नौकर	१९,२४७
३. व्यापारी	
खरेदी व विक्री करणारे.	४२,५१५
भाडेकरी व लमाण.	१३,१२७
एकंदर	५५,६५२
४. शेतकरी व गुराखी.	
शेतीवाले.	४,३९,६७२
धनगर व गुराखी.	८,६०१
एकंदर	४,४८,५७३
५. हस्त कौशल्याचे धंदे करणारे.	
कारागीर.	३८,६५८
साळी व कोष्टी.	२२,२४६
स्त्रयपाकी व पाणके.	२,३९६
काहार व खाटकी.	५,५२७
साळी व बागवान.	२,८९८
	७१,७२५
६. अवंतर.	
मजूर.	७६,९२३
जमीनदार व सावकार.	८०५
भिकारी.	४८,३८०
	१,२६,१०८

यावरून वऱ्हाडांत मोठा धंदा म्हटला म्हणजे शेतकी आहे. त्याच्या खालोखाल मजूरदारांची संख्या आहे. या लोकांस सध्या वऱ्हाडांत पुष्कळ काम आहे.

या प्रांतांत अंधळीं पांगळीं मनुष्यें पुढें लिहिल्या प्रमाणें आहेत:—

अंधळीं ८,४७३; पांगळीं ९६८; वेडीं

७८९; मुकीं २२०, बहिरी ५७; रक्तापिती झालेलीं १४६२.

जातीच्या मानानें लोकांची वाटणी खालीं लिहिल्या प्रमाणें:—

ख्रिस्ती.	९०३
ब्राम्हण.	४९,८४३
यहूदी.	२६
क्षत्रिय.	३६,८३१
पारशी.	७५
शूद्र.	१४,४१,२७१
मुसलमान.	१.५४,९५१
अतिशूद्र.	३,०१,३७९
जंगलीलोक.	१,६३,०५९
[illegible]ष मताचे हिंदु.	५५,२१९

[illegible] सुमारें सात लक्ष कुणबी व [illegible] आहेत व याखेरिज कोष्टी [illegible] शिपी, तेली, परीट, लोहार, कलाल, धनगर, भोई, गार्पगारी, न्हावी, सोनार, विदूर, कृष्णपक्षी, व सुतार यांचा समावेश केला आहे. जंगली लोकांत ६८ हजार गोंड आहेत या खेरीज भिल, कोळी, रामोशी, निहाल, अरस, लजर, औध, कुर्की, कोकू, आणि हुलाम या जातीचा समावेश आहे. विशेष मताच्या हिंदूपैकीं २३ हजार लिंगाईत आहेत व या वर्गांत जैन, वैष्णव, राई, दाशी, शीक, मानभाव, नानकशाई, संन्यासी, बैरागी, जोगी, गोसावी, यांचा समावेश केला आहे. ने. ओ.

(Communicated.)

EDUCATED NATIVES AT LAW.

Within the last twelve months we have had the two occasions of recording the inaugurating ceremony of the two Courts of Small Causes one at each of the most rising places of this Province, viz: Oomerawuttee and Khamgaum. The object of instituting these Courts, as explained in the preamble of Act XLII of 1860, is to secure the more easy recovery of small debts and demands. The small debts and demands are subsequently explained to include claims to property under Rs. 500. Now as the litigation carried on in the several civil Courts of this assigned province is restricted in ninety-nine cases out of every hundred, to amounts below Rs. 500, it will be at once seen and felt by the intelligent public of what ordinary importance is the institution of these Courts to this province where the delatory conduct of the several Teheseeldar's courts in which all the petty civil cases are tried, has hitherto often given them occasions for dissatisfaction and distrust. But now on the right working or otherwise of these Courts will depend the successful administration of Justice between man and man in an important department of human transaction.

Now let us see whether the object of establishing these Courts is more likely to be accomplished by the examination of Europeans than by that of Natives to the Judgeships of these Courts. Already made appointments lead us to believe that the grade of Assistant Commissioners who are mostly Europeans is considered elligible for the nomination to these important posts, without showing any regard to the Native portion of the same: therefore, let us now point out how the interests of the parties will be affected by this partial recognition. In the case of a European on the bench we will have in him a foreigner with but a scanty knowledge at the best, a bookish and, therefore, very imperfect knowledge of the language of the country, and much less that of the manners and Customs of its inhabitants. These and some other circumstances will unavoidably subject him to a ruinous dependence on his lowly paid underlings. In the case of a Native we will have on the bench a judge with his character formed by a long Experience obtaind by serving from Rs. 10 to Rupees five hundred, a thorough knowledge of the language, thoughts, and feelings of the parties upon whose claims he has to adjudicate, and whose right interests he has to settle. Many will indulge in the belief that a European judge has a higher education, a higher morality and a higher sense of duty which will more than Compensate for the defects above alluded to. As to the question of superior education it is sufficient to state that the highest authorities in the land have more than once expressed their deliberate opinions that the judgements passed by Native judges, such as Moonsiffs, Ameens, and Sudder Ameens, were found on the whole to be substantially more sound than those of their European superiors, and it is for this and for some other reasons that the Government of Bengal and of India have lately ruled to give to the Natives of approved merits, situations of higher emolument, responsibility and trust. If any more corroboration were needed we refer our readers to the Bombay High Court Reports which will afford them ample and satisfactory testimony by Exhibiting a greater number of judgements, passed by Europeans judges, reversed, than those passed by Native judges. Let it not be supposed that this is a reflection on the European Judges, All our remarks are confined to the judges of the subordinate Courts. The Native Judge by being one of those whose suits he has to adjudicate, has naturaly greater facilities for forming a substantially Correct judgement than the European who is an alien to their modes of thinking and feeling, and to the details of their house hold economy, things a knowledge of which so materially helps in arriving at the truth amidst a mass of conflicting testimony. As regards the superior morality it is sufficient to answer in the words Archebishop Whately that, "a knave is one knave, but a fool is many: and what after all are those Europeans whose knowledge of the country and its people is so scanty as to make them the unwilling but necessary tools of their unscrupulous subordinates. As to the sense of duty we defy the worst enemies of the Natives to point out any instances in which highly paid native gentlemen have behaved in a manner to bring on themselves and there Class that moral disgrace of unconscientionsness and want of attention which are to be found frequently commented upon in the High Court Reports and else where in cases of Europeans. These facts, in our estimation, are sufficient to place beyond cavil or question the desirability of prefering a Native to a European in appointing a judge for the Court of Small Causes.

In these Courts the privilege of appeal, the only guarantee that the legislature has been able to provide against injustice unavoidably committed owing to the fallibility of human nature, has been taken away. A decree once passed, the man is doomed beyond hope. Also the summary nature of the procedure renders it not unlikely that a man may suffer, without being aware that there is such a thing as the Small Cause Court: Instances will occur, as they have already occured in the neighbouring Presidencies, of suits summarily struck off the register, or a decree passed against the parties who had not the least knowledge of the Courts and much less of their proceedings. In Courts like these where final judgements are summarily pronounced, it is absolutely necessary that the bench should be occupied by a gentleman able, unassisted to understand the real merits of the case coming before him, and we have no hesitation in saying that a Native assistant Commissioner generally possessed of practical knowledge and long Experience is more likely to distribute substantial Justice than a European assistant Commissioner of a few years standing and little experience.

We would earnestly request the government of this province to watch with ever vigilant eye the practical working of these Courts, on whose decision there is no appeal, and would gladly recommed that the oldest and the best Native assistant commissioner in the Judicial service should be nominated to the Small Cause Courts in case of a vacancy occuring in future.

वऱ्हाड.

THE rumour mentioned by our correspondent at Secunderabad that Mr. Saunders, Resident at Hyderabad, is likely to be appointed Chief Commissioner of the Central Provinces, we find repeated in the "Bangalore Herald" of the 21st instant.—*Bombay Gazette.*

A. C. Lyall Esquir Commissioner West Berar who was away on have to England is expected in a day or two.

We are happy to announce that Bymunjee Jamasjee Esquire 3rd Class Assistant Commissioner has been temporarily promoted to 2nd Class Assistant Commissioner with effect from first July 1868.

We much regret to inform the Public that Shaik Hisamodeen officiating Extra Assistant Commissioner has in consequence of ill health been compelled to leave his District come to Akola for change of weather. The climate of Ewatmal does not appear to agree with him.

Dr. R. S. Sinclair, Direetor of Public Instruction has returned from his tour of inspection the day before yesterday.

We are glad to state that the cold season has fairly set in and inconsequence we now all ful active and comfortable.

E. Dangerfield Esquare Residant Engineer G. I. P. Railway has removed his office from Nagpoor to Akola and it will be opened for work from Monday the 2nd Proximo.

अशी बातमी आहे कीं, मि. सांडर्स साहेब हैदराबादचे रेसिडेंट यांस मध्य प्रांताचे (नागपुर) चीफ कमिशनर नेमण्याचा संभव आहे. असें मुंबईग्याझेटचा सिकंदराबाद येथील बातमीदार लिहितो व बंगलोरचे वर्तमानपत्रांत याचप्रमाणें आहे.

दिगरस एथील शाळेंत रा. रा. गोविंद कोन्हेर तहशिलदार गेले होते व मुलांचा अभ्यास पाहून खुष झाले.

पोलिस कानस्टेबल लोकांस दरमहा १ रुपया महागाई भत्याबद्दल मिळत होता तो अकोल्यांत अनाज वगैरे स्वस्त झाल्या कारणानें वरिष्ठांनीं कमी केला; परंतु बाहेर तालुक्यांत महागाई आहे तशीच आहे सबब पोलिसचे अधिकाऱ्यांनीं याजविषयीं कांहीं मेहेर नजर करावी असें आमचा तालुक्यांतलि एक मित्र लिहितो.

शेरणी —देऊळगावसाकरशा येथील लालचंद नावाचे मारवाड्याचा आणि हरगोपाळ राधाकिसन आगरवाले याचा रुईचे एका बोज्याबद्दल तंटा होता म्हणजे तें ओझें दोघेही आपलें म्हणत. पुनः पंचांनीं सांगितल्याप्रमाणें वादी प्रतिवादींनीं कबूल केलें कीं इमान करावें आणि बोज्या घ्यावा. हें पाहून लोकांस काळजी पडली होती कीं दोघांनीं इमान केल्यास पंचांनीं काय करावें? परंतु आगरवाले याणें इमान केलें नाहीं आणि लालचंद याणें इमान करून ओझें घेतलें. तेव्हां आगरवाले यांणीं साखरेची शेरणी वाटली .भोळा बिचारा!!! इमान केल्यामुळें ओझें गमावलें आणि दक्षणेबद्दल शेरणी वाटली हें नवल नव्हे काय? नव्हे मूर्खपणा.

बुलढाणें—येथील इंग्लिश सभा ता० १० रोजीं भरली होती. जरी उलिएम साहेब गेले तरी त्यामागें येथील सभ्य मंडळीनीं स्तुत्य कृत्याचा विचार पडूं दिला नाहीं. रा. रा. नारायण वामन एजुकेशनल इनस्पेकटर यांणीं अध्यक्षस्थानीं बसून सर्वांचे मनास संतोष दिला.वामि. बापुजी हरी हेडक्लार्क याणीं सेक्रेटरीचें काम पतकरिलें येणेंकरून सभेस शोभा येऊन सर्वांस आनंद झाला.

असिस्टंट कमिशनरचे शिरस्तेदारीची जागा त्याच आफिसांतील २५ रुपयांचे कारकून माधवराव भिकाजी यांस मिळाली.

अकोला.

आम्हांस लिहिण्यास संतोष वाटतो कीं, मेहरबान दस्तुर बहिमनजी जामासजी साहेब असिस्टंट कमिशनर यांस सेकंड क्लासची हंगामी पायरी मिळाली. आतां पगार ७०० रुपये मिळेल. वऱ्हाडांतील साही जिल्ह्यांत नेटिवांत यांच्या बरोबरीचा कोणी दुसरा कामदार नाहीं. हें भूषण फार मोठें आहे. व हें ईश्वरी कृपेवांचून कोणास प्राप्त व्हावयाचें नाहीं. बहिमनजी साहेबांची वर्तणूक सर्वांस मान्य असून तेआपले कामांतही उत्तम दक्ष आहेत व वऱ्हाडांतील बहुतेक सर्व सरदारलोक यांस मनापासून चाहतात व यांचा योग्य आदर करितात. इत्यादि गोष्टींपासून दिवसानुदिवस त्यांची अधिक बढती पाहण्यास आम्हीं फार खुषी आहो.

वणी जिल्ह्यांत एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर नवीन नेमलेले मेहेरबान शेख हिसामोदीन साहेब यांची प्रकृती बिघडून ते हवा पालटण्याकरितां येथें आले आहेत. दुष्ट हवेनें एकदम त्यांवर अमल केला हें पाहून आम्हांस वाईट वाटतें. तरी आतां येथील हवेनें त्यांस लवकर हुशारी येईल अशी आम्हांस उमेद आहे.

डाक्तर सिंक्लर साहेब गुरुवारीं परत आले—तसेंच रेवरेंड एटकीन साहेबही येथें आले—रा. रा. बजाबा रामचंद्र प्रधान डिपुटी इनस्पेक्टर आतां लवकरच आपले जिल्ह्यांत जातील.

मेहेरबान लायल साहेब येथील कमिशनर विलायतेहून इकडे यावयास निघाले. ते उद्या परवा येथें येतील.

वर्तमानसार.

भडोचच्या प्रदर्शनांत बडोद्याचे गायकवाड सरकार आपली जवाहिराची चादर पाठविणार आहेत.

मुंबईसरकारचे चीफ सेक्रटरी आनरबल मि. स्टुअर्ट नोवेंबरचे १० वे तारखेस कलकत्यास हिंदुस्थान सरकारचे कौंसलांत हजर रहाण्यास जाणार आहेत.

पुण्याचे कलेक्टर मि० आलिफंट सा० यांचे कुटुंब मरण पावलें. त्याबद्दल अमदाबादचे नेटीव पुढारी लोकांस फार दुःख झालें आहे. तेथील मुलींच्या शाळांस वगैरे त्या बाईनीं फार उत्तेजन दिलें होतें. आतां मंडळीनें विच्यार केला आहे कीं, वर्गणीकरून त्याबाईची एक तसबीर काढवून ती मुलींच्या मुख्य शाळेंत ठेवावयाची. व पैसे अधिक जमल्यास फंड ठेवून त्याच्या व्याजांत वार्षिक बक्षिसें वाटावयाचीं. पाहा! युरोपियन स्त्री असून नेटिव लोकांची तिजवर केवढी प्रीती! यावरून हें सर्व मनुष्याचे कर्तबगारीवर आहे असें समजावें. व तसें वागावें.

मुंबईचे गवरनर साहेबांची स्वारी महाबलेश्वराहून उदईक परत जाणार आहे.

मद्रास सरकारास मुंबई सरकानें २५ हत्ती मागितले आहेत.

रजपुतस्थानापैकीं एका राजास इंग्लिश सरकाराकडून एक खलिता गेला होता. त्यांत त्यांच्या मरातबीचा एक किताब लिहिण्याचा विसरून राहिला होता त्यावरून त्या राजानें आपला एक कामदार पोलिटिकल एजंटकडे पाठविला व तो खलिता ही गवरनर जनरल साहेबांकडून दुरुस्त करून आणण्यास त्यांजकडे पाठविला. त्यानीं रागावून त्यांस सांगितलें कीं अशा क्षुल्लक गोष्टींत कांहीं अर्थ नाहीं.

मुंबईहून मद्रासची डाक लवकर जात जावी. अशा तजविजींत पोस्टमास्तर जनरल गढले आहेत. तिची व्यवस्था अशी करणार कीं, मुंबईहून सोलापुरापर्यंत आगगाडीनें १६ अवरांत,—पुढें सोलापुराहून ताडपदरी पावेतों २८० मैल घोड्यांच्या गाडीवर ४० अवरांत व पुढें ताडपदरी पासून मद्रासपर्यंत रेलवेमार्गें १२ अवरांत मिळून ६८ अवरांत थेटपावेतों डाक जावी असा बेत केला आहे.

मुंबईचे गवरनर सर. सीमोर फिटझरल्ड साहेब यांनीं महाबलेश्वरीं एक वाघ मारिला.

जी. आय. पी. रेलवेचे एजंट मि. नॉक्स साहेब यांची बायको मरण पावली.

मागील बंडापैकीं फिरोजशाहा दिल्लीचे बादशाहाचा मुलगा काबुलाकडे गेला आहे. पण असें म्हणतात कीं शेर अलीखान यानें त्यास थारा दिला नाहीं. व घोडे पैसा वगैरे देऊन कंदाहारचे वाटेनें बलुचिस्थानाकडे त्याची पाठवणी केली.

जुडिशल कमिशनर व फिनानशल कमिशनर या जागा सिविल लोकांस न देतां मिलिटरी लोकांस देत जाव्या व देण्यापूर्वी हिंदुस्थान सरकारचें सांगशन घेत जावें असा ठराव झाला आहे.

मस्कत येथें खजिन्याचा कारखाना ठेवावा. व तो मुंबई इलाख्याखालीं असावा असा हिंदुस्थान सरकारानें ठराव केला आहे.

राजा मानाशींग ज्यानें तात्याटोपी यास पकडून दिलें त्यास पेनशनाची कांहीं विशेष नेमणूक हिंदुस्थान सरकारानें करून दिली.

मिरत आणि अंबाला यांमधील रेलवेचें काम पुरें झालें.

मुंबईची मुनसिपल कमिटी आठ लक्ष रुपये कर्ज काढणार. व त्यास घरपट्टी, गाडीवर लावून [illegible] देणार. त्याबद्दल गॅझेटांत एक अक्टाचा मसुदा झाला आहे. दरमहा दरशेकडा आठ आण्याचें व्याज मिळेल. व ८ वर्षांनीं मुदलाची फेड होईल. या मुंबईच्या मुनसिपल कमिटीस सन १८६९ सालीं १९ लाख रुपये कर्ज होतें असें कळतें.

सर जान लारेन्स हिंदुस्थानचे गवरन जनरल यांनीं ५ वर्षे राज्य केलें त्यांत काय धोरण ठेविलें होतें व काय विशेष गोष्टी केल्या याजबद्दल स्वतां एक मिनिट तयार करण्याचे कामांत ते गढले आहेत व यांचे जागेवर नवीन येणारे लार्ड मेयो हे हिंदुस्थानचे नकाशे, भुगोल, इतिहास वाचण्यांत व मनन करण्यांत गढले आहेत असें कळतें.

सिंधचे अमीर मीरअल्ली मुदादखान यांजवर यांचे मोठेपणाकरितां दिवाणी कोर्टाचा अंमल चालू नये अशाबद्दल कायद्याचा मसुदा झाला आहे.

सोलापुरापुढें कलबुर्गा आणि रायचूर इकडे रेलवेचें काम चालू आहे तें पाहण्याकरितां जि० आय. पी. रेलवेचे नवे चीफ इंजिनियर गेले आहेत.

कायद्याचा प्रश्न.

अनें बचें कर्ज वैशाख शुध्द १० शके १७९० रोजीं घेऊन त्याजला खत लिहून दिल्हें कीं “ येते दिपवाळीस म्हणजे कार्तिक शु. १ शकेमजकूरीं तुमचे रुपये देऊं. मुदतीस न दिले तर आमचें रहातें घर तुम्हीं घ्यावें. त्याजवर आमचा दावा नाहीं ” पुढें भाद्रपद मासीं कनें आपलें घेण्याबद्दल अच्या घरावर जप्ती आणली तेव्हां ती जप्ती उठविण्याचे बाबदींत बची फिर्याद चालेल कीं नाहीं?

Advertisements.
जाहिरखबरा.

COMPETITIVE EXAMINATION AT OOMERAWUTTEE.

The undersigned has the gratification of informing the masters and pupils who will attend the ensuing Competitive Examination' that the Sowcars and native gentlemen of Oomerawuttee have, of their own accord, generously made arrangements for the boarding of the pupils, whereby they will be at no expense during their stay at Oomerawuttee.

2. The masters can be boarded with the pupils, if they please, on paying annas five, per day.

3. Ample and comfortable accommodation has been prepared, and the masters and pupils should reach Oomerawuttee by Friday the 13th or Saturday the 14th November 1868, when Mr. Chimnaji Rajaram Pathuk, Deputy Educational Inspector Oomerawuttee, will show them the places provided for them.

Camp Oomerawuttee, 28th October 1868.

R. S. SINCLAIR, L. L. D.
Director of Public Instruction.

G. I. P. RAILWAY.
NOTICE.

On and from 1st November 1868 Cotton and other Goods for despatch to Bombay via Nandoora or Sheagaum Stations, will be received at Khamgaum. For this extra service a charge of 2 annas a maund in addition to the existing Railway Rates from the above Stations will be made.

Office will be opened at Khamgaum for the reception of Goods to be forwarded by Rail and they will be booked through to Bombay.

General Traffic Manager's Office Bombay 23th October 1868.

WALTER KNOX.
General Traffic Manager.

नोटिस—हुलासराय भवानीदास साहू दुकान कसबे शेगांव तालुके बाळापुर यांस कडताजी वल्लद महादाजी पाटील कसबे शेगांव तालुके मजकूर यांजकडून दिली जाते कीं, वऱ्हाडसमाचारपत्र नंबर ४३ तारीख २४ आक्टोबर सन १८६८ इसवी यांत तुम्हीं [illegible] नोटिस दिली आहे त्यांत गणु [illegible] या दुकानचा पैसा भगवान वल्लद [illegible] यास दिला असून सन १२७६ फसली सालांत गणु इच्छाराम या दुकानाचे हिशेबाबद्दल तंटा झाल्यामुळें [illegible] तुम्हीं [illegible] केली. तेच दिवसापासून [illegible] या दुकानांत तुमची शराकत [illegible] आहे परंतु सन १२७६ पर्यंत भगवान याचे [illegible] कतीबद्दल हिशेब घेण्याचा आहे तो गणु इच्छाराम यास घेण्याचा आहे तुमचा दुकटयाचा अधिकार नाहीं. तुम्हीं जी नोटिस आम्हांस दिली आहे ती [illegible] तंटा झाला त्याचवेळेस देण्याची होती. तेव्हां न देतां आतां सोळा महिन्याबद्दल देता हें फारच गैरवाजवी आहे.

गणु इच्छाराम या नांवाचे दुकानाचा हिशेब होऊन आम्हांस पैसा मिळण्याबद्दल तुमचा आमचा तंटा झाला परंतु हिशेब झाला नाहीं. यामुळें त्या दुकानच्या वह्या पंचांकडेस हजर केल्या आहेत आणि पंचांनीं आपणा उभयतांस हजर होण्यास सांगितलें. त्याप्रमाणें आम्हीं सुमारें एक महिना पंचांजवळ हजर असून तुम्हीं हजर झाला नाहीं. असें असतां तुम्हींच आम्हांस नोटिस देता हें फार आश्चर्य आहे. असो गैरशिस्त नोटिस दिल्यानें आमचा दावा रद्द झाला असें समजूं नये.

तुम्हीं हिशेब दिला नाहीं आणि वह्या वगैरे दाखला तुमचे जवळ आहे त्यायोगानें दुकानचा पैसा असाम्यांकडेस राहिला असल्यास त्याचे [illegible] तुम्हीच आहां आम्हीं तुम्हांपासून [illegible] करून घेऊं. आतां तुम्हीं लवकर पंचांकडे [illegible] होऊन हिशेब द्यावा. हिशेबाअन्वयें [illegible] तुमचे कडेस आमचा घेणें निघेल तो [illegible] तुम्हीं इच्छा केल्यानें सुटणार नाहीं [illegible] ३१ आक्टोबर सन १८६८ इसवी.

(सही) कडताजी वल्लद महादाजी पाटील.

नोटिस—डालुराम बनसीलाल दुकान दहिगांव यास रामदत्त किसनदयाळ साहू दुकान अकोले दहिगांव वगैरे याजकडून कळविण्यांत येते कीं, तुम्हीं तारीख २४ आक्टोबर १८६८ चे वऱ्हाडसमाचार पत्रांत नोटिस देऊन रु. ७२०० घेणें आहेत म्हणून लिहिलें परंतु हे रुपये कोणते सालचे व कशाबद्दल आहेत याचा तपशील लिहिला नाहीं. सबब जबाब देववत नाहीं. मर्जी असेल तर वहीखातें आम्हांस दाखवावें म्हणजे तपास करूं. तुमचे लिहिल्याप्रमाणें रुपये देऊं असा करार आम्हीं तुम्हांशीं केला नाहीं कारण रक्कम जमाखर्ची आहे. पाहिल्यावांचून कळत नाहीं. तसेंच ननशीलाल मयत झाल्यावर तुम्हीं देशांत असतां बेवारशी माल समजून दुकानावर सरकारची जप्ती आली होती. तेव्हां तुमचे मुनीम कुलमुखत्यार नवलराम व सखाराम यांणीं आम्हांस १००० रु० देण्याचें कबूल करून आमची जामिनकी सरकारांत दाखल करविली व दुकानावरील जप्ती उठविली ते रुपये १००० तुम्हीं आपले हिशेबांत आमचे जमा केले किंवा नाहीं हेंही कळत नाहीं. कारण त्या रुपयांविषयीं तुम्हीं आमचे कर्जदार अहात, करितां वर लिहिल्याप्रमाणें जमाखर्च च्यार सावकारांसमक्ष आम्हांस दाखवावा आणि निकाल करून घ्यावा. असें न करितां फिर्याद कराल तर आमची वर लिहिलेली रक्कम व्याजासुद्धां तुम्हांस देणें ती घेऊन शिवाय विनाकारण फिर्याद केल्यामुळें जो खर्च आम्हांस येईल तो या नोटिसीचे खर्चासुद्धां द्यावा लागेल.

(सही) रामदत्त किसनदयाळ.

नोटिस भवानी वल्लद जिमा माळी वस्ती उमरी तालुके अकोले यास देण्यांत येते कीं तारीख १[illegible] माहे अकटोबर सन १८६८ चे वऱ्हाडसमाचारांत तूं मजला नोटिस दिली होतीस ती अद्याप मजला [illegible] नाहीं परंतु परभारें ऐकल्यावरून ती नोटिस मी आज पाहून तुजला उत्तर देतों कीं तुझी मुलगी गिरजी ही माझी लग्नाची बायको असून तिजला माझे येथें पाठवित नाहींस यामुळें कर्ज वगैरे होऊन गिरजीस मी [illegible] असा माजिस्त्रेट साहेबांचा हुकूम झाल्याप्रमाणें मी नेण्यास आलों असतां तू मजला मारिलेंस याविषयींही फिर्याद झाली होतीच.

मी नपुंसक आहें असा ठराव कोठेंच झाला नाहीं इतकेंच नाहीं पण मी पुरुषत्वांत आहे असेंबद्दल तुझीही खात्री पुष्कळ वेळ केली व आताही पाहिजे असेल तर तूंच आपलेकडून च्यार पंच नेमून दे म्हणजे ते आपली खात्री रितीप्रमाणें करून घेतील. तूं म्हणतोस कीं गिरजीला गंधर्वविवाह करणें आहे तर माझा विवाह कायद्याप्रमाणें रद्द झाल्यावांचून तसें करवत नाहीं. जर करशील तर रितीप्रमाणें त्याकामांत असलेले तुम्हीं सर्व लोक गुन्हेगार व्हाल.

आतां जर तूं च्यार पंच नेमून आपली खात्री करून न घेसील व आपली मुलगी माझे घरीं न पाठविसील तर मजला बायकोची जरूर असल्याकारणानें दुसरी बायको करणें भाग पडेल व तिजला सुमारें पांचशें रुपये खर्च लागेल तो व तोंपर्यंत तूं मजला खराब करीत आहेस त्यामुळें जो खर्च होईल त्यासुध्धां तुजला देणें पडेल. यास्तव आजपासून आठ दिवसांची मुदत दिली आहे या मुदतींत पंच नेमून खात्री करून घ्यावी अगर गिरजीस माझे येथें पाठवून द्यावी तसें न केल्यास वर लिहिल्याप्रमाणें तुजवर या नोटिशीच खर्चासुध्धां रुपये देण्याचा दावा करीन व याशिवाय तूं मजवर विनाकारण नपुंसकपणाचा आळ घेऊन माझी अब्रू घेत आहेस याबद्दल तुजवर फौजदारींतही फिर्याद करीन व तूं पक्के समज कीं गिरजीस माझे आज्ञेशिवाय दुसरा नवरा करण्यास प्रतिबंध आहे. कळावें तारीख ३१ माहे अकटंबर सन १८६८ इ.

(सही) राघो वल्लद लक्ष्मण माळी मौजे उंबरी ता. अकोलें निशाणी खुद्द हातची.

नोटिस—पनालाल बहिरुदान मारवाडी दुकान मलकापुर यास नांद्र्याहून द्वारकादास श्रीकिसनदास मारवाडी याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, तुम्हीं वऱ्हाड सत्यप्रकाश पत्रांत तारीख १८ सपटंबर सन १८६८ ची आमचे नांवें नोटिस दिल्यांत रक्कम रुपये ४२५ देण्यास तयार असतां घेत नाहीं म्हणून लिहिलें त्यास आमचे रुपये तुमचेकडेस ऐन ४५८ व त्याचें व्याज अजमासें ४० असे ४९८ घेणें असून तितके तुम्हांजवळ मागत असतां देत नाहीं. आणि निरर्थक रुपये देण्यास आम्ही हजीर आहोंत म्हणून नोटिस

दिली त्यास वर लिहिल्याप्रमाणें रुपये व्याजासुद्धां या नोटिशीचे तारीखेपासून आठ दिवसांत मलकापुरास त्रिंबक मैराळ वकील यांचे घरीं त्यांजपाशीं देऊन त्यांची पावती घ्यावी म्हणजे ते रुपये आम्हांस पावल्याप्रमाणें आहेत तसें न कराल तर शिरस्तेप्रमाणें फिर्याद करून रुपये घेतले जातील. व फिर्यादीचा सर्व खर्च तुम्हांवर पडेल.

तुम्हीं हिशोब करून आमचे येथें हिशोब वहीवर सही करून दिली आहे असें असतां कमी रक्कम नोटिशींत लिहिली ती तुमचे चुकीनें लिहिली गेली असेल करितां तपास करून सर्व रुपये एकदम वर लिहिले मुदतींत दाखल करावे अथवा जितके रुपये घाल तितकी पावती तुम्हांस मिळेल कळावें तारीख २६ आक्टोबर सन १८६८.

(सही] द्वारकादास श्रीकिसनदास मारवाडी.

नोटिस—जसू वलद मोतीराम हलवाई मौजे म्हसल बुद्रुक परगणे चांडोल तालुके चिखली जिल्हा बुलढाणे यांसी भवना मर्द जसू हलवाई देऊळगांव राजा तालुके चिखली इजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तूं माझा लग्नाचा नवरा असून लग्न झाले दिवसापासून आजपावेतों तुझे नांदविण्याची वाट पाहिली परंतु तुजला दुसरी बायको असले कारणानें तूं मजला नांदवीत नाहींस अशी माझी पूर्ण खात्री जाहल्यावरून या नोटिसीनें कळवितें कीं आजपावेतों मी दुसऱ्याचें कर्ज काढून पोट भरलें त्याजला आजपावेतों एकंदर कर्ज ३०० रुपये झाले ते रुपये मजला देण्यास आधार नाहीं ते तूं द्याव.—दुसरें तुजला नांदविण्याची इच्छा असल्यास माझे खातरीचा लायक जामीन देऊन नांदवावें तसें न झाल्यास हीच तुझी फारकत आहे असें समजून मी दुसरा मुहूर्ताचा नवरा करीन —सदर्हू नोटिशीचा जबाब नोटिस पावल्या पासोन एक महिन्याचे आंत लेखी द्यावा व वर लिहिलेले मुदतींत जबाब न दिल्यास मी दुसरा नवरा करून शिवाय रुपये ३०० घेण्याबद्दल कायद्याप्रमाणें तजवीज करीन हें पक्कें समजावें. शिवाय नोटिसीचा खर्च द्यावा लागेल कळावें तारीख २४ माहे अकटंबर सन १८६८ इसवी.

भवना मर्द जसू हलवाई वस्ती देऊळगांव राजा इचे हातची निशाणी बांगडी.

नोटिस दरयाजी वलद मैनाजी पाटिल रहाणार माटरगांव तालुके बाळापुर जिल्हा अकोला यांस रुपाराम वलद प्रिथ्वीराम मारवाडी साहू दुकान जळम तालुके मजकूर याजकडून देण्यांत येते कीं तुम्ही माघ वद्य ६ चा सवदा कापूस खंडी ४ चार दरखंडीस ४० प्रमाणें १६० रु. नगदीचा करून त्याजपैकीं ६९॥ घेऊन बाकी ९४। तुमचे खात्यांत जमा आहे. कापूस देण्याचा ठराव च्यार खंडी येणें त्याजपैकीं तुमचे कडून वसूल १८ मण सात पासरी आला बाकी कापूस खंडी ३ एक पासरी येणें असून त्याचा करार होऊन गेला. अद्याप कापूस दिला नाहीं व रुपये नेले नाहीं याजकरितां नोटिसीचे तारखेपासून पंधरा दिवसांचे आंत येऊन सदर्हूचा निकाल करावा मुदतींत निकाल न केल्यास नोटिसीचे खर्चासुध्धां रीतीप्रमाणें तजवीज केली जाईल ता. २८ अकटंबर.

(सही) रुपाराम मारवाडी.

नोटिस एकोबा वलद देवशिंग पाटिल मौजे भांगणीं तालुके मलकापूर यांस खालीं सही करणार सदासुक रामलाल साहू मारवाडी दुकान भांगणी तालुक मलकापुर जिल्हा बुलढाणें याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुम्हाकडे आमचे खातेबाकी बद्दल १८०० रु. अजमासे निघत आहेत त्याचा उलगडा एक महि: न्यांत करून द्यावा न केल्यास तुम्हावर दिवाणींत दावा करून सदरहू रुपयांचा खर्चसुध्धां निवाडा केला जाईल कळावें तारीख २९ माहे अकटंबर सन १८६८ इ.

(सही) सदासुक रामलाल साहू.

नोटिस—राजश्री पुंजाजी पवार राहणार मौजे इसोली परगणें आमडापुर तालुके चिखली जिल्हा बुलढाणें यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, तुझी लेक नामें मंजी ही माझी लग्नाची बायको असून लग्न झाल्यास सुमारें सात वर्षें झालीं. हल्लीं मंजी ही उमर वर्षें ११ चो आहे लग्न झाल्या दिवसापासून जनचाली प्रमाणें नांदवीत गेलों माझे पाठीमागें शेतीचावगैरे खटला फार असल्यामुळें मंजी हिजकडून आवरेना सबब दुसरी बायको नामें माणकू सलेसुर ची राहणारी इशीं मी मोहोतुर लाविला नंतर तुम्ही आपले मुलीस दागिन्यांसुद्धां माझे घरीहून आपले घरीं घेऊन गेलात. हल्लीं असें समजण्यांत येतें कीं तुम्ही आपले मुलीस दुसरा नवरा करून देणार त्यास मी केलेली दुसरी बायको माणकू ही चांगले स्वभावाची असून इजला केल्यामुळें तुमचे मुलीस मजकडून जनचालीप्रमाणें नांदविण्यास कोणतेही गोष्टीची हरकत नाहीं असें असून तुझी मर्जी दुसरा नवरा करून देण्याचा असल्यास दागिन्याबद्दल रुपये २०० दोनशें व लग्नाचे खर्चाबद्दल रुपये ३०० तीनशें येकूण रुपये ५०० पांचशें नोटिस पावल्यापासून एक महिन्याचे आंत आणून देऊन रसीद घ्यावी सदर्हू लिहिलेले रुपये न देतां तुमचे मुलीस दुसरा नवरा करून द्याल तर कायद्याप्रमाणें तजवीज केली जाईल. दुसरा नवरा मी जिवंत अ[illegible] करून दिल्हा तर काय परिणाम हो[illegible] समजत नसल्यामुळें तुजला अ[illegible] नोटिशीनें कळविलें आहे का[illegible] रीख २२ माहे आक्टोबर सन [illegible] इ०

मारुती वलद पुर्णाजी पा[illegible] मौजे सलेसुर परगणें अमडापुर ता० चिखली याचे हातचीनिशाणीची रेघ सुद्द असे.

नोटिस—माधव वलद पुंजाजी पाटील रहाणार पिंपळीखोदरी तालुके जळगाव जिल्हा अकोले यास बोदराजी वलद बेगाजी पाटील रहाणार मौजे सुटाळें बुद्रुक तालुके मलकापुर जिल्हा अकोलें याजकडून नोटिस तारीख ३१ माहे आगष्ट सन १८६८ इसवी बदलचा जबाब देण्यांत येतो कीं, तुम्हीं आमच्या बद्दल सदर तारिखेचे नोटिशींत खोटा मजकूर आमची बेअब्रू कर्ण्याचे इरादानें फार गैरशिस्त छापून प्रसिद्ध केला जो आमचे मुलाचा लग्नसंबंध केला तो तुम्हास ओळखून मुलींचे केला नाहीं लग्नाचा संबंध येकोबा पाटील मालेगावकर याचे मार्फतीनें केला व त्यांणींच आम्हास तुमचे मुलीचे संबंधाची मध्यस्थी केली लग्नसमई आम्हास तुम्हीं कोण आहा व तुम्हांस आम्हीं कोण हे मुळींच माहित नव्हते. सर्व उभयतांची माहीती सदर मालेगावकर पाटलास आहे ते व्हां तुम्हांस जर आमच्या संबंधाचा संशय येत आहे तर तुम्हीं मालेगावकर पाटलाचे घरीं सर्व जातीचे पंच नेमून सदरगोष्टीचा पुरावा करावा म्हणजे उभयतांचा परस्पर निकाल होईल. या गोष्टीस तुम्हीं जर पंधरा दिवसांचेवर चुकाल तर तुम्हांवर आम्हीं पाचशे रुपयांची आमची बेअबरू केल्याबद्दलची फिर्याद करून खर्चसुद्धां भरून घेऊं.

(सही) बोदराजी वलद बेगाजी पाटील.

जाहिरनामा.

वाशिम जिल्ह्यांत जनावराचें प्रदर्शन तारीख १३ माहे जानेवारी सन १८६९ इसवी रोजीं होणार त्याजबद्दल जाहिरनामा.—

वाशिम जिल्ह्यांतील सर्व लोकांस कळविण्याकरितां जाहिरखबर देण्यांत येते कीं तारीख १३ महे जानेवारी सन १८६९ मिती पौष वद्य ३० रोज बुधवारीं वाशिम मुक्कामीं जनावरांचें प्रदर्शन होणार आहे, त्यामध्यें जनावरांबद्दल खालीं लिहिलेलें इनाम दिलें जाईल—या जिल्ह्यांतील लोकांचे जनावरांबद्दल हें प्रदर्शन आहे तीं जनावरें जे आणतील तीं त्यांचीं स्वतःचीं असलीं पाहिजेत.

हें प्रदर्शन एक दिवस होईल. जनावरें आणणारे लोकांनीं आपलीं गुरें तारीख १२ माहे जानेवारी सन १८६९ इसवी मिती पौष वद्य १४ रोज मंगळवारीं तिसरे प्रहरीं हजीर ठेवावीं. सदरचे वेळेस त्या जनावरांस जागा नेमून दिली जाईल. प्रदर्शन झाल्यावर इनामें वांटून दुसरे दिवशीं गुरें नेण्यास मालकांस परवानगी मिळेल. तारीख २० माहे आक्टोबर सन १८६८ इसवी.

के जे एल मेकंजी.
असिस्टंट कमिशनर इंचार्ज
जिल्हा वाशिम.

जनावरांस इनामें मिळतील त्याजबद्दल जनावरांचा तपशील.

प्रत.	सांड घोडा किंवा घोडी.	तट्टू.	पाडा.	बैल.	गाय.	रेडा.	म्हैस.	एडका.	मेंढा.	* काज.	* बदक.	† कोंबडी.	एकूण आकार.	रिमार्क.
पहिली प्रत इनाम.	३०	२०	३०	३०	२०	२०	२०	१०	१०	१०	५	५		
दुसरी प्रत इनाम.	२०	१०	०	२०	१५	०	१५	०	५	०	०	०		
तिसरी प्रत इनाम.	१०	५	०	१०	१०	०	१०	०	०	०	०	०		
	६०	३५	३०	६०	४५	२०	४५	१०	१५	१०	५	५	३४०	

वरील इनामाशिवाय सरकारी वळूपासून उत्पन्न झालेल्या शिंगरास पहिल्या प्रतीस तीस रुपये व दुसऱ्या प्रतीस वीस रुपये अशीं दोन इनामें मिळतील.

* जर बरोबरी होईल तर सरकारी वळूपासून झालेल्यास इनाम दिलें जाईल.

† काज, बदक, कोंबडी यांजला एक नर व तीन माद्या असें असलें पाहिजे.

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचार वर्तमानपत्र घेण्य बंदकरून ज्या लोकांनीं त्याजबदलची बाकी येणें असलेली पाठविली नाहीं त्यांस कळावें कीं, ता० ३१ माहे आक्टोबर सन १८६८ इसवीचे आंत त्यांनीं बाक्यांचा उलगडा करावा. नाहींपेक्षां दरमहा दररुपयास अर्धआणा प्रमाणें त्यांस व्याज द्यावें लागेल. ता० १० माहे आक्टोबर सन १८६८ इ०. वऱ्हाडसमाराचे मालक.

वर्गणीदारांस विनंती.

गेल्या वर्षाचे आकटोबर महिन्यांत आम्ही आकोल्यास वऱ्हाडसमाचार पत्र सुरू केलें. त्यास वर्ष होऊन गेलें तर आगाऊ वसूल न दिलेल्या आमच्या प्रिय वर्गणीदारांनीं आपला वसूल या महिन्यांत सत्वर पाठवून आम्हांस मदत करावी. उशीर लावून त्यायोगें वारंवार पत्रें लिहविण्याची तसदी त्यांनीं आम्हांस देऊं नये व आपणास घेऊं नये, याकरितां नम्रतेनें आमची त्यांस ही विनंती आहे. व हिला मान्य करणारांचे आम्हीं उपकार मानूं.

खंडेराव बाळाजी फडके
आबाजी खंडेराव वकील

आक्ट.
सन १८६८चा ९वा
पेशे व धंदे यांवरील कराविषयीं
किंमत च्यार आणे.

नादारी प्रकरणीं नियम.

हें पुस्तक आमचे छापखान्यांत नुकतेंच छापून तयार झालें आहे. वऱ्हाडांतील न्यायाच्या कोर्टांत हे नियम चालतात. किंमत ८६ सहा आणे व डाक हाशिल एक आणा पडेल. व. स. म्यानेजर.

TO OUR SUBSCRIBERS.

We beg to remind our subscribers, that their Subscriptions, for the present year, should be remitted as early as possible, otherwise, we would, however reluctantly, be under the necessity of ceasing to transmit the paper to their addresses. We believe that this reminder will not fail to arouse the sympathies of our Constituents in the country and bring about speedy remittances from defaulting Subscribers.

Proprietors of Berar Samachar

किमतीचे ठराव.

	रु.	आ.
वर्षाची अगाऊ देणारास… ……	६	०
साल अखेर … … …	७	०
सहा महिन्याची अगाऊ … …	३	८
सहामाही अखेर … …	४	०
फुटकळ एक अंकास … … …	०	५

या शहरा बाहेरील लोकांस वर्षाचे ५२ आठवड्यांबद्दल टपाल खर्च अगाऊ पडेल तो ३ रु. ४ आणे व सालअखेर ३ रु. ८ आणे.

☞ आगाऊ पैसा देण्याची मुदत पत्र घेण्याचे सुरू तारेखपासून २ महिने पर्यंत समजावी. व जुने वर्गणीदारांसही त्यांचा मागील हिशेब सरून नवें साल चालू होईल तेथून २ महिन्यांची मुदत समजावी.

नोटिसा वगैरे छापण्याचे दर.

१० ओळी पर्यंत… … … १ रुपया
१० ओळींवर प्रत्येक ओळीस ०।१८६
एकच मजकूर वारंवार छापणें झाल्यास दर ओळीस एक आण्याप्रमाणें किंमत पडेल.

हें पत्र अकोला येथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत मालकांकरितां छापून प्र०के.